

ประชุมปกรณ์ภาคที่ ๓

เรื่องบ้สาขปกรณ์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ์

โปรดให้พิมพ์ในงารพระราชทานเพลิงศพ

หม่อมเจ้าหญิงลีลาศหงส์พระธิดา

๕ ๔
เมือบชวต พ.ศ. ๒๔๖๗

TUDC

08/07/2564

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพร

TUDC

08/07/2564

หม่อมเจ้าหญิงลีลาศทรงส์

พ.ศ. ๒๔๔๒-๒๔๖๓

คำนำ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศรวรฤทธิ์ ทรงพระปวารณจะใคร่
ทรงพิมพ์หนังสือแจกเนื่องในพระกศลทักษิณานุปทาน ซึ่งทรงบำเพ็ญ
ในวาระศุภห่มจอมเจ้าหญิงลีลาศหงส์ พระธิดาสักเรื่อง ๑ มีรับสั่งมายัง
ขอพระสมุทวชิรญาณสำหรับพระนคร ให้เลือกเรื่องหนังสือแจกการ
พิมพ์ถวาย แลประทานประวัติสังเขปของหม่อมเจ้าหญิงลีลาศหงส์มาให้
พิมพ์ไว้เป็นที่ระลึกด้วย

ประวัติหม่อมเจ้าหญิงลีลาศหงส์

หม่อมเจ้าหญิงลีลาศหงส์ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศ
รวรฤทธิ์ หม่อมแถม กฤดากร ณ อยุธยา เป็นมารดา ประสูติวันที่ ๑๕
เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๒ (จันทรคติกาล ๑๖ ค่ำ ยี่สิบ
เอกราช ๓๒ จุลศักราช ๑๒๖๑) พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินท
รมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนาม

ครั้นพระพุทศักราช ๒๔๕๔ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินท
รมหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้เกษาภินันต์ในวาระพระราชพิธีเกษาภินันต์ที่พระที่นั่งอภิเศกคฤสถ เริ่มวาร
วันที่ ๕ พฤษภาคม สวดมนต์ ๓ วัน เกษาภินันต์วันที่ ๘ พฤษภาคม

หม่อมเจ้าหญิงลีลาศหงส์ได้เล่าเรียนศึกษาในโรงเรียนราชินี ครั้น
เสร็จการศึกษาแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการเชกสมรส

พระราชทานให้เป็นชายาหม่อมเจ้าปรีดิเทพยพงศ์ ในสมเด็จพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ณพระที่นั่งเทวราช
สภารมย์ ท้องพระโรงพระราชวังพญาไท เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน
พระพุทธศักราช ๒๔๖๓

หม่อมเจ้าหญิงลีลาศทรงสัประชวรไขเมือต้นเดือนมกราคม เนื่อง
จากเป็นบิดเรอรังอนตะพิการ อาการมีแต่ทรงกยทรุด สิ้นชีพิตักษัย
วันพุธ ที่ ๒ กุมภาพันธ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๓ ชนมาอายุ ๒๓ ปี
๘ เดือน ๑๘ วัน

ส่วนเรื่องหนังสือซึ่งจะพิมพ์นั้น ข้าพเจ้าได้เลือกหนังสือประชุม
ปกกรณีภาคที่ ๓ ถวายพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรวรฤทธิทรง
พิมพ์แจก หนังสือประชุมปกกรณีภาคที่ ๓ นี้เฉพาะหม่อมคันทานซึ่ง
เรียกว่า “ ยี่ศาจปกกรณี ”

นิทานยี่ศาจปกกรณีนี้ ได้ตรวจหาต้นเดิมว่าจะมาแต่ที่ไหน ได้
เค้าเงื่อนว่า นิทานเหล่านี้มีอยู่ในคัมภีร์ขณิกัตนตรของลทธิศาสนา
พราหมณ์โดยมาก คงฟังได้ว่าเป็นนิทานของเก่าแต่ปรัมปรมีอยู่ใน
มัชฌิมประเทศ แต่ผู้ใดจะได้ออกคึกเรื่องนิทานมาเรียบเรียงเป็น
ยี่ศาจปกกรณีเมื่อใด ต้นฉบับจะเป็นภาษาสันสกฤตหรือภาษาบาลี และ
จะได้อเข้ามาถึงประเทศนี้เมื่อใด และใครเป็นผู้มาแปลออกเป็นภาษาไทย
ข้อความเหล่านี้หาทราบไม่ ทราบแต่ว่ามีฉบับอยู่ในหอหลวง เห็นจะ
ตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๓ พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓ กรมหลวงยติมนตรี

ค

ไพศาลโสภณ เมื่อยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นอักษรสาสนโสภณ เป็น
อธิบดีกรมพระราชวัง และได้ทรงว่าโรงพิมพ์หลวง ทรงพิมพ์ขึ้นใน
รัชกาลที่ ๕ เมื่อขมะเล็ง พ.ศ. ๒๔๓๒ เป็นครั้งแรก นิทานพวกปกครุณี
ยังมีหมวดอื่นอีก กรรมการหอพระสมุด ฯ หวังใจว่าจะพิมพ์ต่อไปตาม
มีโอกาศ จนกว่าจะครบบริบูรณ์ ขอขอบพระคุณพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระนเรศวรฤทธิ์ ซึ่งได้โปรดให้พิมพ์ภาคที่ ๓ นี้ และขอถวาย
อนุโมทนากุศลบุญราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ฯ
พระองค์นั้น ได้ทรงบำเพ็ญเป็นศุภกิตถานมัย หวังใจว่าผู้ที่ใคร่ขบหนังสือ
นี้ไปคงจะถวายอนุโมทนาด้วยทั่วกัน

กิ่ง ๒๖ ๒๕๖๗ สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๑๕ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๕๖๗

สารบัญ

นิทานเรื่องนำ	หน้า
๑ นิทานเรื่องสุนัขจิ้งจอกปลุกษากันจะฮาครัยราชสีห์	๕
๒ นิทานเรื่องวานรโลกตกต้นไม้ตาย	๖
๓ นิทานเรื่องชายรักหญิงไม่สมประสงค์โศกเศร้าตาย	๗
๔ นิทานเรื่องนางศรีโลกมาวดีทำลายพิณสองอสุร	๗
๕ นิทานเรื่องช่างสารประมาทมนุษย์จึงได้ความลำบาก	๘
๖ นิทานเรื่องกาหลอกกินลูกหงส์	๑๐
๗ นิทานเรื่องนางกนิริสารอกไขให้ผิว	๑๔
๘ นิทานเรื่องท้าวธราบาลได้นางกนิริเป็นชายา	๑๕
๙ นิทานเรื่องท้าวทศวิชัยจับพระยาหงส์	๑๖
๑๐ นิทานเรื่องท้าวสุทราษได้นางกนิริเป็นชายา	๑๙
๑๑ นิทานเรื่องท้าวรัตนราชได้นางในนางข้าง	๒๑
๑๒ นิทานเรื่องราชบุตรพระเจ้ามทรราชเรียนวิชาเทรน้ำได้	๒๔
๑๓ นิทานเรื่องท้าวศิคราชขอลูกสาวทศเสนา	๒๖
๑๔ นิทานเรื่องพระยาขัณภัยแต่งงารกับนกไต้	๒๗
๑๕ นิทานเรื่องท้าวพรหมทัตได้ลูกสาวขัณภัยสุทรมิตรเป็นมเหสี	๓๐
๑๖ นิทานเรื่องท้าวฤๅษณ์ราชได้นางประภาพาลเป็นมเหสี	๓๕
๑๗ นิทานเรื่องพระยาครุฑผลัดขนให้สัตว์ทั้งหลายเห็น	๓๗
๑๘ นิทานเรื่องท้าวอาครุฑกเนรเทศ	๓๙

๑๙	นิทานเรื่องท้าวผายนตเลียงอำมาตย์ทรยศ	หน้า ๔๐
๒๐	นิทานเรื่องท้าววไชยพลองพระมเหสีถูกปลงพระชนม์	๔๐
๒๑	นิทานเรื่องอำมาตย์ของท้าววริยายนตคึกขยถ	๔๒
๒๒	นิทานเรื่องท้าวอำมฤกษ์มหาราชสิ้นพระชนม์เพราะพระชายา	๕๓
๒๓	นิทานเรื่องท้าวสุขุมหาราชจะรับนางยักษ์แปลงไปเป็นมเหสี	๕๗
๒๔	นิทานเรื่องท้าววชิระนรราชหลงลูกสาวโจร	๕๗
๒๕	นิทานเรื่องกระดูกแขวนคอ	๖๑
๒๖	นิทานเรื่องท้าวบรมราชหลงนางสัทธาเทวี	๖๕
๒๗	นิทานเรื่องท้าวมาโลยราชกับท้าวอิทกสงครามรบแย่งนกยูงกัน	๗๙
๒๘	นิทานเรื่องท้าวโมรินทรหลงเขื่อนกัศัตวา	๘๐
๒๙	นิทานเรื่องท้าวเกไลยราชหลงเขื่อนกัศัตวา	๘๑
๓๐	นิทานเรื่องพรานหาขี้ญูญามไค	๘๒
๓๑	นิทานเรื่องบรุษถือสัตย์	๘๓

ปีศาจปกรณัม

นิทานเรื่องนำ

อดีตกาล ในกาลก่อนยังมีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งทรงพระนามชื่อว่า สมเด็จพระเจ้าพาดราช เสด็จเสวยราชสมบัติอยู่ในเมืองจักรพรรดินคร มีพระราชบุตรองค์หนึ่ง ทรงพระนามชื่อประภาพาล นางนั้นประกอบด้วยรูปโฉมพรรณนฤมล งดงามยิ่งในกลีบขี้ผึ้ง แลสมเด็จพระเจ้าพาดราชนั้น ประกอบด้วยพระปรีชา ทรงทศพิศราชธรรม ทรงพระกรุณาแก่ประชาราษฎรทั้งปวง โปรดให้ตั้งส่วยสักฟักค หารชนอนน้ำลหาร แก่คนทั้งหลายนั้น ให้เรียกเอาแต่พอควร ครั้นอยู่มาทำวพระยาสามนตร์ราชมุขมนตรีเสนาบดีทั้งปวง ชุมนุมนกันปลุกษา ให้สร้างพระมหาปราสาทของค์หนึ่ง ประคองพิมานสวรรค์ แลประกอบด้วยแก้วแก้วเนาวรัตน์ พิพิศสมบัติต่างๆ ทั่วทั้งดาวภกรวรรในอากาศ แลทำวพระยาสามนตร์ราช มุขมนตรีเสนาบดีทั้งปวง แลพราหมณาจารย์ทั้งหลาย จึงถวายพระมหาปราสาทนั้น แก่พระมหากษัตริย์เจ้า อัญเชิญเสด็จพระองค์ชนบนพระมหาปราสาท พระมหाराชมณเฑียร แลประพฤติการปฐมภิเษก สุนทรไสศรีเสร็จแล้ว พระองค์เสด็จเถลิงอาสน์ออกณห้องพระโรงราชวันจลย จึงเสด็จท่ายทำวพระยาสามนตร์ราช ข้ายาทมุสิกการทั้งหลายว่า ถ้าข้าพเจ้าจะอยู่ในปราสาทนี้ ไม่มีความสุขเจริญ

ไซ้ ขอจงให้นิมิตรร้ายเกิดประจักษ์แก่ท่านทั้งปวงเกิด ครั้นนั้นก็บังเกิด
 มหัทศจรรย์ พระพิรุณก็มีไต้ไปรยปราย พระพายก็มีไต้พัดเจียบสงขอย
 หน้ามุขปราสาทนั้นก็ทำลายพังลงตรงพระพักตร์พระมหากษัตริย์เจ้า ครน
 ท้าวพระยาสามนตร์ราชเห็นดังนั้นก็ตกใจ แล้วจึงกราบทูลว่า ไทษนัควร
 มีแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ๆ ขอรับพระราชอาญาใส่เกล้า เพราะข้าพเจ้า
 มีไต้พิจารณาทำไม่มั่นคง หน้ามุขพระมหาปราสาทจึงทำลายลงไต้ฉน
 ท้าวจึงมีพระโองการตรัสว่า ซึ่งอภัยบังเกิดวิการทั้งนี้ไซ้ ไซ้ว่าจะเป้นเหตุ
 แก่ท้าวพระยาเสนาทั้งปวงนมิไต้ ข้าราชการทั้งหลายจึงบังคมทูลว่า
 ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดมิไต้เอาไทษแก่ข้าพเจ้าทั้งปวงนี้ พระเดชพระคุณ
 หาทสุกมิไต้ ขอเชิญพระองค์เสด็จขึ้นไปอยู่บนพระราชมณเฑียรเดิม
 นั้นก่อนเกิด จะขอพระราชทานให้จัดหาช่างถมผสมอกกว่านใหญ่กระทำ
 ปราสาทถวายใหม่ สมเด็จพระเจ้าพาลราช จึงดำรัสแก่อำมาตย์แล
 เสนาทั้งปวงว่า ท่านทั้งหลายจะให้ทำปราสาทใหม่ให้มั่นคงนั้น ท่านจะ
 ทำด้วยสิ่งอันใด จึงมนตรีคนหนึ่ง ชื่อว่าฤทธิวิชัย กราบทูลพระ
 กรุณาว่า ขอพระราชทานข้าพเจ้าจะให้เอาไม้แก่นอันมั่นคงมาให้ปรุง
 ปรียบประดับประดาจนาคด้วยทรวดทรงปราสาทให้งามปรากฏ พระมหา
 กษัตริย์ตรัสว่า ไมแก่นนั้นจะมั่นคงประการใด นานไปก็จะชุกไซ้
 ทำลาย มนตรีคนหนึ่ง ชื่อว่าฤทธิวิชัย จึงกราบทูลว่า ขอพระราชทาน
 ข้าพเจ้าจะให้รับนาพระมหาปราสาทนั้นด้วยสุวรรณกิงส์ พระเจ้าพาลราช
 จึงดำรัสว่า สุวรรณกิงส์นั้นจะมั่นคงประการใด ครั้นนานไปก็จะเกิดสนิม

กษัตริย์อินชกโชมลง จึงมนตรีคนหนึ่ง ชื่อว่ากาลวิชัย กราบทูลว่า
 ข้าพระพุทธเจ้าจะขอพระราชทานให้เอาเบญจโลหะมาทำพระมหาปราสาท
 นี้ พระมหากระษัตริย์ดำรัสว่า โลหะนั้นจะมีใครเป็นกระไร นานไปต้อง
 แคนฝนจะเป็นสนิมกร่อนทำลายไปเหมือนกัน จึงเสกมนตรีคนหนึ่ง
 ชื่อว่าอุตรวิชัย กราบทูลพระกรุณาว่า ขอพระราชทานเกล้ากระหม่อม
 ฉะนั้นจะให้ทำพระมหาปราสาทให้มีคนโดยสุภาพ ตามโลกธรรมคานัน
 ด้วยศิลาแล้วล้วนควรจะทอกลักศนา ประกอบด้วยลวดลายรูปพรรณต่าง ๆ
 อย่างกระบวนรนาถวาย จึงมีพระโองการดำรัสว่า อินท้านอุตรวิชัย
 กิจอันการทั้งนี้แล้ว เราเห็นชอบด้วยแล้ว แลมนตรีทั้งปวงก็เห็น
 พว้อมกัน จึงสร้างพระมหาปราสาทใหม่แล้วล้วนด้วยศิลาชานานประมาณ
 สองปี ก็สำเร็จบริบูรณ์ทุกสิ่งเสร็จแล้ว ท้าวพระยาสามนตร์ราชทั้งหลาย
 ก็ให้ตั้งมณฑลการพระราชพิธีประชุมราชาภิเษก ให้เล่นการมหรศพ
 ถ้วนการยเจ็ดวัน

ณกาลวันหนึ่ง จึงสมเด็จพระเจ้าพาลราชบัณฑิตในราตรีกาล ทรงพระ
 สิบนิ้ว พระราชมณเฑียรนั้นชดลงไปถึงเมืองนาคพิภพ นำท่อม
 พระองค์ขึ้นมา ท้าวเอกตกพระทัยคนชนจากที่พระบัณฑิต ครั้นจรูณ
 รุ่งแจ้งแสงใส ท้าวเอกเสด็จออกณพระที่นั่งทองพระโรงราชวินิจฉัย
 จึงให้หาพระครูรูปโรหิตาจารย์มาท้านายพระสุบินนั้น พระโหราภักถวาย
 พยากรณ์ท้านายว่าเหตุผลเหตุซึ่งพระองค์ทรงพระสุบินนั้น ตามในตำราคัมภีร์
 โหราศาสตร์ว่า พระสุบินนรายให้เกิดขุ่นเคืองรำคาญ โดยบริหาร

ข้าพระบาทขอทูลฉลองให้ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ยิ่งอีกเจ็ดวัน
 ฝนจะตกหนักน้ำจะท่วมพระราชมณเฑียรตำหนักทองคนทั้งหลายจะตาย
 มากนัก แลคนทั้งหลายได้ฟังกระแสข้อความดังนั้น ก็ยังเกิดโกลาหล
 ต่างคนต่างแต่งเรือแพไว้หวังจะเอาตัวรอด ส่วนสมเด็จพระเจ้าพาลราชก็ให้
 แต่งเรือขนานลำหนึ่ง เยียวยามิดชิดเป็นอันดี ไว้สำหรับแก่พระราชธิดา
 แลให้พระราชบุตรแต่ผู้เคี้ยวลงในเรือขนานแล้ว ให้ไล่กัญญาเจ้านทวาร
 ทที่ของหีบขี้เถ้า จึงให้พานรวทหนึ่ง ซึ่งพระราชบุตรเลี้ยงไว้นาน รู้เจรจา
 ภาษามนุษย์ไต่ขึ้น ถอลูกกัญญาเจ้านทวารพระทวาร จะมีให้ผู้ไต่ลงเรือ
 ขนานนั้นไต่ ครั้นถึงสี่ค่ำ ก็บังเกิดวายุพายุใหญ่ แลพระพิรุณ
 อุบัติคือจรรยบันภาลันลงมาคั่งท้อธารา ก็ท่วมทั้งประเทศธานี เรือขนาน
 พระราชบุตรที่ออกทอดไว้ ก็ขาดด้วยกำลังวายุเวค ก็ลอยซัดไป
 ประมาณเจ็ดวัน กัดงเมืองอันหนึ่ง ชื่อว่าภูคาลยันนคร

เมืองนั้นมีภูคตคนหนึ่ง ชื่อกลีบประลัย เป็นพระยาบิดาเจ้าเสวยราช
 สมัยที่อยู่เมืองภูคาลยันนคร มีมนตรีสี่คน คนหนึ่งชื่อว่าโฆมคคาลพลวง
 คนหนึ่งชื่อว่าโฆมคมายา คนหนึ่งชื่อว่าโฆมคคาลหลวง คนหนึ่งชื่อว่า
 โฆมคดวงไพโร แลมีภูคบิดาเป็นบริวารมากยิ่งนัก พระยากลับประลัย
 จึงพาบริวารทั้งปวงมาประพาสริมฝั่งพระมหาสมุทร ท้าวไต่เห็นเรือขนาน
 ที่เกยอยู่นั้น จึงตรัสให้มนตรีผู้หนึ่ง ชื่อว่าโฆมคมายา ให้ลงไปดู
 ที่เรือขนานนั้น โฆมคมายาก็ไปดู จึงเห็นนางอยู่ในเรือขนาน ก็เห็น

พานรควทหนึ่ง ถอลูกกณฺญแจอยู่รักษาประตู จึงโหมตมาลากลับไปกราบ
 ทูลแก่พระยาภักตปประลัยว่า ข้าพเจ้าเห็นนางนารีสตรีมณฺษย์ผู้หนึ่ง
 อยู่ในเรือขนานนั้น ประกอบไปด้วยรูปโฉมศรีสรพพรณอินงามล้ำเลิศ
 ประเสริฐนัก มีพานรควทหนึ่ง ถอลูกกณฺญแจอยู่รักษาประตู พระยา
 บัคคางจึงว่าถาดังนั้น โหมตมาหาจึงไปรับนางมา เราจะตั้งเป็นอรรคมเหษี
 โหมตมาหาผู้มนตรี จึงทูลทักทวนว่า บราณราชแต่ก่อน ฤคย์บัคคางเป็น
 พระมหากษัตริราชธราชแต่ก่อน ยห่อนจะมีมณฺษย์เป็นอรรคมเหษีนั้น
 ข้าพเจ้าไม่ได้ยินว่ามีธรรมเนียมมาเลย พระยาบัคคางก็มิเคือง จึงว่า
 ท่านเร่งไปรับมาให้จงได้ มนตรีจึงกราบทูลว่า นางมณฺษย์นศชาติ
 ตระกูล พระองค์ก็เป็นฤคย์บัคคางศวิสัย พระองค์จะรับมณฺษย์มาเป็น
 พระอรรคมเหษีคงเห็นวิปริตผิดนัก ข้าพเจ้าจะขอเล่านิยายธรรมเนียม
 อรหนงถวาย

๑ นิทานเรื่องสุนัขจึงจอกปลุกษาถันจะอาศรัยราชสีห์

อดีเต กาล ในกาลก่อนยังมีราชสีห์คหนึ่ง อยู่รัตนคหาถาแก้ว
 ผลกแห่งหนึ่ง ราชสีห์ควนนยอมนกลางมหมายงนิก ย่อมประหาร
 ผลาญสัตว์ต่าง ๆ ด้วยสิ่งหนาทให้สนชวตคกษย์ แล้วกินแต่เนตร
 ยุคตเป็นภักษาหาร แลละทิ้งกายสัตว์นั้นเสีย ไปสถาทอยู่แห่งตนนั้น
 ปางนั้นยังมีศฤงคาลจึงจอกควทหนึ่ง ขอสงชวทนนัน เป็นอธิปัต
 แก่ศฤงคาลบริวารทั้งหลาย แลมีสนชจึงจอกสัตว์เป็นมนตรี คว
 หนงชอว่าสนกขง ทวหนงชอสมคทา ควหนงชอว่าสมิตธา ควหนงชอ
 ว่าสุกธา

อยู่มากาลวันหนึ่งสังขัตน์ผู้นายว่าแก่ศฤงคารทั้งหลายว่า เรา
 ทักวนนจะหากินกนกนการยงนิก เราทั้งหลายจะพากันเข้าไปยอมตัวเป็น
 ขรवारแห่งพระยาราชสีห์เห็นว่าจะดี เพราะว่าราชสีห์นั้นครันกระทำ
 สิ่งหนาทฆ่าสัตว์ให้ตาย แล้วกินแต่เนตรยุคเป็นภิกษาหาร เนื้อ
 เหลือนนจะได้แก่เราทั้งหลาย จึงศฤงคารผู้ชอว่าสุนิกขงนิน จึงว่า
 แก่สังขัตน์ว่า อินเจ้ากคคอ่านทงนมชอย เพราะว่าเราเจ้าเข้าทงปวง
 ต่างชาติ ถ้าเกลอกว่าเราไปอยู่ด้วยท่านแล้ว ภายหน้าไปนินขรवार
 ทงปวงจะโตความยาก เขาจะคเตียนตข่า ผู้เป็นมนตรีทงสน สิงข
 วัตน์ผู้เป็นนายจึงว่า ท่านเอยสรพสสัตว์ทงปวงอินอาครยแก่อาหาร จะ
 อยู่ในสถานทใดกค ครันเป็นสขด้วยอาหารแล้ว ก็ะยากด้วยอินใด
 เล่า จึงมนตรีชอว่าคามสุนิกขง ก็อธิบายว่าชาจะชอเล่านินยายเรื่อง
 หนึ่งให้ฟังก่อน สิงขวัตน์กว่าท่านจงเล่าไปเถิดเราจะฟัง คามศฤงคาร
 สุนิก จึงเล่าว่า

๒ นิทานเรื่องวานรโลกตกต้นไม้ตาย

ในกาลก่อน ยังมีตนงวตนหนึ่งใหญ่ไพศาล มกังกานสาขา
 ทงแปกทศ ปริมณฑลคจมหาคตรอนรจนา แลมีคณาพานรนขรอย
 อยู่อาครยในพดุกษานิมพลนิน ก็ยอมเลียงตน ด้วยผลาผลณะกา
 นิมพลนิน เป็นภิกษาหารตามระทกาลอยู่เป็นสขมา ครันนานมาพานร
 วัตน์หนึ่ง จึงเอาผลนิมพลอินมรสมากินก็ชอยใจ จึงว่าแต่เรากินผล
 นิมพลอินนินหารสมีได้ ก็มิใจโลกแล้ววงชนไปเอาผลนิมพลทมิ
 รสนสูง พานรนั้นพลตคกลงมาออกแตกตายในทนั้น

ทั้งนี้เพราะว่า โลกอาหารแลเราจะเห็นแก่อาหารนั้นมิชอบเลย เรา
 เจ้าข้าค้อยอยู่ปกครองกันทุกวันนี้ ก็เป็นสขอยอยู่แล้ว แลท่านจะพา
 ข้าราชการทั้งหลาย ไปเฝ้าพระยาราชสีห์อีกเล่า สักขัตินนาย
 นั้นก็มีฟัง จึงว่าแต่เทพยดาในสวรรค์ยังมีผู้ใหญ่เป็นทพง จะว่าไป
 ไยก็ขี้สควเคียรจฉาน จำจะหาทพง จึงมนตรีผู้ชื่อว่าสมุคทา ก็ว่า
 อนเจ้ากจะพาขริวารทั้งปวงไปฟังพระยาราชสีห์นั้นมิชอบ ข้าพเจ้าจะขอเล่า
 นิยายอันหนึ่ง ให้ท่านฟังขคนแล

๓ นิทานเรื่องชายรักหญิงไม่สมประสงค์ โศกเศร้าตาย

อดีตกาล ในกาลก่อนยังมีบ้านแห่งหนึ่ง ชื่อว่าคามชนบท คน
 ทั้งหลายอยู่ในบ้านนั้นเป็นอันมาก ยังมีสตรีคนหนึ่ง ประกอบด้วย
 รูปโฉมโฉมพรรณเป็นอันงาม บรมผู้หนึ่งแลเห็นนางนั้น ก็มีใจรัก
 จะใคร่อยากไ้ไปนภรรยา จึงให้ผู้เฒ่าผู้แก่ไปเจรจาด้วยสตรีผู้นั้น สตรี
 ไม่พอใจบรม บรมนั้นก็โศกเศร้าจน ถึงสิ้นชีวิต

ความคั่งนื้อประมาคังเราเจ้าข้า ท่านมาปราธนาจะพาขริวาร
 นั้นเข้าไปเป็นข้าพระยาราชสีห์กลใด เห็นมิชอบเลย ส่วนสักขัติน
 กมพง จึงมนตรีอนมชื่อว่าสมุคทา ก็ว่าอนเจ้ากคคคังนมิชอบ ข้า
 จะขอเล่านิยายเรองหนึ่งถวาย ให้ท่านฟังขคน

๔ นิทานเรื่องนางตรีโลกมาวดีทำลายพิศสองอสูร

กาลก่อนยังมีอสูรสองคนพนอง ผู้พิชอมสมณะผู้ของชอมิตสมณะ
 ทั้งสองกระทำตะบะพคด้วยกัน แลตะบะนนกรณถึงมณชกมพลศิลา
 อาสน์ แห่งสมเค็จอมรินทราธิราช จึงสมเค็จอมรินทราธิราชใช้

ให้นางศรีโลคมาวคศิ์สวรรคต ลงมาล้างทำลายตะบะอสุรทั้งสองนั้น
 ครั้นอสุรทั้งสองเห็นนางต่างคนต่างก็ว่า นางนั้นเกิดด้วยตะบะเรา ต่าง
 คนต่างก็ชิงกันแล้วเข้าสยบยุทธกัน จนสิ้นชีวิตทั้งสองคน นางศรี
 โลคมาวคคก็กลยคนไปสู่สวรรคต

แลความทงนอุปมาถึงเราเจ้าข้า อยู่ตามวิสัยตนเป็นสุขอยู่แล้ว
 ท่านว่าจะพาบริวารศฤงคารทั้งหลาย ไปสมาคมด้วยพระยาราชาสัทสนั้น
 มีชอย ส่วนสิ่งขิวทนนนั้นก็มิชอย จึงว่าธรรมเนียมสรรพสัตว์ เทพยดา
 เจ้าแลมมนุษย์ทั้งปวงก็ยอมมทพททุกแห่งจึงชอย แลมนตรีผู้ชอว่า
 สักลานั้น จึงกล่าววาท่านคิคอ่านการทงนมชอย ข้าพเจ้าจะขอเล่านิยาย
 เรื่องหนึ่งให้ท่านฟังก่อน

๕ นิทานเรื่องข้างสารประมาณมนุษย์ จึงได้ความลำบาก

ในกาลก่อนยังมีข้าหนึ่ง ชื่อพฤกษธารน ในบ้านนี้มีราชสีห์
 ๒ ตัวหนึ่ง แลมีช่างสารตัวหนึ่งเป็นมิตรสหายกันกับราชสีห์ ราชสีห์
 จึงชวนช่างสารว่าสหายเอ๋ย มาเราจะพากันไปอยู่ป่าพระหิมพานต์ โปน
 จะดีกว่าอยู่ในแดนมนุษย์น คชสารจึงว่าสหายกลัวอนใด จึงจะไปอยู่
 ๓ ไกลณนี้ ราชสีห์จึงว่าสหายเอ๋ย มนุษย์นเขาเล็กกว่าเราก็จริง แต่
 ๔ ว่าเขามีความรู้มากกว่าเรา ถ้าสหายมิไปด้วยเราไซ้ มนุษย์เขาจะทำ
 ๕ เรอนบนหลังสหายชไปมา ช่างสารจึงว่าสหายนชชลาคนัก ไซ้ที่ทาง
 ๖ จะกลัวมนุษย์เล็ก ๆ เท่าตะละเท่าเราช่างหนึ่งน ถ้าสหายเจ้ากลัวก็ไป
 ๗ เกิดเราไม่ไปแล้ว ราชสีห์ก็ไปสู่ป่าพระหิมพานต์ ส่วนช่างสารก็อยู่

ในเวลานั้น ครั้นนานมาประโมคพวานเข้าไปพบข้างสารในป่า จึงเข้ามา
ทูลแก่พระมหากษัตริย์ ๆ ก็ตรัสสั่งให้ล้อมจับเอาข้างสารนั้นได้ ข้าง
สารนั้นก็ถึงความทุกข์ขยงนัก

ทั้งนี้เพราะเหตุมีพงค้ำกลยาณมิตรว่ากล่าว ทั้งนี้เราเจ้าข้า
ห้ามกินมีพง ขนจะพาบริวารศฤงคาลไปอยู่ด้วยพระยาราชาสีห์ ไปภายนอก
เห็นจะไต่ความทุกข์ข้างสารแล ส่วนสังขวทันนั้นก็มีพงแล้วพา
บริวารเข้าไปกราบไหว้พระยาราชาสีห์ ๆ จึงถามว่าท่านทั้งปวงนี้ พวกนี้
มาหาเราด้วยกิจธุระอันใด สักขวทันศฤงคาลก็บังกรายทูลแก่
พระยาราชาสีห์ว่า ข้าพเจ้าทั้งนี้มาขอเป็นข้าบริวารแห่งพระองค์ พระยา
ราชาสีห์ก็ต้องประสงค์ว่าเราขยงนัก ปราไสชวณชกด้วยสุนทรวาจา ตั้ง
แต่นั้นมาศฤงคาลทั้งห้า ก็เข้าอยู่เป็นบริวารแวดล้อมติดตามพระยา
ราชาสีห์ ครั้นพระยาราชาสีห์เที่ยวบ้นภาสังหนาทได้สัตว์แล้ว พระยา
ราชาสีห์ก็กินแต่ดวงเนตร เนื้อหนังทอนเหลือหม้อศฤงคาลก็ไต่เป็น
ภิกษาหาร

ครั้นอยู่มาช้านาน สักขวทันจึงเข้าไปเฝ้าพระยาราชาสีห์ลงในถ้ำแก้ว
ทุกวัน สักขวทันเส่นายคักสันทเส่นหาคั้นเคยกด้วยนางพระยาราชาสีห์
ผู้เป็นภรรยาแห่งพระยาราชาสีห์นั้น แลนางราชาสีห์จึงว่าศฤงคาลนี้ไซ้
ชาติตระกูลสัตว์อันถ้อย เจ้าก็เป็นผู้เป็นวงศ์มฤคราชาชาติอันประเสริฐ จะ
ให้ศฤงคาลมาเป็นบริวารก็งามมีชอยเลย ผิดประเพณี

000264

พระยาราชาสีหิงว่า ศฤงคาลเหล่านี้ เขาสมัครเข้ามาเป็นบริวาร
เองคอก เจ้าว่ามีชอชนั้นเป็นฉนไต

นางราชสีหิงว่า ศฤงคาลนต่างชาติตระกูล ท่านเอามาไว้
เห็นวิปริตผิดประเพณี ยังมีธรรมเนียมหนึ่งชาวพระเจ้าจะชยเล่านี้ยายถวาย
แก่เจ้ากูให้ฟังก่อน พระยาราชาสีหิงว่าธรรมเนียมนั้นฉนไตเจ้าจงเล่า
ไปเถิด นางราชสีหิงเล่านี้ยายไปฉน

๖ นิทานเรื่องกาหลอกกินลูกหงส์

ข้าแต่ท่านผู้เป็นพระยาพาลมฤคราชอันประเสริฐ โดยบุรพา
จารย์เจ้ากล่าววว่า ยังมีพระไตรใหญ่ต้นหนึ่งประกอยด้วยกิ่งก้านสาขา
พิศาล แลมีปริมณฑลฉายา เป็นมหานครใหญ่ ครั้นนั้นมีกา
ตัวหนึ่งเห็นหงส์ทั้งหลายมาทำรังอยู่บนต้นไทรนั้น คลอดฟองไว้ ในรัง
บ้างก็ออกฟองเป็นหงส์ไปตกเป็นอันมาก กากก็คิดอ่านว่าถ้าเราจะลักลอบ
กินหงส์ไปตกยคน หงส์ทั้งหลายเห็นก็จะกลุ้มกันพิณาฎฆ่าให้สิ้นชีวิต
อย่าเลยเราจะทำเพโทษาย จะเอาฝูงหงส์ไปตกเป็นอาหารหงส์นั้น ครั้น
กากคิดแล้วก็ทำปลอกใส่ปากไปจับอยู่ ประเคียวกระทำเคารพ อยู่
ในกิ่งพระไตรสาขาฝ่ายประจิมทิศนั้น ครั้นพระอาทิตย์รุ่งอรโณทัย
ส่วนหงส์ทั้งหลายเห็นกาจึงถามว่า ท่านประพฤติกการตงนี้จะประสงค์
สิ่งใด กานนถนึ่งมิขอก หงส์ทั้งหลายก็ทูลแก่พระยาราชาหงส์ ๆ ก็มา
คเอง จึงถามว่าท่านประพฤติกการตงนี้ทำเป็นไฉน กานนถมิขอกนึ่ง
อยู่ พระยาราชาหงส์จึงถามถงสองครั้งสามครั้ง กานนถจึงว่าเราทำ

ตะบะนั้นชื่อว่าทำมึงกะโรน แลออกอาหารอยู่ตงน ฤาษีมุนีทั้งปวงกระทำ
ตะบะ ก็ยอมกินลมเป็นภิกษาหาร เรานักทำเหมือนตงนนั้น พระยา
ราชหงส์กับขรวิวารทั้งปวง ก็เข้าใจว่ากากระษณอยู่ในคิลจริง ครั้น
ว่าหงส์ทั้งหลายไปหาอาหารสิ้นแล้ว กากก็ลอบปลอกออกจากปาก แล้ว
กินหงส์ไปคอกทุกวัน

ฝ่ายว่าหงส์ทั้งหลายก็ตีไทยแก่กันวันววาย จึงไปทูลแก่พระยา
ราชหงส์ ๆ ก็ให้หาหงส์สัตว์ ไปลอบแนมคอบคความอำเภอดัว จึงเห็น
กากกินฟองแลไปคอกแห่งหงส์ทั้งหลาย แลหงส์หงส์จึงว่าแก่กานนั้น ว่า
ท่านยอมอยู่ในคิลแลตะบะ เป็นโรจกระทำจนเห็นคแลแล้วฤา กานนั้น
ก็บินหนีไป

นางราชสีห์จึงว่าอันเจ้ากูให้ศฤงคารมาอยู่ใกล้พระองค์ตงนเห็นผิด
พระยาราชสีห์จึงว่าเนาเกิดหาเป็นไรไม่ ส่วนสังขวทันแลขรวิวาร ก็
อยู่เลี้ยงชีวิตในที่นั้นเช่นสุขมา

ครั้นนานมาสังขวทันจึงคิดคด ว่าเราจะลวงราชสีห์ให้สิ้นชีวิต
แล้ว เราจะไต่ นางราชสีห์เป็นภรรยา ครั้นรำพึงแล้วจึงสังขวทัน

ก็ทูลแก่พระยาราชสีห์ว่า แต่ข้าพเจ้าพาขรวิวารมาเป็นข้าพระองค์อยู่จน
หมื่นสัตว์ทั้งหลายคอกข่มแห่งตงนข่างนิก พระยาราชสีห์จึงสั่งว่าถ้าแลสัตว์
ทั้งหลายคอกท่านไซ้ เราจะให้มันคอกนมเคซแก่ท่าน ๆ จึงร้องควาค
สัตว์ทั้งปวง ให้พินาศสูญหายไปเกิด สังขวทันจึงกราบไหว้พระยา

ราชสีห์ ว่าพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดข้าพเจ้าเกิด พระยาราชสีห์

จึงประสิทธิ์มณฑลอันวิเศษให้แก่สังฆวาทนแล้ว มณฑลนั้นมีได้สิ่งแก่พระยา
 ราชสีห์เลย ก็เสียมสูญหายตั้งแต่นั้นมา ราชสีห์หาฤทธิอำนาจ
 อานุภาพมิได้ จะกระทำสิ่งหนาทแก่สัตว์ทั้งปวงมิได้พินาศแล สังฆวาทน
 แลบริวารทั้งปวงมิได้กินเนื้อพระยาราชสีห์ก็ออกอยากนัก สังฆวาทนนั้น
 เห็นช่างสารตัวหนึ่งใหญ่หม่อมมาอยู่ในบ้านหนึ่ง จึงคิดว่าราชสีห์หา
 อานุภาพมิได้แล้ว เราจะยุยงช่างสาร ให้ฆ่าพระยาราชสีห์เสียเถิด
 เราจะไต่กินเนื้อราชสีห์ คิดแล้วสังฆวาทนจึงเข้าไปกระทำไมตรีด้วยช่าง
 สารจนคุ้นเคยแล้วก็บอกว่า ยศนี้พระยาราชสีห์ประสาทมณฑลอันมีสิ่งหนาท
 ให้แก่ข้าพเจ้าแล้วมณฑลนั้นก็เสียมสูญ ไม่สิ่งแก่ราชสีห์ฯ หาสิ่งหนาท
 อานุภาพมิได้แล้ว ช่างสารจึงถามว่าทำไฉนท่านจึงรู้ สังฆวาทนจึงว่า
 ข้าพเจ้าเพราะราชสีห์ไปกระทำสิ่งหนาทสรรพสัตว์ทั้งปวงไม่ตายตั้งกาลก่อน
 ศษสารจึงว่าดีแล้ว เราปรารถนาจะฆ่าราชสีห์ จึงให้สังฆวาทนพา
 ไปจนถึงรัตนคูหา ส่วนสังฆวาทนก็เข้าไปบอกแก่พระยาราชสีห์ว่า ข้าพเจ้า
 เห็นช่างสารตัวหนึ่ง มาเลียบมองอยู่แทยคูหานี้ ส่วนพระยาราชสีห์
 ได้ฟังก็โกรธ โสคโผนโผนออกมา จากรัตนคูหาถ้าแก้ว แล้วก็ทำ
 สิ่งหนาท ร้องทวาดแผดเสียง หมอบมองเมียงกำารณ ฤทธิมณฑลเสียม
 สูญหาย ช่างมีตายต่ออยู่ตล อุตลุดไล่แทง ช่างสารแรงเรื่องฤทธิ
 โจนจ้วงชวิศสอยเสีย ราชสีห์เคยขบข่า ถกงวงงาคอหงาย ราชสีห์
 ตายตกไผ่ เพราะตัวใช้ส่อนยาก มีฟังปากวาที 08/07/2564 นางราชสีห์ออกมา
 ช่วยภักศภาผวรก ช่างแทงสักซาตาย ชวาวยทั้งสอง สังฆวาทนคะนอง

คใจ ไต่ขวาวไรเซ่ทงสน ชวนกันกินมั่งสัง ราชสีห์ทั้งสองนั้น พากัน
 ลู่ในถ้ำแก้ว อินวาวแวววังมี ทบตรสังหราช อยู่อาสนขลลังก์ ศฤงคาล
 ขนนึ่งเห็นออาสน์รัตนมณี ทราชสีห์เคยนึ่ง เล่าให้ฟังถวณถ ว่าขกับ
 บิดาเจ้าอาสน์ญ มารทานันท์กาย ให้พี่ชายครอขครอง อยู่ด้วยนึ่งนาร
 ในทันด้วยกัน นางสังหราชนั้นคิดว่า ศฤงคาลทรยศ เป็นกระษัตริย์
 สักดิ์ ครั้นเราจะขัดแย้งไว้ มีชอยไซ่ซึ่งคิด ศฤงคาลผิดแผนนั้น จะ
 ล้างมันให้มอดม้วยวายชีวิต นางจึงคิดพ้อลวง ว่าทวงที่ท่านอย่าหัน
 หวนใจ บิดาให้ชาน แก่สวามีฉันนี้ อยู่ด้วยกันแต่ผล เป็นมงคลข้างหน้า
 ข้าขอลาท่านไป ขอกกล่าวตายาย ญาติทั้งหลายมาช่วย ให้เอออวย
 ประสาท พรโอวาทแก่เรา ทั้งสองเนาสวัสดิ์ จำเรญศรีสุชา สังข์ขวิทน์
 ธิยที กล่าววาที่คอบสาร ตาของท่านอยู่ที่ไหน ไกลหรือใกล้นะเจ้าพี่
 นางราชสีห์ว่าไกล ท่านอยู่ในถ้ำแก้ว เพรีศพรายแพรว์สุรกาญจน์
 สุกเขากันเห็นอนา ศฤงคาลานุญาต นางสังหราชไปบอก เนอความ
 ออกถวณถ ตาราชสีห์ไต่ฟัง ไกรกรรวัชังคามพา สองสังหราชเร่งรีบ
 ตาหลานถึขโถมถิง ถ้ำแก้วซึ่งสังหราช ศฤงคาลอาสน์อาไ้รอย
 ใน ราชสีห์ไล่ไลศลศค แผลเสียงตรัสเปรียงปราย ศฤงคาลรบด้วยฤทธิ
 สันชีวิตวอดวาย ทั้งย่าวนายหมดสิ้น เพราะว่าจินตนาผิด มีพงมิตร
 ห้ามปราม มีเนอความว่ามา โขมคมายาทุลไซ ท้าวถึลปประลัยยศาง
 ซึ่งนางนาญมณษย์ รักที่สุดแสนทวี เป็นมเหยมิชอย ผิตระบอบยุธาณ
 พระยาพิพาลยศาง มีพงราชมนตรี จึงใช้เส็นสนองโอยชู โขมคคาล

พลวงไปเล่า ว่าท่านท้าวให้พา นางมนุษย์สุดาของคณีน เป็นมเหษีสดา
เราปรารถนานางมนุษย์ มนตรีหยุดทูลสนอง ว่ามีคณลของขราณไป เจ้าก
ใช้ภูกษัตริย์ ส่วนนางนาฏเป็นมนุษย์ ท้าวจงหยุดยั้ง ข้าได้ฟัง
ธรรมเนียมนมา มีบรรพทานิยาย ขอเล่าถวายขคณ

๗ นิทานเรื่องนางกนิรสำรอกไขให้ผัว

อดีเต กาล ในกาลก่อนยังมีนางกนิรกับสวามีภรรยารักกัน ครั้น
อยู่นานมา ภรรยาครรถแก่ สมเด็จพระมหากษัตริย์เจ้าเมือง
พาราณสี เสด็จออกให้เล่นงานมหรศพนุกนัก เทพกนิรวิชาธร
แตกคณกันมาคณ กนิรผู้ภรรยา กล่าววาจาแก่สวามี ข้าขอลาไปคณมหา
มหรศพ ผัวปรารถนาคัวยครรถแห่งเจ้านั้นไซ้ จะไปไยคณสุดา นาง
กนิรวังวอน สอนอ้อนสวามี ชยเคียรลีพิลาญ สวามีภาพเสนาหา
ว่าเจ้าปรารถนาจะไป คณงานในเมืองนั้น เจ้าสำรอกครรถให้แก่เรา ถลน
เข้าไว้ก่อน นางกนิรสำรอกให้ คัวยฤทธิไกรกรรมชา ส่วนกัศดาชม
สงสาร ครรถเนานานในอูทร นางกนิรลาไป คณงานในเมืองนั้น เป็น
หลายวันช้านาน ครรถถึงกาลกำหนด ให้ระทกระทวยกาย เป็นชาติ
ชายฉิบเพศ ให้เป็นเหตุทั้งกาย ประสูติสายสืบมา กนิรล้ายาก
ชีวิตจะจากอาตมา มัวยมรณาอาสัญ เหตุกนิรนั้นกระทำผิด วิปริต
ผิดอย่าง ย่อมรักนางไซ้ที่ ย่อนมทาเนียบ เปรียบเทียบมาทั้งน
คณผู้มีประสงค์ นางโถมยงมนุษย์ เป็นที่สุดแสนทวิ เป็นอรรคมเหษี

ผิดกรรม พระยาข้าจขำมีฟัง ให้คิดหวังรักหนักปลืพอใจ จึงใช้ ไชมค
 กาลหลวง ให้ไปฟ้องนางมา ว่าเร้วราจะไป พานางในนาว่า ให้
 ขนมาขยัน เป็นมเหย้าแห่งเรา ไชมคกาลหลวงทูลว่า ผิดคำราษฎร
 มีนทานแต่ก่อนเก่า ข้าขอเล่าถวาย ให้ทราบขยันแล

๘ นิทานเรื่องท้าวธราบาลได้นางกนิรีเป็นชายา

เมื่อกาลก่อนโพ้น ยังมีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่ง ทรงพระ
 นามกรท้าวธราบาล เสวยสิริสมบัติแลมีบริวาร เสนาข้าทหาร ในพารา
 ณสีกรุงไกร ครั้นอยู่มามิช้าฤดูในขย จิตพลไกร จะไปประพาสหิมพานต์
 เชยชมพนมมาศสถาน พดุกษาในไพร่ สำนวณระวันฤดูไทย จึงได้พอง
 กนิรีในบ้านสุขไส ท้าวจึงให้นำมา ปกขัตติมิตรรักษา พองกนิร่ากำหนด
 ปรากฏเป็นสตรี ท่านให้เลี้ยงไว้ด้วยดี อายุโฉมศรี สิบห้านาง
 ทรามชม อ่อนแอ่นเอวองค์เนตรนม สีสันเผ้าผม กล่อมกลมคังเทพ
 อัสสร ท่านใครรักใคร่นางกนิรี จะใคร่ชมสมสมร จึงให้สร้างปราสาท
 ไชย ในราชอุทยานอำไพ ให้นางอยู่ใน ปราสาทสุวรรณบรรจง ท้าว
 ธราบาลเธอประสงค์ เสด็จไปสู่องค์ นุชนางนาฏกนิรี อภิรมย์กระสัน
 แสันทวี เชยชมสมศรี มีเวนมวิวายคล้ายพร กาลนั้นวิชาธร คนหนึ่งบวร
 ษอวีรุณุมุคา เห็นนางนั้นอยู่ในปราสาทศรีโสภณ ไปหานางนั้นประสม
 สอง พอท้าวธราบาลเสด็จไป วิชาธรอยู่ในห้อง จึงขยพระขรรค์ฟอน
 พน ท่านท้าวธราบาลสิ้นชวัน ชีวาอาสัญ วิชาธรนั้นก็ขุมนางไป

เหาะเห็นยังหิมวาไลย สมสองพิศไสมย ค้วยนางในห้องหิมวันต์
 กระษัตริย์สิ้นชีพิตักษัย เพราะร่วมรักกัน ค้วยนางต่างชาติผิดพงค์
 ยศเจ้าเสนาทูลตรง มีให้เจ้าหลง ค้วยนางมนุษย์นารี ชกนิทานสารสัย
 สักชี เป็นประเพณี พระยาบิศาจมีฟัง จึงใช้ โขมคดวงไพโรภายหลัง
 ท่านเร่งผาคฉิ่ง ไปนำนางมาให้เรา โขมคดวงไพโรขมิเยา จึงทูลทูลเอา
 ขอเล่านิยายทำเนียบถวาย

๕ นิทานเรื่อง ท้าวทศวิชัยจับพระยาหงส์ขี้

ในอดีตกาลก่อนยังมี กระษัตริย์สวัสดิภาพในย ทรงนามท้าวทศ
 วิชัย ฤทธิไกรยิ่งเทวา มีพระมเหสี นามเทวีช่อเชมา วันหนึ่งนาง
 ซายา ถามราชาผู้สามิ พระองค์ยงเสนาหา แก่ตัวชามเหสี อยู่ถา
 นะพนขี้ ปกเกศิงขอกพลัน กระษัตริย์ตรัสแก่นาง พี่ไม่พรางนาง
 จอมขวัญ เรียมรักร่วมชีวิต เจ้าจะใคร่ได้สิ่งใด จันทราทิศย์ดวงดาว
 ถ้าท้าวน้องจะพอใจ เรียมรักจักทำให้ นางว่าไม่เห็นความจริง ถ้ารัก
 น้องจริงไซ้ จงตามใจชาน้องหญิง หงส์ทองอันงามยิ่ง ข้าได้ขี้ไป
 หิมพานต์ กษพระองค์ไปด้วยกัน หงส์สุวรรณเห็นเจตยาน คุจอิศวรรผู้
 ไชยชาญ นางอมาภควดี ข้าบาทจึงรู้ว่า เสนหาชามเหสี ได้ทรงหงส์
 ดิ่งนี้ เถลาเกศีสมหฤไทย ท้าวทศวิไชยราชา ฟังวาจาพระหน่อไทย
 จึงตรัสสั่งเสนาใน ให้ไปถามเนสาทพลัน ถ้าได้หงส์ทองไซ้ เราจะให้
 เงินรางวัล ให้เนสาทมาประชุมกัน จึงตรัสถามด้วยหงส์ทอง เนสาท
 ชองรา แก่นกหนาจึงทูลสนอง ว่าข้าทูลลอบอง เป็นทารกอยู่นั้นนา

ได้ไปในไพรสณฑ์ แต่สองคนก็ยียา พยหงส์สุวรรณ กามรณาใน
 หิมวันต์ จึงสั่งแก่นเสาท ท่านจงอาสาจับหงส์นั้น เราจะให้รางวัล
 เงินทองเสียมากมี ถ้าใครราชหงส์ ก็ประสงค์เราครั้งนี้ เเนสาท
 จะได้อีก สิ้นทั้งโคตรจะโปรดปราน เเนสาทจึงทูลขอ ไปตั้งเรือนใกล้
 หิมพานต์ จะไต่เป็นถิ่นฐาน จะคิดการคักหงสา ท้าวไทให้ผู้คน
 ทงรพลแก่งรา ทวยนายหกคนมา ให้รางวัลไปด้วยกัน จีราพารพล
 นายหกคนยังคมคัล กรายลาท้าวธรรม์ ไปตั้งบ้านแทบหิมวา เจ็ดนาย
 คิดอ่านกัน ไปอรัญหาหงส์มา สอดแนมแรมอรัญวา เล็ดลอดหา
 พระยาหงส์ พยหงส์ทศนไตร หงส์อาไศรยตามจ้านง รวงรังแห่งหมู่
 หงส์ อยู่ต้นไทรใหญ่สาขา จึงชวนกันแต่งบ่วงคริน จะเอาชนตักหงสา
 ครินรุ่งหงส์คณา ไปหากินสิ้นทั้งปวง จีราพาเนสาท หกคนผู้ฉลาด
 ชนตักบ่วง ทรงหงส์ทั้งปวง แล้วลงจากต้นไทรมา ครินค้ำหงส์มารัง
 คัดบ่วงหงส์คณา ราชหงส์กษมจณา ห้าตัวนั้นไม่คิดคริน นายพราน
 ทงเจ็ดนาย จึงขนย้ายพากันชน จับหงส์อนตคคริน ไต่หาร้อยมาใส่กรง
 ส่วนว่าราชหงส์นั้น จึงว่ากันตามค้ำหงส์ มนตรีทงส์ตน จะคิดอ่าน
 ประการใด มนตรีจึงทูลว่า พระองค์อย่าได้ร้อนใจ ข้าจะอาสาไป
 ตายแทนหมู่หงส์สิ้นทั้งปวง แล้วหงส์มนตรีถาม ชงเนอความพวาน
 คักบ่วง จะเอาหงส์ทั้งปวง ไปตองการเพื่อสิ่งใด จีราเนสาทจึงว่า
 พระราชาเจ้าจอมไศร ให้มาคักหงส์ไป จะทรงขี้เสด็จจร หงส์มนตรี

จึงว่าไป ท่านอย่าให้หงส์ทุกขรอน สัตว์เราจักร ไปด้วยท่านถึงราชา
 ฝูงหงส์ทั้งห้าร้อย ท่านจงปล่อยไปเถิดรา ภิรายังกิงชา จึงอ้างให้หงส์
 สาขาล เนสาทโคหงส์มา เป็นเสนามามีนาน ใสในหลุมภักวิถาร
 ทิ้งสัตว์ไว้ด้วยกัน จึงปล่อยหงส์ทั้งสิ้น จากหลุมดินแลกรงพลัน ราช
 หงส์ผู้ใจธรรม จึงร้องว่าแก่ภิรา ว่าท่านปล่อยมนตรี แก่เราอันเสีย
 เถิดรา เราผู้เป็นพระยา ราชหงส์จะไปเอง เนสาทพังราชหงส์ ตั้ง
 สัตย์ตรงมิได้เกรง ราชหงส์ลงมาเอง จึงเข้ากรงของนายพราณ ภิรา
 เปิดหลุมให้ เสนาได้เบิกบาน รักเจ้าพันประมาณ สมนครมิได้ไป เนสาท
 ทั้งเจ็ดคน จึงฝันผายมาจากไพร พาราชหงส์ไป ถวายท้าวไทถึงภารา
 ผายฝูงหงส์ทั้งปวงนั้น จึงชวนกันบินตามมา ด้วยรักเจ้านักหนา ทั้ง
 เสนามาถึงเมือง ท่านท้าวทศวิไชย เล็งแลไปอยู่เบื้องเบื้อง เห็นหงส์
 อันรุ่งเรือง ทั้งบริวารบินตามมา จึงถามตามประสงค์ แก่ราชหงส์ด้วย
 วาจา ท่านนี้เป็นพระยา ราชหงส์แล้วฤาไร ราชหงส์จึงบอกเล่า อัน
 ตัวเราอันเป็นใหญ่ จัยเรามาด้วยอันใด จึงบอกไปให้แจ้งรา ทศวิไชย
 ราชนรินทร์ ครั้นได้ยินนักหรรษา ครัสว่าเราจะพา นางพระยาไปฟังพิ
 ท่านเป็นพาหนะ ทรงเทศะอันเรื่องศรี พาเรากับเทวี ไปวิถีทางเวหา
 ว่าแล้วอุ้มองค์นาง เสด็จเยื้องย่างเห็นอหลังปรา ฤทธิชหงส์า หงส์
 พระยาพาบินไป พระหัตถ์ทรงพระขรรค์ ข้างหนึ่งนนักอดอวไทย บัดเดยว
 หงส์บินไป ศรัษะนางนั้นแตกพลัน เจ็ดภาคจากชีวิต ทั้งยพิตรพระยา
 นั้น สิ้นสุดม้วยอาสัญ พลัดตกกลงมาทันใจ เพราะเหตุคนทำผิด วิปริต

ใช้วิไลย รักรางผิक्तिไป ให้ซึ่งหงส์ทรงฤทธิ ไชยคตวงไพโรเกล้านิยาย
 มาถวายแบบอย่างดี กลับประลัยพระยาผี มีฟังคำร่ำว่ามา มนตรีท่าน
 ทั้งสิ้น ท่านยื่นคำปราศรัย นิยายแต่ก่อนมา เราไม่เห็นด้วยท่านเลย
 เราน้อยอมไต่ฟัง นิตานหลังนระท่านเอ๋ย มนุษย์น้อยอมคุ้นเคย เป็นผิว
 เมื่อกบยเคียรฉาน พระยายศานันจึงเล่า แต่ก่อนเก่ามีนิตาน มนุษย์
 กบยเคียรฉาน อยู่ด้วยกันท่านงฟัง

๑๐ นิตานเรื่องท้าวสุทราซได้นางกนิรเป็นชายา

อดีเตกาเลกาลก่อนโพ้น มีภาราชอสุทรธานี ท่านท้าวเจ้าเมือง
 เรื่องศรี ชอสุตะมหาธาธาธิบดี มีองค์อรรคมเหษี ชอขติราชกัลยา
 นางนุชสุตเสนาหา ไฉนเกิดฉินทั้งอินทรีย์ วันหนึ่งท้าวสุตะมหา สั่งเสนา
 แลมนตรให้ชุมพลแสนเสนี จะไปประพาสมาตย์มรรคา ครั้นถึง
 อรัญพนม ท้าวเซยชมสกุณา ไต่เห็นนางกนิรา รูปร่างงามมาชั้รำ
 เสียงส่อนอ่อนโอษฐ์เอออย ฟังฉาเฉอยชอขพระไทย ท้าวทรงธรรมให้หา
 เนสาทมา พราหมณ์เฒ่าชอกุรุ รัยสั่งลูชอให้หา เป็นใหญ่แก่พรานป่า
 สันทั้งนั้นเป็นบริวาร สั่งว่าท่านกุรุเฒ่า จงพาเอาพวกเหล่าพราน แต่ง
 ข่ายครันอย่าทันนาน คักกนิรมาให้เรา ถ้าไต่เล่าจะประทาน ทรัพย์
 ศฤงคารให้แก่เจ้า สั่งแล้วประทัยเนา อยู่แรมค่างในหิมวันต์ เนสาท
 ล้วนหลกแหลม คักข่วงแนมในอารัญ ไต่กนิรดังสาวสวรรค์ มา
 ถวายกระษัตรา จึงตรัสถามนางกนิร ท้วเจ้าชอไรนา นางทูลแก่ราชา

ชาชอจันทกนิร จึงพาเอานางนั้น กลับมาพลัดถึงธานี ภิเษกนางกนิร
 เป็นมเหสีสุดเสนาหา อยู่นานมานางมีครรภ์ กำหนดคนนั้นสืบเคื้อนตรา
 ประสูติฟองหนึ่งโสภา ใหญ่ประมาณเท่าหอยสังข์ ชาวเมืองเลื่องภาษา
 พุดกันว่าอนิจจัง ลูกเจ้าเป็นอัครราช จะเป็นโทษบ้านเมือง หฤโหด
 ไกรธราชา ชวนกันมามากนองเนื่อง ชัยพระยาเสียจากเมือง ท่าน
 ท้าวไทให้ทะเลา ขอพักฟองกว่าจะเสร็จ แล้วจะเสด็จพายุตรา กษ
 ณะนางกนิร ไปอยู่ในไพรตรง ชาวเมืองฟังยอมภูมิ พักฟองราชบุตร
 ถึงกำหนดฟองแก่ค ก็แตกออกเป็นกุมารรูปบริบูรณ์ โฉมเฉิดเฉิด
 มนุษย์ คึงเทพบุตรขยานปน เกิดมาภิบริบูรณ์ ทำฝนแก้วเจ็ดประการ
 ตกทั่วพระนคร ที่ลุ่มตอทุกสถาน ประชากรายฎูไรโต ชนยาน ร้อง
 ประกาศแก่ราชา ขอพระองค์อย่าพลัดพราว ออกไปจากพระถาวรา
 งอตงคโตษา แก่ตัวข้าขอไทย มหากระษัตริย์เรออกไทย พระองค์
 ไปรคแก่ข้าไทย กุมารเจ้าเกิดได้ เจ็ดวันวารมารดาตาย เมื่อกุมาร
 ๕๕๕๕ ยังเกิดมีกลีบพฤษภสาย ทั้งสี่ทิศสถิตยราย รุ่งเรืองมาก
 สมบัติทวี ผ่องคนสิ้นทั้งเมือง ได้รุ่งเรืองด้วยขารมี แห่งกุมารผู้ โฉมศรี
 ๕๕๕๕ ได้ครอบครองในกรุงไกร พระยาปีศาจจึงตรัสว่า แก่เสนาทั้งสี่ไป ท่าน
 ว่าจะเกิดไทย เพราะเราได้นางมนุษย์มา พระยาสุตะมหาราช นั้น
 ต่างชาติกษิกนิร่า ทำฝนแก้วตกลงมา ย่อมประเสริฐเป็นมงคล ว่า
 แล้วจึงลงไป รัชนางในเรือโสภณ พานรผ่านฤมล เห็นพระยาปีศาจไป
 ๕๕๕๕ ไม่ให้ลูกบุญแก่ จึงว่าแก่กลีบประโลย ท่านนั้นมาแต่ไหน ยังฮาใจ

เห็นผิดธรรมดา พระยาวิชาจึงว่า แก่วานราควยถ้อยคำ เราจะรับนาง
บุญธรรม ไปอภิเษกเป็นมเหสี พานรจึงห้ามปราม เห็นเนื้อความผิด
ท้วงที คุกขังก่อนให้จึงดี เห็นไซ้คมจึงทำการ ออย่าเพ้อทำควนหวนหัน
ทำอย่างนั้นเห็นหักหาญ ไม่ต้องตามอย่างโบราณ จะเป็นการอภัยมงคล
ข้าพเจ้าเล่านี้ยาย แต่ก่อนร้ายให้ยินยล ทำเนียบเทียบขยุบล ธรรมนิยม
มาแต่เบของบรรพ

๑๑ นิทานเรื่องท้าวมืดนราชได้นางในเงาข้าง

กาลก่อนยังมี พระยาหิรัญ ผนวกรองผิวพรรณ ออย่าหิมพานต์โพ้น
ป่าใหญ่โน้นเนานานครัน บิดาพารจรัส เทยวอธัญมาช้านาน บิดาจึง
สั่งสอน ลูกกรกอทร พ่อสอนพิศาล จะสู้ศัตรู ให้รู้ถิ่นฐาน ไชยภูมิ
ไชยชาญ อันเป็นมงคล ถึงกาลสงบ เจ็ดเท่าออย่าถอย ศัตรูแพ้พล
มีอำนาจมาก เจ็ดภาคอนนต์ เจ้าออย่าอรอน กลัวศัตรูเลย สอนลูก
มีนาน บิดาถึงกาล ลูกเศร้ามิเสขย ขริวารบิดา โศกาโคนเลย
รำรกกดเคย กินอยู่ด้วยกัน ลูกพระคชสาร จึงไต่ขริวาร ของบิดานั้น
มีพระยาช่างคำ เลิศลาตวขย ขริวารช่างนั้น ท้าวยรักษา คชสาร
นั้นคิด ข้างเผือกสนชีวิต เราจะเอาโยธา ขริวารทั้งสน เป็นของ
อาตมา คิดแล้วจึงมา ร้องก้องโกญจโน บุตรคชเสศา ไต่ยินเสียงมา
กกกก้องหวุ่นไหว ให้ส่งขริวาร คชสารเผือกไป ถ้ามีส่งให้ เราจักสู้กับ
บุตรเควตกุญชร ร้องตอบคำอื่น ว่าท่านอาธรรม แต่ก่อนอาไศรย
ท่านไท่ทุกวัน ครันท่านอาสญ มาชิงขริวาร เราไม่ให้ไป จะทำ

อย่างไร ไม่กลัวคชสาร ช้างทำได้ยิน ได้บุกรุกราน ต่างตัวต่างหาญ
 ชวีกควาสอยเสย ยุทธย้ายงายง่า จ้วงโชนโชนผ่า งวงงาหง่าเงย
 แทะงแถบท้าวถย งามวงสอยเสย ถ้ำทางคางเคย รุกรอยถอยรธา
 เจ็ดวันราตรี ช้างเผือกถอยหนี ล้มค้ำบิศา ไม่ได้ไชยภูมิ จึงถอยป่า
 ช้างค้ำโสภา นนมิกำลัง เวลาราตรี ช้างเผือกหนีหนี ไชรอยถอยหลัง
 ขรवारทั้งหลาย ทั้งพลายแลพ้ง แดกคนสนทั้ง ห้าร้อยหนีไป
 ช้างเผือกจึงจร พบต้นอุทุมพร ต้นหนึ่งฮาไครย ยังมีพระยา องค์หนึ่ง
 อำไพ พระนามท้าวไท รัตนราชราชา เสวยราชสมบัติ ในนครรัตน
 เสนาอเนกใน พระนั้นออกไป ชมไพรพุดกษา ทิศตามมฤคา พบ
 คชสารศรี เห็นช้างชบเซา ส่วนพระองค์เจ้า ไปใกล้ด้วยดี จึงถาม
 ความเหตุ แห่งคชสารศรี ท่านมาอยู่นี้ เพราะเหตุอันใด ช้างเผือก
 บอกว่า ช้างค้ำหนึ่งมา รุกรานเข้าไทย สู้กันกับเขา แทะม้วยคักไชย
 กำลังช้ำไช น้อยกว่าเขานา จึงล่าธาถอย เพราะกำลังน้อย ต้องคอย
 รังรา ฮาไครยไพรพุดกษ ยังนุกยทธนา กวากำลังช้ำ จะมีพแรง
 กระษัตริย์จึงถาม แต่ต้นจนความ ตามบัญญัติแดง ญาติท่านยัง
 ไคสอนไคสั่ง ไว้ย่างฤาอย่าแคลง สิ่งใดได้แจ้ง ในยุทธชิงไชย
 ช้างเผือกได้พ้ง ระฤกไคหนีหลัง บิศาสอนไว้ ด้วยกลสังเกศ ที่เหตุ
 ภูมิไชย จึงคิดชนไค คือใจคชสาร ล้มล้วยอัยยศ บัญญาถอยถค
 เพราะโตโสมาน โมชนอพนเพื่อน คลาตเคลอนถันฐาน ล้มค้ำอาจารย์
 จึงอัยไชย คิดแล้วบอก ว่า แต่พระราช ให้ทรายทฤไทย บิศา

ข้าสอน ขวรวณไชย พึงกิดขึ้นได้ ด้วยไทท้าวถาม แต่หลงลืมไป
 จึงอุปราชไชย เพราะใจไม่งาม ได้คิดคิดใจ กลับไปปรายปราย จึงไชย
 กลางสนาม ด้วยภาพหัตถ์ ขอบคุณท้าวไท ถ้าข้ามไชย แก่
 คชสารศรี จะไปแทนคุณ ตามบุญอันมี แก่เจ้ากุนี สมควรทดแทน
 พระยารัตนราช จึงให้โอกาส อนุญาตมิแคลน ให้เสนาใน ไพร่พล
 นัยแสน เกือบผลคตแทน กลับยอฮัยมาประทาน ช้างเผือกเป็นสุข
 สบายคล้ายทุกข์ มีสุขสำราญ ค่อยมีกำลัง หายเหน้อยคชสาร
 สองสามวันวาร สำราญสบาย รุ่งขึ้นวันหนึ่ง ช้างเผือกนั้นจึง ทูลลา
 พระยาไป อยู่ป่าหิมพานต์ หัวหาญฤทธิไกร ร้องก้องพงไพร
 โกลุณาทอของ คชภาพไต่ยีน เสียงพระยาหัตถ์คืน ร้องร่านผลาญคง
 คุ่มเต่าเหยาเหยาะ ขวักละเมาะเป็นผง แลเห็นโฉมยง หมายเมียง
 มุ่งเมิน ระเห็จเตร็จแตรัน กระหิมแปรแปร้น ไส้เล่นจรเงิน หูหาง
 ค้างคัง พวยพุ่งมุ่งเมิน ข้ามทรอกตรอกเตริน เข้าหยุดยืนยืน ลุกัน
 ชานาน เจ็ดราตรีกาล ช้างเผือกผกผัน ถอยหาไชยภุม อินทิสักัน
 ได้ทไชยภุมันเห็นมีกำลัง ช้างดำตามมา เห็นคชสารกล้า ใหญ่
 ไต่ชิงชิง เรยวแรงหนักหนา เหลือกกว่ากำลัง ลุกล้มหลายครั้ง
 พลาคปลั่งปราไชย ครันช้างดำตาย จึงชวนโฉมฉาย มีไชยเลิศไกร
 ไต่ช้างบริวาร ศฤงคารสมไสมย สวัสดิ์มีไชย บริวารถึงพัน อยู่ช้ำ
 มินาน ช้างสารจึงมา๐ แทนคุณพระยา ท้าวไททรงธรรม⁶⁴ นางอยู่ในงา
 สุภาตวงจันทร์ ถวายแก่กระษัตริย์นั้น เป็นอรรคมเหษี จึงไชยบริวาร

ให้เก็บผลอาหาร ลูกไม้อันมี มามากหลายพัน ทำขวัญสวัสดิ์
 กระษัตริย์สองศรี จะคนภารา จึงลาชลาสา พานางเยาวมาลย์ พร้อม
 ทั้งเสนา ไปถึงกลางทาง พบไพร่สาขา ต้นหนึ่งอันปรา กฏใหญ่
 สูงศรี มีเทพารักษ์ มีฤทธิสิทธิ์ศักดิ์ สำนักไสถิ สิ่งสถ้อยู่ใน
 พระไตรเวียงศรี สมเด็จพระผู้มี เธอพานางไป กยพลโยธา เสนิเสนา
 แรมมาในไพร่ ไปถึงกลางทาง อาไศรยต้นไพร่ นอนแรมอยู่ใน ราวศรี
 นันนา เทวคานันมา เห็นนางฉายา รักใคร่ไม่วาง ลักพากัลยา ไป
 สู่พิมาน ต้นไพร่สาขา ชมชิตเสนาหา ทวายนางทันตศักดิ์ พระยารัตนราช
 คนชนพิศवास ไม่เห็นเทวี ตกพระไทยไหวหวาด เจียนจะขาดอินทรีย์
 วัณรนแสนทวิ สิ้นชีพบรรลัย พานจริงว่า แก่พระยามฤตา ยี่คำจพิไสย
 ทำการโดยค้วน ไม่ควรกบใจ เหมือนคังท้าวไท รักนางถึงตาย

ฝ่ายพระยากัลยประไลย จึงตอบคำไป ว่ามีนิยาย มงคลสองสิ่ง
 อันยังเลิกฉาย อันหนึ่งเป็นภาย ในใจมากมี พานจริงถาม มงคล
 อันงาม ทั้งสามอันดี จงบอกออกมา ให้งามถ้วนดี อย่างไรก็ตาม
 นิยายมงคล พระยายี่คำจ ประกาศนุสนธิ ตามเรื่องยุบล ดึงนแลนา

๑๒ นิทานเรื่องราชบุตรพระเจ้ามัทธาเรียนวิชาเดิบบนน้ำได้

กาลก่อนโพ้นมา มีภารานคร ขวรเลิศล้ำ ชื่อบรมธานี เจ้าเมือง
 เืองศรี มชอมมัทธา มีอนุชาสององค์ พิโณมยงชอสิทธิ นามน้องนชอ
 เทเวศรี ทั้งสองเชษฐชุนิษฐา ลาบิดาไปเรียน ศิลปศาสตร์เพียรพองจบ

ในสำนักนพทศิศา ปาโมกข์อาจารย์ จบแล้วกรวยกรานลา ครุณันมาถึง
 แม่น้ำ หนึ่งฤกษ์กว้างขวาง นิ่งนึ่งอย่างตามไปก่อน อ่านเวทเสียงคัง
 ทวลอยต้งเพียงคอ พชายต่อภายหลัง จึงข้ามฝั่งไปตาม อ่านเวทงาม
 ในใจ เติรไปไต่บนน้ำ ฝ่าไม่ฉ่ำชุ่มไป ครุณันถึงในนคร พอบิทรสุวรรณคต
 เสนาหมตมนตรี เชิญสิทธิกุมาร รัยพระโองการกองแก้ว ขึ้นนั่งแล้ว
 อภิเษก ให้เป็นเอกกระษัตริย์ เสวยราชสมบัติรัตนราช พระยาบิศาจึงว่า
 แก้ววานรตัวนั้น ว่าเราสำคัญตงน ทงเขยบคิกว่าเสียงคัง ไต่บนทงเสด็จสัน
 ดุจเดินกอยมงคล เป็นสฤผลอเนกา เหมือนรามาวิขนาง ตามเยียง
 อย่างภายใน มงคลไซ้ประเสริฐ อันล้ำเลิศคำไพ ท่านชิตไว้มิควร
 เราจะจวนฤกษ์คิ ในวิถิจิตรเรา วานรเฝ้าจึงถาม มงคลงามภายใน
 เช่นท่านว่านั่นฉันใด เราจะขอฟังก่อนรา พระยาบิศาจึงว่า นางนารี
 เรารกนในใจ ช่อมงคลในสันดาน อันทำการทงนี้ ย่อมอย่างคิภายใน
 หลึงกับชายไต่รักกัน จิตรผูกพันเสนาหา ไต่ช่อว่ามงคล เป็นสฤผล
 ภายใน จงแจ้งใจพานร ท่านอย่าร้อนเกียจกัน ลูกกฤแฉนให้เรา จะ
 ไต่เข้าไปหานาง นภางคกัลยาชอกรัก ท่านรู้จักไต่คินา ส่วนวานร
 แจงไซ้ ยอมส่งให้ลูกกฤแฉ ยนให้แก่พระยานัน คิวสำคัญเห็นชอย
 ความระบอบนิยาย พระยาบิศาจรายโมหันธ์ ไช้กฤแฉพลันเข้าไป หา
 นางในห้องหีบ เห็นนางสรรพวงดงาม ดูอร่ามเรืองรัตน นางนั้นทคินา
 การ พระยาพาลบิศา มโนนาฏชนชม อภิรมย์รักใคร่ แกล้งทำใจ

มารยา ท้าวภูตารังรัก นางนันทกัทถา ทางที่ความปรารถนา นาง
 กัลยาณมาไป ท่านมาแต่ไหนถึงนี้ พระองค์ใคร เป็นเทพไท
 ฤาเทวา อมรินทร์ราดาคนธรรพ์ กุมภัณฑ์อสุรา ฤาฤษีวิชาธร
 อมรฤาษี บัณฑิตครุฑเวทโดย จึงบอกไปให้ทราบ พระบาทภาพ
 ขอกนาง นุชสุพางค์โฉมศรี อันตัวเวียนนเป็นพระยา บัณฑิตขี้
 พระยากัดปประไลย เสวยราชสมบัติใน เมืองภคาสคเคนคน เรียมจรตล
 มาหา สร้อยสุตางเยาว์ จักรยเจ้าจรลี เชิญเทวีอภิเษก เป็นนางเอก
 สวัสดิ์ อรรคมเหษีเป็นใหญ่ กว่านางในนักสนม นางจึงตอบว่า พระองค์
 เป็นอิศราธิบดี ขานองนตกยาก เพราะพลคพรากบ้านเมือง ไต่เค้น
 เคืองอนาถา บิดามารดาหาไม่ คนเชิญใจหนัก พระองค์จะรักมิควร
 คนจะสรวลเขาระเหยย อย่ารักเลยถนเกล้า พระองค์จะแยกชาตงนี้ เป็น
 ประเพณีกระษัตรา พระคุณหาที่สุดไม่ แต่ข้าได้ยินมา ผิดภาษาชาติ
 ตระกูล จะเกิดวิวาทวุ่นวาย มีนยายแต่ก่อน ข้าอนุสรเล้าถวาย พระยา
 ภูตร้ายอนุญาต ให้นางนาฏเล้าให้ฟัง

๑๓ นิทานเรื่องท้าวศิราษชอลูกสาวศิเสนา

มีแต่หลังก่อนมา กระษัตราพระองค์หนึ่ง อันปรากฏชื่อว่า
 มหาศิราษเรืองศรี เสวยราชสมบัติใน เมืองเรืองศรี กาลที่นคร
 ภารา มีนางนักสนมช่ายชวา พันหนึ่งกัลยา อันงามปรากฏสมบุรณ์
 มีมนตรีสองคนออกอุบายเป็นคู่ในบวร เป็นใหญ่กว่าคนช้อยอื่น อีกกะต
 มนตรี คุลเสนี สำหรับขบถศรี ไปตามเสด็จราชา กระตามนตรีเสนา

ให้ข้รึกษา นครบรรราชบุรีรมย์ ศึกษาศึกษาตามชม ช่อเบญจศรีสม
 เนอมนหน้าवलยวงใจ กะตามนตรีตระเวนไป ในเมืองพิไลย เพื่อได้ดู
 คนทำผึกษา จึงเห็นนางเบญจศรีโสภา อิกาศึกษา โฉมเฉิดเฉ่มช้อย
 กลอยใจ หน้าवलยวงวรวิไลย ศรีสรพสุกใส ทั้งประกายพฤษการา
 ดวงพักตร์ทั้งแซไขสุภา คิ้วค้อมคังเลขา คางคอดอเอวองค์ นवलลของ
 แขนเข้าเขาวงกต ทั้งพระยาราชาหงส์ เกศเกล้าเพราพรายฉายยิบ
 กะตามนตรีจึงถวิล ใครได้โฉมฉิน ถวายแก่ท้าววิยติ ครั้นกระษัตริย์
 เสด็จถึงบุรี ขนปราสาทศรี สุวรรณรัตนพิมาน กะตามนตรีทูลการ กิจ
 ราชพิศาล ซึ่งการตระเวนเวียงวัง แล้วทูลว่านางหนึ่งยัง เป็นบุตรภักดิ์
 โฉมเฉิดเกล้าเลิศนารี ชื่อนางนุชนนพนย ช่อว่าเบญจศรี เทวีเจ้างาม
 ทรามชม คิ้วคอดอเคี้ยวเกลี้ยงกลม ใต้ไวยเป็นสนม เห็นสมด้วย
 ท้าวพิศไสมย กระษัตริย์นั้นครั้นทราบพระไทย ข่มแย้มปราไส ให้หาศิษะ
 นั้นมา จึงตรัสแก่ศิษะเสนา ว่าเราปราธนา ประสงค์สิ่งหนึ่งการเรา
 มีจักาศึกษาก็มเกล้า กรายทูลยันเทา ให้ท้าวเธอชอชอบพระไทย ว่าราชการ
 ภารธุระอันใด เกล้ากระหม่อมจะแก้ไข มีให้พระองค์เคองระคาย จะ
 ฉลองพระคุณเพริศพราย แห่งองค์ภาสาย จึงแจ้งแห่งกิจทุกประการ
 บพิตรภูมินทรนฤบาล จึงตรัสบริหาร แก่ศิษะราชมนตรี เราจะใคร่ได้
 กุมาร ชื่อนางเบญจศรี เป็นพระมเหสีแห่งเรา ศิษะมนตรีจึงรับเคา รพ
 ถวายนงเยาว์ แก่ท้าวผู้เป็นโมฬี ทูลแล้วลุลกลาจรลี ไปตามวิถี สู่เคหา
 สถานบ้านเรือน จึงแต่งอิกาคังดวงเคอน งามสรรพแมนเหมอน สุรางค

สวรค์บรรจง เข้าไปถวายท้าวโทสรีวงศ์ ตามพระราชประสงค์ ท้าว
ทรงทอศกัณการ เห็นนางเบญจศรีนงคราญ รักรักสยสมาน ด้วย
โฉมประโลมโลกีย์ พระยานันทรสถามกุมารี ว่าเราจะเลี้ยงศรี ท่าน
ไว้ในราชฐาน เจ้าจะว่ากระไรนางคราญ ฤๅเจ้าจะบริหาร ในกรมใน
แหงนใด นางเบญจศรีจึงทูลไท ตามชอบพิไลย อันนางใดแจ่งสยมา
ว่าชายหญิงทั่วโลก ย่อมมีปราถนา มงคลแต่ตนอันดี ข้าขอผู้
อำนาจยามมี ปราถนาสุขศรี มงคลแต่ตนคงเคียว แต่ว่าตระกูลต่ำ
เรียว ไม่ควรจะเลี้ยง จะเลี้ยงเป็นใหญ่ไพศาล เปรียบต่อสุวรรณ
อันจรรยา ความเพศตระกูล เห็นไกลกันนักจกักริ จะเสียมสรีวงศ์สวัสดิ
จะเสียมศักดิ์ศรี เป็นที่โทษทุกขนานา ผุงคนพลไพร่โยธา ญาติมิตร
แห่งข้า อนาคตพิงใจ เชิญชมสนมนางใน เชอกระษัตริย์ลูกไล่
อำไพเพียงเพ็ญจันทร์ มีนทานโอราธมาแต่ก่อน นักปราชญ์สั่งสอน
ขอเล่าถวายภวไวย

๑๔ นิทานเรื่องพระยาบักษีแต่งารกับนกไส้

อดีตแต่กาลก่อนยังมี พระยาบักษี ตัวหนึ่งนั้นโตใหญ่พรรณราย
เฉิดฉินงามยิ่งนักทั่วทั้งกาย ขริวารโตहारอย นกใหญ่น้อยมากเหลือ
หลาย บักษีผู้เป็นนาย ขอนางนกไส้มาเป็นเมีย พ่อแม่นางนกไส้
กลัวต้องให้ลูกสาวเสีย ราชบักษีโตเป็นเมีย อยู่ด้วยกันตามประเพณี
ราชบักษีมาชมเชย นางนกเคยคุยนตี นางนกไส้ได้โคก คุกชเคอ
ร้อนรำคาญเคือง เพราะตระกูลไม่เสมอกัน จึงโคกคัลยอยู่เนองเนอง

ทั้งสองรำคาญเคือง มีรูปร่างอย่างไร จึงพากันไปหา นกยางมาให้วินิจฉัย
 นกยางตัดสินใจไป ว่าตระกูลไม่เสมอกัน ราชย์กษัตริย์เป็นนกใหญ่
 นางนกใส่น้อยต่างพันธุ์ มาอยู่ร่วมรักกัน ข้อขัดขวางอุปมงคล พระยา
 ราชย์กษัตริย์ ชอบแต่จะมีเมียแห่งตน ก็ย้านางนกใหญ่โสทรธ ตามชาติ
 ตนนั้นจึงคิด อ้ออยู่ด้วยนกใส่น้อย เป็นจึงไรเสียศักดิ์ศรี จึงหานางชกษ
 ัตริย์ใหญ่โตเป็นภรรยา ฝ่ายราชย์กษัตริย์ ฟังคตินกยางว่า เห็นชอบตาม
 ปรกติกา แห่งนกยางอันเป็นธรรม จึงอย่านางนกใส่น้อย ไปหาใหม่คู่ควร
 กัน นางนกใหญ่อันชอบธรรม ได้ความสุขทั้งสองรา นางเบญจศรีนั้น
 กรายทูลพลันแก่ราชา จึงทรงพระเมตตา แก่ชาน้อยเกิดจอมไตร
 อันชาติตระกูลชา นิดำชากว่าท้าวโต จะเหมือนนางนกใส่น้อย จะใดทุกข์
 เมื่อภายหลัง พระองค์จึงโปรดเกล้า แก่ข้าพเจ้าจึงหยุดยั้ง จะอันร้าย
 เมื่อภายหลัง นางกระษัตริย์จึงสมควร ชาติตระกูลเสมอกัน เกิด
 สวรรณน้ำนวล สัมคักคทังสมควร ด้วยนางราชกัลยาณี มหาศีลราชา
 ฟังนางว่าเห็นชอบที ให้นางเบญจศรี คินไปอยู่ด้วยบิดา

ฝ่ายนางประภาพาล แกล้งสารแก่พระยา กุศย์คำจอันโสทร
 ให้แจ้งใจในนิทาน ว่าต่างชาติตระกูลกัน อ้อไมเห็นจะเสียการ กุศ
 ร์นิทาน แล้วอ้อคิดผิดหลงไหล เชิญท่านท้าวยศ่าจ เต็ดขเยของยาตร
 กลับคินไป ชาน้อยจะดีใจ เหมือนนิยายแต่ก่อนมา ข้าพเจ้าเล่าถวาย
 ชงนิยายเป็นคำรา เป็นอย่างธรรมเนียมมา ผิดพงศาไม่เป็นผล

ฝ่ายท้าวทนต์ประลัยนั้น จึงตรัสพลันแก่นฤมล เราผู้นิยายยล
อนันต์แต่ยราภมา ทว่าต่างตระกูลกัน ไม่กระนั้นนะน้องอา สิ่งใดที่
ปราถนา รักแท้เที่ยงเป็นมงคล นิยายมาดังนี้ นางเทวีนฤมล จะเล่า
ให้ฟังยล ในเรื่องราวดังนี้

๑๕ นิทานเรื่องท้าวพรหมทัตได้ลูกสาวยักษ์ชื่อสุตรมิตรเป็นมเหสี
แต่ปางหลังยังมีมหากระษัตริย์ ผ่านสมขัตติเป็นบรมสုชา นามท้าว
พรหมทัตราชา ทรงมหาอำนาจรุ่งเรือง เสวยสมขัตติวัฒนา อนันต์
อาณาอยู่เลื่อมเหลือง อีกอรรคมเหสีสมขัตติเรื่อง นามประเทืองนางสุข
เทวี สถิตย์อยู่เมืองโกไสยนคร อันบรรพตราชวังนี้ ส่วนนางสุขกุมารี
สูงศรีตระกูลกระษัตรา นางนั้นคชชู้ชาย ทำให้ชายพระบาทเป็น
หนักหนา ท้าวแจ้งจึงให้ฆ่ากลยา พระราชาไม่สบายในพระไทย
พระองค์เสด็จประพาสป่า ท้วยแสนเสนาน้อยใหญ่ พานพยประลัยต้น
พระไทร อันโตใหญ่นานย้อยห้อยลงมา เป็นที่อยู่อไศรยอสุรพักตร์
ชื่อสุตรมิตรยักษ์รักษา พระประสังข์จึงใจเจตนา ลีลาหยดพิศคือยสำราญ
สุตรมิตรยักษ์กริ้วโกรธแล้วโลกเต็น ทำให้เห็นกายาแล้วว่าชาน น้เขต
ของเราอันเนานาน ท่านองอาเข้ามาไม่เกรงใจ พระยานั้นบอกว่าเรา
หลงทาง จึงพามาข้างเข้ามาอาไศรย เรามีได้รู้ว่าเขตรของใคร
เราไม่หกกิ่งใบอย่าสงกา ถ้าเขตรของท่านแล้วจะลาไป จากต้นพระไทร
พฤกษา จะไต่รุกรานอะหังกา หยายช้ำต่อท่านก็ไม่มี มหายักษ์จึงว่า
อย่าเพื่อไป แก่ปฤษณาเราให้ไต่ระโคมศรี เราจะบูชาภูมิ อยู่ที่เราจะ

บอกแก่ราชา ถ้าแก้มิได้จะเป็นเหยื่อ จะกินเนื้อแห่งท่านเป็นภักษา
 กยทั้งไพร่พลโยธา ช่างมาหมกสน้อย่ากินใจ กระษัตริย์จึงตรัสกยภักษา
 ปฤษณาแห่งท่านนั้นเอน จึงเร่งบอกเราให้เข้าใจ จะได้คิดปฤษณาตาม
 วาที มหายกษจึงบอกปฤษณาไป ว่ารู้จักรักกันในวิถี เก้าประการ
 นานอยู่ในโลกีย์ หนึ่งรักทพงหนึ่งนา ปฤษณาสืบสืบประการนี้ ภูมิแก่
 ให้สิ้นกษชา พระยาจึงให้แต่งอาสนธรรมา โดยทิวาวันนั้นอันสมควร
 ยกษตั้งจิตรนฤมิตรอาสน์ ธรรมาสน์นั้นเลิศเลิศฉนวน บุษาคอกไม้อัน
 สมควร ส่วนพระยาพรหมทศชนนึ่งใน จึงแก้ปฤษณาว่าชนยักษ อัน
 รู้จักเกานันหาอันไม่ คือทวารทั้งเก้าเราเข้าใจ มีในตัวสัตว์ทั้งหญิงชาย
 รู้จักกันเองหาครุไม่ เข้าใจแห่งโลกทั้งหลาย ว่ารักสนันดังเราทาย
 จะคลคลายออกให้แจ้งประจักษ์ใจ รักตัวรักพ่อแม่เหลือตรา รักลูกยา
 เมียมิตรพิศไสมย รักทรพยทั้งสองปกครองไว้ เป็นรักสัทในวิสัชชา
 ทพงหนึ่งนั้นใช้อันไกล คือตัวคนใช้อนาถา เป็นทพงแก่ตัวเองในโลกา
 ขยปฤษณาทั้งสืบสืบประการ ชนยักษสุตรมิตรได้ฟังแก้ ปฤษณาแห่ง
 พระยานั้นแจ้งสาร เลื่อมใสไสมนัสชานยาน ค้วยญาณยอติยงแห่งราชา
 ว่าไม่มีอนใดเป็นทรก ควรจักถวายเป็นต่างหน้า เห็นแต่นางสนันทชิตา
 จะบุชาพระองค์ไปตามมี ว่าแล้วจึงถวายนางไป แก่ท้าวไทพรหมทศเรอง
 ศรี แล้วสั่งสอนให้รู้ ในคัมภีร์ ธรรมาศตรสักศรีสุธรรมา ให้ปฏิบัติตาม
 พระธรรมศาสตร์ กิจราชสาพิภกคเร่งรักษา ตามในคัมภีร์ฎกา ธรรม
 ศาสตร์โน้นมาจกทุกอัน ชนยักษถวายเป็นเจ้าประการ อันประคิษฐาน

ร่วมไทรนั้น แก่พระยาพรหมทัตทรงธรรม กับนางสุนันทเทวี พระยานั้น
 จึงลาพานางไป กับพลไพร่โยธาม้าหัตถิ สู่พระนครธานี ภูมิอภิเษก
 สุนันทา เป็นอรรคมเหษีทรง มหายักษ์ไปทำขวัญเสนาหา แล้วพาไพร่
 พลโยธา ไปเอาแก้วเข้ามาแต่ยาไฟร ชนเช่นทวยแก้วยนแก้วเจ็ด
 ประการ เพิ่มพลประทานยกให้ แล้วขุนยักษาจึงลาไป สู่ที่ต้นไทร
 อยู่แห่งตน พระยาพรหมทัตราชา อยู่ด้วยนางสุนันทาสุขผล ปรีดิ์เปรม
 เกษมทั้งไพร่พล ทั่วสกลเกิดสุขสำราญยาวนาน

ฝ่ายซึ่งนางสุขสุริยวงศ์ ไม่ช้อตรงพระองค์ให้ประหาร มาอยู่ด้วย
 นางยักษ์ลูกมาร สำราญบรมสุขทั้งสองไท พระยากับนางนั้นก็ต่างชาติ
 พิศวาสร่วมจิตรพิศไสมย ท้าวต้องอย่าหมองพระไทย จะตั้งให้เป็นอรรค
 เทพี พระยาบิศาจประภาสพลอย เจ้าว่ามีชอชออย่าหน่ายหนี ต่างชาติ
 ก็จะเป็นโรมิ โฉมศรีเจ้าอย่าไต่รอนรน นวลนางประภาพาลจึงค้ำไป
 แก่พระยากลับประไลยด้วยอนสนธิ พระองค์ว่ารักชาติตั้งพระชนม์ จะสิ้น
 จนชีวิตนั้นประการใด พระองค์จึงทรงพระเมตตา ตรัสให้แจ้งแก่ข้า
 หายสงสัยไซย ชานจะไต่หายแคลงใจ ภูวไนยจงแกล้งให้แจ้งมา พระยา
 บิศาจจึงแจ้งไป อรไทยอย่าไต่กังขา อันชายหญิงทุกสิ่งในโลกา เกิดมา
 แต่ก่อนเคยรักกัน ครั้นประสบพบเห็นให้ยินดี โลกก็มีจิตรคิดผายผัน
 เพราะว่าแต่ก่อนเคยรักกัน ผูกพันมันมาเป็นช้านาน ลางที่ไต่ยินแต่ช้อ
 เสี่ยง ฟ้างเพียงร่วมรักสมัคสมาน ให้ยินดีมีกรรมลชนยาวนาน เพราะสมภาร

ไต่สร้างมาด้วยกัน ชายหญิงจริงแท้แต่ก่อนมา ไต่ตั้งปราถนาเป็น
 แม่ของมัน จะให้ไต่ประสพพบกัน ในชาติปัจจุบันให้ยินดี เพราะ
 บุปเพสันนิวาศแต่ชาติก่อน สโมสรรสร้างไว้ทั้งสองศรี จึงเกิดมิตร
 จิตรไมตรี ให้สมัครภักดีทั้งหญิงชาย ความรักยินดีนั้นก็มีมาก
 ผู้ทนอดหยากเป็นมากหลาย ให้เกิดเมามัวไม่กลัวตาย ทั้งหญิง
 ชายหลงไหลไม่คิดตัว ถึงไกลไม่รู้จักกัน บุญนั้นชักพามาไต่ผัว
 ถึงยังมีไต่มาเห็นตัว จิตรผวนั้นรักสมัครสมา ไต่ยินแต่ข่าวกล่าว
 นาม เกิดความสนิทธเสนาหา ทั้งไต่เซยชมบุษบา กลียานवलนึ่ง
 ในห้องใน ทั้งนี่ย่อมมีทั้งหญิงชาย โฉมฉายอย่าพึงสงสัย ความ
 รักสมัครมีแต่ในใจ อรไทยอย่าไต่สงกา ควพมมีความรักเจ้า ขวัญเข้า
 เจ้าอย่าไต่กงขา ชรอยแต่ก่อนเราสองรา ไต่เคยคู่กันมาเป็นช้านาน
 นางนึ่งถามพระยาบิศาจ วาจิราชอนชนเกษมสานครี ผ่องใสใน
 ชั้นธสันทาน จิตรนั้นเห็นปานเปรียบฉนั้นโต พระองค์จึงสำแดงให้
 แจงจิตร แห่งขพิตรอันจิตรผ่องใส ชาน้อยจะไต่หายแคลงใจ ซึ่ง
 สงไสยในจิตรที่มา ให้เห็นดวงจิตรที่คิดรัก จึงประจักษ์มาตั้งอยู่ข้างหน้า
 อันว่าแต่ปากยังสงกา ราชางงแจ้งแสดทงไป พระยาบิศาจจึงตรัส
 แก่นาง ว่าเจ้าอย่าพรางแถลงไซ ตัวเจ้าเป็นเผ่าพงศ์ไทโต กระทบครี
 ในเชื้อชาติราชา เจ้ายังรู้สิ่งใดบ้างนางนึ่ง ร่วมห้องจงแจ้งปจฉา

ส่วนนางประภาพาลกัลยา วิสัชนาว่าข้ารู้ความสัจมี พระยายศาคา
 จงถามนางเล่า เมื่อเจ้ากระทำสัจวิธ จิตรใจเป็นไฉนนะเทวี ครั้นมีสัจ
 แล้วประการใด หนึ่งในเจ้าพลัดบ้านเมืองมา พระไทยชಾಯาเป็นไฉน
 เจ้าจงแถลงให้แจ้งใจ ในพระไทยถือสัจแห่งน้องอา นางพลันทูล
 ราชายศาคา ว่าชาติความสัจอยู่ในจิตรข้า เมื่อแรกเกิดทำการ
 แล้วนานมา สัจจาจะใคร่ใดที่ชอขใจ ก็สัจคิดสัจจิตรสัจขัญญา
 พลัดบ้านเมืองมาหาดีไม่ ไรญาตียากเย็นเช่นเหลือใจ ทุกข์โภย
 พ่างเพียงจะมรณา จิตรชานทุกข์โศกนัก เพียงจักสิ้นชีวิตสังขาร
 จิตรใจให้เกิดเวทนา สัจจาจริงแท้แนในใจ พระยายศาคาจึงถามนางนั้น
 สืบไปด้วยพลันข้อสงสัยเลย ว่าจิตรเจ้าเศร้าโศกภายใน สิ่งใดให้เจ้า
 คิดเจตนา นางทูลแก่พระยากลับประไลย ในจิตรใจที่ไม่มีจลา ว่าจิตร
 ชานคิดถึงบิดา มารดาแห่งข้าให้รำคาญ สุขทุกข์ย่อมเกิดแต่ในใจ
 ทุกข์โภยทั้งโทษวิถาร โศกเศร้ามีวเมาทุกประการ รำคาญเคือง
 แค้นเพราะใจเอง พระยายศาคาจึงถามไป ในใจเจ้าชอกเห็นเหมาะ
 เหมง เจ้าใดเห็นต่อหน้าเอง ฤาเกรงเราจึงว่าประการใด นางทูลว่า
 ข้าไม่แลเห็นจิตร แต่คิดแล้ววิตามวิไลย พระยายศาคาจึงว่าไปทนใด
 ในจิตรนั้นรู้กันเอง นางนั้นเห็นชอขจึงนอบนบ ต้องประสขจิตรจำเพาะ
 เห็นเหมาะเหมง แก่พระยายศาคาจรตามเพรง ย้ำเกรงเคารพอกวิถ
 ทูลว่าข้าแต่ยพิตรพงศ อมรองค์พิเศษสรรพ แม้นจะรบคชอัน

นางงามไปพลัน ว่าเจ้าเด็กฉัน เหตุใดจึงอยู่ผู้เดียว นางจรประภาพาส
 รูปเรียว ทุลด้วยฉลากเฉลียว ว่าข้าเป็นราชบุตร แห่งท้าวพาสะ
 ราชธิดา เป็นเจ้ากรุงศรี เมืองจักรพรรดินคร อยู่มาโหราพยากรณ์
 ทายเคราะห์เห็นคร ว่าน้ำจะท่วมภารา ท้าวจึงให้ตั้งนาวา ให้ข้าเสนาหา
 ลงอยู่ในเรือขนาน ให้พานรัตนอภิวาล กุญแจขัตติกาล ถึงกำหนด
 น้ำท่วมลอบไป เจ็ดราตรีเรือลอบไปไกล จึงเกยหาดใหญ่ พอพระยา
 บิศาจประพาสมา เห็นคัมภ์พระไทยเมตตา จึงนิยมนำ เป็นอรรคมเหษี
 ท้าวไท ปลุกปราสาทเรือนหลวงประทานไว้ ให้ข้าอาไศรย ท้าวไทจง
 ทราบคดี สมเด็จพระกฤษณาธรมุณี จึงถามไฉนคดี บัดนี้พระยาบิศาจ
 อยู่ไหน นางบอกว่าพระยาบิศาจไป เที่ยวเล่นในไพร่ กบฏวิวารแสน
 เสนา ท้าวกฤษณาธรมุณีถามว่ากลียา เจ้าไปด้วยเร็วเมื่อเกิดเหตุ
 จะปลุกฝังรอยซึ่งให้ใด คี เป็นอรรคมเหษี แห่งพิในกรุงรัตนนคร นาง
 ว่าข้ามีภรรยาธรมุณี จะไปสมสมร อยู่ด้วยท้าวกลใด เป็นสตรีสาม
 สองไท ออกอายุไหน ไม่ควรแก่ตัวกลวักรรม พระองค์ทรงยศยศ
 ธรรม จะเป็นยาปกรรม จะแหงพระไทยอาตุร พระยาจิงตรัสขณู
 ยาปกรรมนั้นสูญ จะกลับไปโยนเหตุ ตัวเจ้าเป็นมนุษย์นารี มาอยู่ด้วย
 บิศาจให้เสียตระกูล ยาปแต่ชนมนุษย์นั้นมูล รักษาหวงหน จึงเป็น
 ไทยผิดเมียนา อมนุษย์ทั้งหวงรักษา ซึ่งกรรมเวลาไม่เป็นกาม
 นิพณาจาร บิดามารดาก็มิได้ประทาน บิศาจนั้นหักหาญ กระทำตาม

จิตรเจตนา แลวตั้งทอศยอกเขาวสุคา มีไค้อยู่รักษา เจ้าอยู่เอกา
 ในพงพี เจ้าว่าพระยาขี้คางเป็นสวามี จริงมิจริงศักขี ไม่มีที่อ้างอันใด
 แก่โยธาณราชไม่มีใคร จะอยู่พิศไสมย ค้วยผบค่างผิดที่ เจ้าว่าเรา
 ไม่เห็นนะเทวี ผิดอย่างประเพณี พมพงจะพาไป นางไค่พงสารก็สนใจ
 จึงทูลแถลงไข แก่ท้าวฤๅษณราชราชา พระองค์จะรบชาลลา ไปยัง
 มหา บรมราชธานี พระคุณนั้นล้นเหลือขบถพ อยู่เกล้าเกศ ล้าเลิศ
 ประเสริฐไสภณ กลัวแต่พระยาจะตามผจญ เอนตุจะชกสน ไพร่พล
 จะพิเนาศบรโรไลย อันฤทธิเคชาเธอเหลือไกร มนุษย์ญาโดน จะสู้จะรบ
 ค้วยภูคา ไพร่ฟ้าประชาราษฎ์จะมรณา ฉิบหายอนาถา จะนินทาว่าข้า
 กาลกณี กระษัตริย์ทรงสรสันทิ แก่นางโฉมศรี นารีข่าร้อนวิญญา
 พะขงกันสาวประชา มีให้กระหา กลียาอย่าแหนงแคลงใจ เรามี
 คาบสสองไท องค์หนึ่งรู้ไส บเวทล้ำพัศธาร ถึงพระยาขี้คาง
 จะตามผลาญ เธออาจประหาร ห่อนให้แผ้วพาลเขตรชันธ์ โฉมประภา
 พาลดวงจันทร์ บังคมทูลพลัน พระปองจะโปรกเกศิ พระคุณยิ่งล้น
 พันทวี คู้ข่าบมี รังเกียรจะกินเกียงใจ วานรทวันท่าวไท จึงโปรก
 รัไป ค้วยเป็นเพื่อนยากมานาน พระฤๅษณราชพงสาร รับคำ
 เขาวมาลย ว่ามิ่งอย่าปรารมย์ขวัญ ครลแล้วกระษัตริย์ทรงธรรม
 จึงรับนางนั้น มายังกรุงศรีนคร ตั้งให้เป็นมเหษีขวร ใหญ่กว่าสาวอัยสร
 นิกรสนมกรมวัง เสนหาท้าวถนอมเปรียบชิวัง พิศไสมยสวาทหวัง

มีเวณมีวายุคล้ายชม นางค้อยขันเทาทุกข์เป็นบรม สุขเสวยสุสม
 ชนมในตรีภารา พานรซึ่งตามเสด็จมา สมเด็จพระชายา เอาใจบำรุง
 เลี้ยงดู ไว้ใกล้ปราสาทโคมตร ส่วนองค์พญ มาเยือนมายลอิศรา
 ยังมีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่ง ทรงพระนามชื่อท้าวเทพราช
 ไต่เสวยราชสมบัติในเมืองโลทนคร ท่านนั้นเป็นพระราชนัดดาท้าวกฤษ
 ณะราชได้ขึ้นชื่อว่า ท้าวกฤษณะราชเสด็จประพาสป่า ไต่ นางองค์
 หนึ่งมาเป็นอรรคมเหษี ท้าวเทพราชจึงยกจตุรงค์โยธามายังเมืองตรันคร
 ชนเผ่าท้าวกฤษณะราช ๆ ก็ตรัสบอกยุบลทั้งปวง ให้ท้าวเทพราชผู้ราช
 นัดดาฟังทุกประการ ส่วนท้าวเทพราชนั้นมมมนตรีสคน ชอทัพเสนา
 คนหนึ่ง ชอพรหมเสนาคนหนึ่ง ชอยุทธเสนาคนหนึ่ง ชออากาศเสนา
 คนหนึ่ง ท้าวเทพราชได้ฟังข่าวว่า ท้าวกฤษณะราชตรัสเล่าดังนั้น
 ก็ทูลว่านางนี้เป็นอรรคมเหษีพระยาขี้ค้างแล้ว แลพระองค์รีบมาอภิเษก
 เป็นพระมเหษีเล่า ถึงนมควรวัยนัก ท้าวกฤษณะราชได้ฟังดังนั้นมิได้
 นำพา ท้าวเทพราชจึงทูลว่าข้าพเจ้าจะขอเด้านิยายทำเนียบ ถวายแต่
 พระองค์ยคน

๑๗ นิทานเรื่องพระยาครุฑผลัดขนให้สัตว์ทั้งหลายเห็น

กาลก่อนยังมีพระยาครุฑตัวหนึ่งมहिมา อยู่ในปราสาทสีมพลี
 ประกอบด้วยบริวารหลอ้อยอย่างต่างพรรณ ครึ่งหนึ่งพระยาครุฑนั้นผลัด
 ขนสั้นทั้งตัว พระยาครุฑผลัดขนนั้น ทหารรักษาตัวตนตามแบบอย่าง

โบราณไม่ ออกมาให้บริวารเห็น แลบริวารทั้งหลายก็รู้ว่า พระยาครุฑ
 ผลัดขนสิ้น จะบินไปแห่งใด ๆ ก็มีไต่แล้ว สรรพสัตว์ทั้งปวงเห็นดังนั้น
 ก็มีไต่กลัวครุฑนั้นเลย เหตุว่าครุฑนั้นมีไต่พิจารณา ฉะนั้นก็ให้พระ
 องค์พิจารณาจงหนัก จึงจะต้องด้วยพระราชประเพณี ส่วนมนตรอนชอ
 ทิพเสนาทุกุลถวายทำเนียบว่า

๑๘ นิทานเรื่องท้าวอาตุรฤกเนรเทศ

แต่โบราณก่อนมา ยังมีพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงพระ
 นามว่าท้าวอาตุรราช เสด็จไปประพาสมฤคาในป่า พลตรพล
 ทั้งปวงสิ้น แต่พระองค์ก็มาพระที่นั่ง หลงทางไปถึงป่าใหญ่ พระยานัน
 ระหายน้ำนัก ครั้นเสด็จลงไปพบธารน้ำ ก็ลงกอบเสวยกำลังอยากมีไต่
 ทรงพิจารณา มีอสรพิษน้อยตัวหนึ่งอยู่ในน้ำนั้น พระองค์ก็กลืน
 อสรพิษเข้าไปในพระอุทร แล้วพระมหากษัตริย์ก็เสด็จกลับมายัง
 พระนคร ครั้นนานมาอสรพิษนั้นก็ใหญ่ขึ้นในพระอุทรพระมหากษัตริย์ ๆ
 นั้นก็ท้องก็ใหญ่เป็นท้องมาร ครั้นพระองค์เป็นอุทรโรคดังนั้น ก็ถอย
 พระเศษานภาพ มนตรทั้งปวงปลุกษาพร้อมกันแล้ว ก็เนรเทศพระ
 มหากษัตริย์นั้นออกจากราชสมบัติ เหตุว่าพระมหากษัตริย์เสวย
 อาหารมีไต่พิจารณา นั้น ย่อมเสียดพระองค์แล บัดนี้พระองค์ควารับนาง
 อรรคมเหษีพระยายศาง จะมาไว้เป็นอรรคมเหษีนั้นมิชอบแล ขอ
 พระองค์ทรงรำฟงคเกิด
 ฝ่ายมนตรผู้ชอพรหมเสนา จึงทูลว่าข้าพเจ้าจะถวายทำเนียบ
 อนหนึ่ง

๑๙ นิทานเรื่องท้าวมายันต์เลี้ยงอำมาตย์ทรยศ

ในกาลก่อนยังมีพระมหากษัตริย์เจ้าพระองค์หนึ่ง ทรงพระนาม
 ชื่อว่าท้าวมายันต์ราช ได้เสวยราชสมบัติในเมืองกลนคร พระองค์
 ประกอบไปด้วยศิลปศาสตร์มहिมา แลอยู่มาท่านนั้นกริธาพลข้างม้าไป
 ประพาสมฤคยานในป่าแห่งหนึ่ง ท่านนั้นก็ไถ่มฤคาไปพลครพลทั้งปวง
 ไปแต่พระองค์กับมาพระที่นั่ง ไปไต่ทอศพระเนตรเห็นซากศพอันนก
 อินทรีกิน ยิงเหลือแต่โครงกระดูกอยู่ จึงท้าวมายันต์ราชก็เอาซากศพ
 นั้นมาชุบให้เป็นมนุษย์ขึ้นแล้ว ท่านก็พาเข้ามายังพระนคร แลพระองค์
 ทรงสอนศิลปศาสตร์อันวิเศษ ให้มนุษย์นั้นว่าเรียนทุกประการ อยู่มา
 พระมหากษัตริย์ก็ตั้งมนุษย์นั้นเป็นเสนาบดี ให้อำญาสิทธิไต่บังคับ
 บัญชาท้าวพระยามนตรีไพร่พลทั้งปวง อยู่มาเสนาบดีผู้นั้นคิดร้าย ว่า
 ท้าวมายันต์ราชเสีย แล้วจึงเอาราชสมบัติ แลเหตุถึงนขาพระเจ้าจึงทูลว่า
 พระองค์รับนางมาเป็นอรรคมเหษี บิดนให้พระองค์ทรงพิจารณาตุณ
 แลชอชก่อนจึงจะควร จึงมนตรีอนชอยู่ทอเสนาบดีทูลว่า ข้าพเจ้าจะขอเล่า
 นิยายเรื่องหนึ่งถวาย

๒๐ นิทานเรื่องท้าววิไชยหลงพระมเหษีจนถูกปลงพระชนม์

กาลก่อนยังมีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่ง ทรงพระนามท้าววิไชย
 มหาราช ได้เสวยราชสมบัติในเมืองพิไชยนคร ท่านนั้นรู้โหราศาสตร์
 ทุกประการ อยู่มากาลวันหนึ่ง ท่านนั้นตฤกษในอากาศก็ทราบว่า

อนันต์อินทรจะคายนางมา จึงตรัสสั่งให้แต่งตะขอย แลประทัดตรวจ
บันใหญ่ทั้งปวงไว้พร้อมแล้ว ท่านสั่งกำหนดไว้ว่า ถ้านกอินทรคาย
นางขึ้นมาไซ้ ให้โยธาทั้งหลายตระหวาดนกให้กว้างนางเสีย แลเอา
นางนั้นมาให้เราจงได้ ครั้นเวลาถึงกำหนด นกอินทรก็คายนางขึ้นมา
จึงโยธาทั้งหลายก็ให้ร้อง ตีตะขอยตรวจตบยับขึ้นขึ้นไป

ฝ่ายนกนั้นตกใจจึงวางนางนั้นเสีย นางนั้นก็ตกลงมาจะได้ ลื่น
ชีวิตหามิได้ เพราะเหตุเมื่อนกคายนางมานั้น นางมาในกรงเสีย
นกอินทร จึงมิได้เป็นอันตราย ท้าววิไชยมหาราชจึงให้รักษานางไว้
นางนั้นมีรูปโฉมโฉมพรรณไพบุลย์ เหมือนนางเทพอัปสร พระเจ้า
วิไชยราชก็อภิเษกนางนั้นเป็นอรรคมเหษี ท้าวเธอทรงเสนาหาแก่นาง
นั้นเป็นอันมาก อยู่มาสมเด็จท้าววิไชยมหาราช เสด็จไปประพาส
มฤคยานในป่าตำบลหนึ่ง แลละนางไว้ในพระราชวัง นางนั้นก็ทำ
ด้วยมนตรีผู้ใหญ่ ที่พระมหากษัตริย์วางพระทัยให้อยู่รักษาวัง แล
นางอรรคมเหษีก็ขมมนตรีนั่นคิดกันฆ่าสมเด็จท้าววิไชยมหาราชเสียแล้ว
ก็ชิงเอาราชสมบัติ อำมาตย์ผู้นั้น ก็ได้เสวยราชย์ในเมืองนั้น
แลการเป็นดังนี้ เหตุท้าววิไชยมหาราชหาความพิจารณาไม่ได้ ยกนาง
ทมได้ รุจกษัตริย์ตระกูลมาตั้งให้เป็นอรรคมเหษี เหตุดังนี้ข้าพเจ้าจึง
กราบทูลพระกรุณาว่า พระองค์ไปรับนางภรรยาข้าพเจ้า มาเป็นอรรค
มเหษีนั่น ขอพระองค์ทรงพระดำริห์ดูก่อนจึงจะชอบ จึงมนตรีผู้ขอ
อากาศเสนาว่า ข้าพเจ้าจะขอถวายทำเนียบอันหนึ่งยกขึ้น

๒๑ นิทานเรื่องอำนาจของท้าววิริยาธิบดีคชบาล

ในกาลก่อนยังมีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า
 ท้าววิริยาธิบดีมหาราช ได้เสวยราชสมบัติในเมืองวิชีตนคร พระองค์
 ประกอบไปด้วยศิลปศาสตราคมแก่กล้า หาผู้ใดเสมอมิได้ อยู่มา
 สมเด็จพระมหากษัตริย์นั้น ยกจตุรงค์เสนาพลากรทวยหาญทั้งปวง
 ออกไปประพาสมฤคยานในไพรวัน กาลวันนั้นมีพระมหากษัตริย์พระ
 องค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าท้าวมาตังควิไชย ท่านนั้นครองสมบัติ
 อยู่เมืองมาตังคนคร มนตรีผู้หนึ่งชื่อวิริยบัณฑิต พระเจ้าวิริยาธิบดี
 ตั้งไว้ให้รักษาเมืองปลายแดนเมืองวิชีตนคร ท่อกันกับเมืองมาตังคนคร
 มนตรีผู้นั้นก็กราบทูลต่อท้าววิริยาธิบดีมหาราช ลอยส่งข่าวสารเป็นการลับ
 ไปถึงท้าวมาตังควิไชย ในราชสารนั้นว่าท้าววิริยาธิบดีมหาราช
 ไปประพาสมฤคยานอยู่กลางป่า หาผู้ใดรักษาเมืองวิชีตนครมิได้ ขอ
 เชิญให้พระองค์เจ้ามารบเอาเมืองวิชีตนครเถิด เห็นจะไ้่ง่ายนัก ครั้น
 สมเด็จพระเจ้ามาตังควิไชย ได้ฟังสารอันทุกทุกดังนั้น ก็ดพระทัยนัก
 จึงให้บารุงช้างมารพลทั้งปวงให้ครบครันตามคำอำมาตย์กราบทูลแล้ว
 ก็ยกไปเอาเมืองวิชีตนคร เพราะไม่มีผู้ใหญ่รักษาเมือง ท้าวมาตังค
 วิไชยเสด็จเข้าเมืองได้ โดยสะดวก ส่วนท้าววิริยาธิบดีมหาราชครั้น
 ทราบบว่า ช้างก็ยกมาตีคเมืองท่าน ๆ ก็ยกช้างมารพลรบกลับมา จึง
 ให้ยกพลเข้าปล้นเอาเมืองก็มีได้ เพราะท้าวมาตังควิไชยให้เอา
 สัตว์กรรยาเสนามนตรทั้งปวงนั้นจำไว้

ฝ่ายพวกพลท้าววิริยาธิบดีมหาธาตุนั้น แลมนตรีผู้คิดร้าย
 มิได้ ซอตรงต่อท้าววิริยาธิบดีมหาธาตุนั้น ก็อยู่ถนัดด้วย จึงแต่ง
 กรายทูลท้าววิริยาธิบดีมหาธาตุนั้น ว่าพระองค์เจ้าไช ก็เป็นมหากระษัตริย์
 อันประเสริฐ ซึ่งจะมาเห็นสงครามนั้นจะเสื่อมเสียพระเกียรติยศไป ท้าว
 วิริยาธิบดีมหาธาตุนั้นสำคัญว่ามนตรินั้นซอสุดต่อพระองค์อยู่ มิได้ทรง
 พิจารณาโดยละเอียด ท้าววิริยาธิบดีมหาธาตุนั้นเข้าชนช้างด้วยท้าวมาดงค
 วิไชย ท้าววิริยาธิบดีมหาธาตุนั้นขาดเคียวในสมรภูมินั้นแล เพราะเหตุ
 การณ์ที่พระมหากระษัตริย์ไวยพระฤทธิย์แก่มนตรินั้น มิได้ พิจารณาให้
 ถองแทแก่ขณูญาติคน มนตรินั้นคิดร้ายแก่พระมหากระษัตริย์จนเสีย
 พระองค์แลราชสมบัติโดยฉับ ขอพระองค์เจ้าทรงพระดำริห์ดู โดยควร
 ก่อนเถิด

ท้าวภุชฌราษไทรทรงฟังท้าวเทพราชนันทดาแลมนตรีทั้งสี่ ถวาย
 นิยายทำเนียบดังนี้ ก็เคืองพระฤทธิย์ทรงพระพิโรธแก่ท้าวเทพราช
 ผู้เป็นพระราชนันทดาภิมนตรีสี่คนนั้นเป็นกำลัง ท้าวเทพราชกลัวท้าว
 ภุชฌราษผู้เป็นพระบิดา ก็กลับไปเมืองโลทันครของพระองค์นั้น
 ครั้นท้าวเทพราชเสด็จกลับไปแล้ว ท้าวภุชฌราษจึงตรัสสั่ง
 ให้อำมาตย์ไปนิมนต์พระคายนผู้ชื่อโคตมมหาฤทธิ อันเป็นอาจารย์ของ
 พระองค์นั้นเข้ามาในพระราชวัง ครั้นพระคายนเข้ามาแล้ว นิมนต์
 ให้นั่งบนอาสน์สูงสมควร ท้าวภุชฌราษถวายนมัสการ มีพระราช
 โองการตรัสเล่าพระคายนว่า ข้าพเจ้าไปเที่ยวบาริบนางกระษัตริย์มา

ข้าพเจ้าชบเลี้ยงเป็นมเหสี เต็มที่นางนั้นเป็นภรรยาพระยายศาง ๆ ให้
อยู่แต่ผู้เดียวในปราสาทที่กลางป่า ข้าพเจ้าไปพบเขาก็กชกชวณรย์นาง
มา พระทนต์จึงว่าเมื่อเป็นฉนั้น ถ้าพระยายศางจะตามมารบกวอนจะมีเสีย
เมืองฤา พระองค์จะคิดข้อมันอย่างไร พระยากฤษณะราชตรีศตอบว่า
การข้างภคย์ศาจนัน ข้าพเจ้าหาได้นับถือไม่ แต่ก่อนครั้งเมื่อข้าพเจ้า
ยังเยาว์ครุณอยู่นั้นข้าพเจ้าได้ติดตามเขาไปบ้าง ตั้งแต่เจริญใหญ่มาแล้ว
ข้าพเจ้ามีไต่ ผกฉายในการเส่นวกบวงสรวงแก่ภคย์ศาจนัน ด้วยข้าพเจ้า
มีไต่ถอยศาจนันเทพารักษ์ทั้งปวง พระทนต์จึงถามว่าพระองค์ยังมี
พระราชบุตรอย่างฤามีไต่ พระมหากษัตริย์ตรีศว่าข้าพเจ้ามีอยู่บ้าง
พระทนต์จึงถามว่าพระองค์ยอมเสียสพันธ์บ้างฤา พระมหากษัตริย์
ตรีศว่าไต่เสียอยู่บ้าง พระทนต์จึงถวายพระพรว่าบพิตรมีไต่ศาจนันแล้ว
เป็นไรจึงให้ทำเล่า พระมหากษัตริย์ตรีศว่าให้ทำด้วยความเมตตา
แก่ทวารกษัตริย์ศาจนันเล็กน้อยคอกมิเป็นไร พระทนต์ถวายพระพรว่า
เสียศาจนันน้อยก็มากก็เหมือนกัน บพิตรถอยตงนผล ถึงท่านผู้วิเศษ
แต่ก่อน ๆ มา ก็ยอมนับถือบูชาเทพารักษ์สืบ ๆ มาเป็นอันมาก บพิตร
มีบูชาบวงสรวงตามบุรพราชราชันมีบงควร ขอเชิญบพิตรทำตาม
ประเพณีสืบมานั้นเถิด พระมหากษัตริย์ตรีศว่าถ้าข้าพเจ้าทำตามคำ
พระผู้เป็นเจ้าแล้ว พระผู้เป็นเจ้าจะให้ทำอันใด จึงจะให้กันยศางมิให้ทำ
อันตรายแก่ชาวบ้านชาวเมืองข้างมาตงปวงนั้นไต่ พระทนต์ถวาย
พระพรว่าอุปจะเศกทรายไปรยไว้รอบเมือง แลให้เอาทรายนั้นไปไปรย

ทเมืองชนทั้งปวง ให้เอาไว้ออบแทนเมือง จะทำย่นตยัคประเทศเมือง
 ทุกประเทศ แลจะทำนันทองค้ำนบให้เทพารักษ์ในเมืองนอกเมืองให้รู้
 ค่วย พระมหากษัตริย์ตรัสถามว่า เมื่อจะทำการทั้งปวงต้องให้ยอก
 ค้ำนบเทพารักษ์ค่วยเหตุอันใด พระทนายสั่งถวายพระพรว่า ครั้นยอกให้
 เทพารักษ์รู้ท่านยอมให้ฤตยัคางไปรักษา ครั้นยัคางจรมาทำร้ายยอม
 ยุกตคอกันตามประเพณีค้ำนบนั้น ครั้นเอาทรายไปแล้วให้ปลุกศาล
 เทพารักษ์ แลแต่งเครื่องบวงสรวงยัคางจะมาทำร้ายนั้นแล เทพารักษ์
 ในเมืองบพิตรนี้อยู่รักษาศาลนั้นค่วย พระมหากษัตริย์ตรัสถามว่า
 ชัดคั้นว่าจะเศกทรายไปไว้ในเมืองนอกเมืองให้ก้นยัคาง แลทำย่นตยัค
 ไร่ทุกประเทศเมืองนั้น ทำกระไรจะรู้ว่าเศกทรายแลทำย่นคั้นนั้นเป็นจริง
 ยัคางจะยำเกรงไม่เข้ามาทำร้ายได้ ให้แน่นแกใจของข้าพเจ้า ๆ จะได้ลงใจ
 เห็นค่วย พระทนายสั่งถวายพระพรว่า เมื่อจะเศกทรายทำการทั้งนี้ให้
 ความพิเศษเกิดในตัวสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็คิ ในจักษกคิ ทำการนั้นจึงประสิทธิ
 พระมหากษัตริย์ตรัสถามพระทนายว่า การทั้งนี้จะให้ผู้ใดกระทำ พระ
 ทนายสั่งถวายพระพรว่า รปจะทำ พระมหากษัตริย์ตรัสแก่ทนายว่า พระ
 ผู้เป็นเจ้าของจะทำการทั้งนี้เองนบ ข้าพเจ้าจะวางใจลงมิได้ พระผู้เป็นเจ้าของ
 ทำเองรู้เองนบ ถ้ามถกกำหนดคพอจิตรแลกายพระผู้เป็นเจ้าของนบมานั้น
 การนบจะเสียบไปไม่เป็นพยานได้ ข้าพเจ้าขออภัยแก่ชคคนอย่านอยใจ
 แก่ข้าพเจ้าเลย แลพระชคคนว่าไปให้ข้าพเจ้าเห็นค่วยก่อน 25 พระทนายสั่ง
 ถวายพระพรว่า ถักคั้นเชิญบพิตรกระทำเศกฐยัคครอยให้ พระมหา

มีทเสนาธิบดีสั่งแล้วให้แต่งการตามวิธีสั่งทุกประการ แลพระมหา
 กระทบก็เสด็จไปบวงสรวงเทพารักษ์แล้ว พระองค์ก็เชิญเทพารักษ์
 ให้รักษาย่านเมืองแลหัวเมืองชนทั้งปวงแล้วจึงตรัสว่า เราจะให้เอาทราย
 ที่พระตายสเคกไว้นั้น ไปโปรยปรายไว้รอบเมืองแล้วจะให้เอาไป
 ปรายไว้ณแคว้นเมืองชนของเรา ท่านจงช่วยพิทักษ์รักษาด้วยเถิด อย่า
 ให้ข้าจอนมาทำร้ายแก่ไพร่เมืองเราได้ ให้คุ้มช่างคุ้มม้าทั้งหลาย
 ด้วยเทอญ ครั้นพระมหากษัตริย์เชิญเทพารักษ์ตั้งนั้นแล้ว ก็เสด็จ
 มาปราสาท จึงสั่งให้อำมาตย์ผู้หนึ่งชอเทพย์เสนาให้เอาขันต์ไปขุด
 ประศุมเมืองแล้ว จึงให้เอาทรายนั้นปรายไว้รอบเมืองแลทรายอันเหลือนั้น
 ให้เอาไปปรายไว้แคว้นเมืองชนกันแก่เมืองหลวง อันเทพารักษ์คือพระ
 เสือเมืองพระทรงเมืองอันเป็นใหญ่มีฤทธิอยู่ในเมือง ก็ใช้ทหารทั้งปวง
 เปนยี่ศาจนั้นไปทุกเมือง อันชนแก่เมืองหลวงนั้น แลสั่งทหารอันไปนั้น
 ว่าขคนท้าวภุชฌราชชอที่เราแล้ว แลมาบวงสรวงเชิญเราให้ช่วยรักษา
 ย่านเมืองทั้งปวง ให้เทพารักษ์ซึ่งสิงอยู่ณเมืองใด ๆ แขวงใด ๆ แล
 สิงอยู่ท่าถ้ำเขาทั้งปวงอันชนแก่เรา นั้น จงชวนกันมารับเอาเครื่องบวงสรวง
 แล้วจงจกออกไปพิทักษ์รักษา แคว้นเมืองชนกันแก่เมืองหลวง ถ้า
 ยี่ศาจอันจะมาทำร้ายไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ช่างม้าโคกระบือ จงช่วยกัน
 กำจกเกยกันอย่าให้เป็นอันตราย แลจงอย่าไว้ใจช่วยกันรบให้ถึงขนาด
 ถ้าเห็นหนักมีฟังให้ยกเข้ามาถึงเรา ๆ จะให้ไปช่วย ถ้าพวงแล้วก็ยก
 เข้ามาจงแจ้ง ทหารเทพารักษ์รับคำสั่งพระเสือเมืองพระทรงเมืองแล้ว

เขาคำสั่งนั้นไปบอกแก่เทพารักษ์ทั้งปวง ครั้นเทพารักษ์ทั้งปวงรู้สึกดังนี้
 แล้ว ก็ต่างกันออกอยู่พิทักษ์รักษาตามสั่งนั้นรอบคอบทุกตำบล แล
 ในเมืองนั้นพระเสด็จเมืองพระทรงเมือง ก็แต่งให้พิทักษ์รักษาทุก ๆ ประต
 เมือง ให้ผลัดเปลี่ยนกันตระเวนทั้งกลางวันกลางคืนพิทักษ์รักษา
 อยู่กวดขัน แลทำวาทกฤษฎณาชนนั้นครั้นเสด็จเคาระห์เมืองในเมืองหลวง
 แลหัวเมืองชนทั้งปวงตาม ไยราณราชประเพณีแล้ว ก็อยู่สุขเกษม
 เปรมปราหาอันตรายมิได้ ด้วยเดชบุญพระมหากษัตริย์แลพระญาติ
 แลเทพารักษ์ช่วยพิทักษ์รักษานั้น

ส่วนพระยากลับประลัยอินเป็นพระยาแก้วเก้าทั้งปวง ไปประพาส
 กลับมาที่เรือนหลวงอินนางจรประภาพาลस्ताเทวีอยู่นั้น ทอดพระเนตร
 มิได้เห็นนางอยู่ที่นั่น จึงตรัสถามข้าราชผู้รักษายี่คำทั้งปวงอันอยู่
 รักษาหนักทูลว่า มีพระมหากษัตริย์มณษย์องค์หนึ่ง ทรงพระนาม
 ชอทำวาทกฤษฎณาชไตเสวยสมบัติในเมืองทรินคร แลท่านนั้นมาประพาส
 ษา เห็นเรือนหลวงซึ่งพระอรรคมเหษีเสด็จอยู่นั้น ก็ขนบเรือน แล้ว
 รัยพระอรรคมเหษีของพระองค์ไปเมืองทรินคร พระองค์จึงทรายเหตุเกิด
 พระยาบิศาจครันได้ฟังบิศาจซึ่งอยู่รักษานางกราบทูลดังนั้น ก็ทรงพระ
 โกรธนัก ว่าพระยากฤษฎณาชถูกเรานักหนา จึงให้หาภูตเสน่หทั้งสี่ตน
 คือ คือ โขมคตารพลวง โขมคตมายา โขมคตารหลวง โขมคตวงไพโร
 มาสั่งว่าท่านทั้งสี่ตนจงคุมไฟร์พลของท่านให้ครบครัน แล้วเข้าไปรบ
 เขาเมืองทรินครให้ได้ ได้ไฟร์พลมามากน้อยเท่าใดให้เอายาอายุชีมายอก

แก่เรา แลจงให้คงไว้แต่ทำวณฤชา แลนางจรประภาพาลสุคาเทวี
นั้นเราจะเข้าไปขีมาเอง พระยายศาส์สั่งเสนาแลวกัขให้ไป

โหมคการพลวงนั้นไปสั่งไพร่พลของตัวนั้นว่า ท่านจงไปในเมืองตรี
นคร ถ้าหญิงใดมีครรภ์ออกกตแก่กตท่านจงหักคอบุตรในครรภ์มารดา
นั้นแล้ว ท่านจงเข้าประจำตัวหญิงมีครรภ์นั้นทำมารยาต่าง ๆ แลทำ
ให้สิ้นชีวิตแล้วพามาสำนักเรา สั่งย่าวท่านนั้นแลวกัขให้ไป

โหมคมาษาอันเป็นนายแก่อสุรกายทั้งปวงมาสั่งย่าวว่า ท่านจง
คุมทัพเข้าไปรบเอาเมืองตรีนคร แลท่านเข้าไปในเมืองนั้นแล้ว จง
ทำให้ชาวบ้านชาวเมืองสั่นตกใจกลัว จงทำเป็นเสียงร้องไห้แลหิวเราะ
บ้านใดมั่งคั่งท่านจงเข้าไปให้เห็นตัวผ่านไปผ่านมา แลทำให้ไข้เจ็บ
ต่าง ๆ เกิด ถ้าชาวเมืองสิ้นชีวิตแล้วท่านจงคุมมาหาเรา

โหมคการหลวงเป็นนายแก่ฝูงแม่ห้าทั้งปวง มาสั่งแก่ย่าวทั้งนั้น
ท่านจงช่วยกันแต่งยาอนจะให้ยังเกิดไข้เจ็บต่าง ๆ ให้เจ็บไปก็ยน้ำกบ
ลมกัยฝนกัยแสงพระอาทิตย์แลตนยาอนจะแก่นั้น ท่านทำไปไว้อย่าให้
โรคนั้นคลายได้ ที่ประตูเมืองประตูบ้านผู้ใช้นั้น ท่านเอาสิ่งอัประมงคล
ไปไว้ ถ้าแลหมอล่วงเข้าไปให้มนต์นั้นเสื่อมอย่าให้แก่คนไข้ได้ ถ้า
หมอล่วงคุณแล้วท่านจงทำหมอนั้นให้สิ้นชีวิต แลแล้วท่านสั่งแต่งตัว
ท่านให้ชาวเมืองเห็นตัว แลตเถระเคาะไม้ให้รูงวายทั้งเมืองชนแก่
เมืองหลวง แลท่านชวนกันไปรบเอาเมืองตรีนครให้โคเกิด ถ้าได้
ไพร่พลมาน้อยเท่าใดท่านคุมมาหาเราเถิด

โหมทดวงไฟรเป็นนายผี โย่งผีเข้าทั้งปวงมาสั่งยาวไฟรว่า ท่าน
 จงไปเมืองตรินคร จงแต่งยาทั้งปวงให้รคนไปท้วยลมท้วยฝนท้วยแดด
 แลไปคลใจสัตว์ทั้งปวง คือช่างมาโคมหิงษาทั้งหลายอันพระยาเลียงกค
 เสนายกเลียงกค ให้เรารอนในอกให้กินน้ำผิงแดด อนยาที่เข้าไปนั้น
 ท่านให้ทหารเอายาเขารคสัตว์ทั้งปวง ให้ยงเกิดไซ้เจ็บ ให้เนอพังหน่ง
 เขอยให้เจ็บคอกปากเขอยเน่าเป็นหนอง ให้ยาพิษนั้นกลุ้มเข้าไปในหัวใจ
 ท่านจงสั่งทหารทำให้ตายแล้วพามาหาเราเถิด ครั้นเสนาพระยาบักจางทั้ง
 สี่สั่งแก่ยาวแล้วก็ส่งไป

ส่วนโหมททั้งสี่นั้นก็แต่งตัวตามไปประจำทิศ โหมทการพลวงเข้า
 ทิศตะวันออก โหมทมายาเข้าทิศตะวันตก โหมทการหลวงเข้าทิศเหนือ
 โหมทดวงไฟรเข้าทิศใต้แวันแคววันเมืองตรินคร

อันเทพารักษซึ่งอยู่รักษาแควนเมืองตรินครเห็นทพบศัจมาตัง จึง
 บอกเข้ามาถึงเทพารักษผู้ใหญ่ ๆ ก็แต่งทหารเป็นอันมาก ให้ออกผจญ
 ท้วยทพบศัจมาแล้วบอกมาถึงเมืองหลวง พระเสอเมืองพระทรงเมืองกจค
 กองทัพแลทหารออกไปเป็นอันมาก จัดทั้งการขงกันนครโดยรอบคอบ

ฝ่ายกองทัพศัจก็ยกเข้ามาทางสี่ทิศ ครั้นมาถึงทรายทพระคาบส
 ให้เอาไปปรายไว้ นั้น ทพบศัจก็หยดมิอาจลวงเข้ามาได้ กองทัพ
 เทพารักษนั้นกรอกออกไป กองทัพศัจจึงบอกว่า บคนพระยาบักจาง
 ให้เรามารบเมืองชนแลเมืองหลวง ทำให้คนแลช่างมาโคกระบือตาย
 จะให้กระดูกชาวไปทั้งเมืองแล้วเราจึงจะกลับไป เทพารักษซึ่งออกไป

รักษาหน้าท่อยุ่ นั้น ก็ตอบว่าอย่าเข้ามา ตามพงจะชวนกันฉวยหายสิ้น น้ำ
 แลลมอันพายามานั้น เทพารักษ์ก็นำไว้มาให้เข้ามาได้ ทพยี้ค้ำจมีพง
 จะหักหาญให้แก่อาถรรพทกนอยุ่ นั้น เทพารักษ์อันอยู่รักษาเมืองให้รบพุ่ง
 เปนสามารถทั้งสหัส ทพยี้ค้ำจแตก เทพารักษ์นายกองให้ไล่จับโคตว
 ยี้ค้ำจอันเป็นหมอเอายามานัน จำส่งตัวเข้ามา แต่ยานันให้ฝังเสียกลาง
 บานอกแดนเมือง แลทหารเทพารักษ์ซึ่งหนุนกันออกไปจับเอายี้ค้ำจอัน
 เปนเชลยนั้นจำส่งสืบ ๆ กันมา ถวายพระเสื่อเมืองพระทรงเมืองฉันทพิ
 หลวงนั้นเป็นอันมาก พระเสื่อเมืองพระทรงเมืองไต่ถามหมอยี้ค้ำจ
 เชลยนั้นว่า ท่านแต่งกองทัพมารบยี้ค้ำจปราณอันใด หมอยี้ค้ำจ
 บอกว่า ยี้ค้ำจพระยากลับประลัยชคเคืองทำวฤษณราช ว่าไปลัก
 พาอรรคมเหษีมา จึงให้ยกกองทัพมาทำร้ายแก่บ้านเมือง แลจะเอาไพร่
 พลันไปให้สิ้น แลจะเอาช่างมาโคกระบือทิ้งยวงไปจึงมาก ให้ข้าพเจ้า
 ทำยาใส่หน้าใส่ลมมา เทพารักษ์จึงถามว่า เจ้าเอามาใส่แล้วถ้าเป็นเหตุ
 จะเอายาสั่งใดแก่ ให้บอกตามสัจ มีบอกเราจะฆ่าหมอเสีย หมอยี้ค้ำจ
 ก็บอกตามสัจว่า ถ้าคนช่างมาโคกระบือเป็นเหตุการณ์เอายาสั่งนั้น ๆ แก่
 ถ้าถูกยานันแล้วแก้มิได้ ยี้ค้ำจยาทข้าพเจ้าทำมานันเข้ามามิได้ถึง เท
 ลงน้ำ ๆ มิได้ไหล เทใส่ลม ๆ มิได้พัด จะฝากแสงพระอาทิตย์ ๆ ก็
 บคอยู่ ทหารของท่านเอายาไปฝังเสียนอกแดน แล้วประทับพระเวท
 ลงไว้ ยานันเสื่อมเสียสิ้นแล้ว แต่ตัวข้าพเจ้าผู้ท่านส่งเขามาถึงท่าน ๆ
 จงรู้เถิด เทพารักษ์นำคคไปทูลพระเสื่อเมืองพระทรงเมือง ๆ สั่งให้เอา

ด้วจำใส่ตรางไว้มั่นคงอย่าให้หนีได้ แต่งให้ตระเวนตรวจตรารักษาทั้ง
 กลางวันกลางคืน แล้วก็ประทานผ้าแพรพรรณเครื่องบวงสรวงออกไป
 แก่กองทัพแลเทพารักษ์อันมีความชอบ แล้วพระเสอเมืองพระทองเมือง
 จึงให้นางเทพธิดาอันเป็นพระอรรคมเหษีพระองค์นั้น ไปประจำรักษานาง
 พระยานนไว ให้สำแดงอาการทั้งปวงให้ท้าวฤๅษณ์ราชฟัง ท้าวฤๅษณ์ราช
 ได้ฟังขอก็คแล้วก็ไปบวงสรวงแก่พระเสอเมือง ถวายผ้าผ่อนเงินทอง
 เป็นอันมาก แล้วให้มิตรรายออกไปแก่หัวเมืองทั้งปวง ให้บูชาเทพารักษ์
 แลบวงสรวงยิ่งกว่าแต่ก่อน แล้วทำรูปช้างม้าไว้เป็นอันมากเอาถวายแก่
 พระเสอเมือง ๆ ชุบให้เป็นช้างม้า แล้วพระราชทานไปแก่นายทัพนาย
 กองเทพารักษ์ผู้ใหญ่ทุก ๆ เมือง แล้วพระเสอเมืองจึงสั่งแก่เทพารักษ์
 ซึ่งรักษายศาจอันเป็นหมอยซึ่งจับมาได้ ให้จำไว้ว่า ให้หมอยทำนัตแล
 อารรพย์ของกันหัวเมืองทั้งปวง อันเป็นเมืองชนแก่เมืองหลวง ให้ย่องกัน
 เมืองหลวงอย่าให้ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ช้างม้าโค กระบือเป็นอันตรายได้
 ถ้าเป็นอันตรายจะฆ่าเสีย แลเทพารักษ์อันรักษาหมอยศาจอยู่นั้น ก็เอาคต
 ทพระเสอเมืองสั่งนั้นไปว่าแก่หมอยศาจ ๆ ก็รับค้ำว่าอย่าร้อนใจ ข้าพเจ้าทำ
 กันไว้มิให้เป็นอันตราย ถ้าเป็นอันตรายให้ฆ่าตข้าพเจ้าเสียเถิด เทพารักษ์
 ผู้นั้นก็ให้หมอยศาจสยดแล้วให้ทำทานบิณฑิ เทพารักษ์ก็เอาทานบิณฑิ
 ค้ำสาขาลหมอยศาจนั้นถวายพระเสอเมือง แล้วก็ให้จัดการย่องกัน
 รักษาเมืองนั้น หมอยศาจแต่งอารรพย์แลยา ให้ฝังไว้แค้นเมืองหลวงแล
 เมืองหลวง ทั้งกันความไซอันตรายทั้งปวงมิให้เข้ามาได้ แลเมืองตร
 นครอยู่เป็นผาสุกไม่มีอันตราย

ฝ่ายเสนาพระยาบิศาจทั้งสนน ครั้นใช้บริวารมาทำจะให้เกิดความ
 ใช้ในเมืองหลวงแลเมืองชนนนั้นแลตามิได้ เพราะเทพารักษ์จับเอาหมอ
 ไปได้ จึงไปทูลพระยาบิศาจว่า ข้าพเจ้าแต่งให้หมอทั้งปวง ไปทำ
 การรบเอาเมืองตรนคร เทพารักษ์อันรักษาเมืองกล้าแข็งมากนัก มา
 ตึงทัพอยู่แดนเมืองให้ตระเวนรักษาทุกชน ครั้นหมอย่าวไพร่ข้าพเจ้าแต่ง
 ให้เขาไปแดนเมืองชนนนั้น ก็รบพุ่งจับเอาหมอซึ่งตข้าพเจ้าแต่งไปนั้นได้ สน
 มิได้เหลือมาแต่สักคนหนึ่งจะทำการลึบไปนั้นมิได้ พระองค์จึงทรง
 เถิด พระยาบิศาจครั้นได้ พงไซมททั้งสี่กรวยทุกตั้งนั้น ก็ทรงพระโกรธนัก
 ให้สมทบพลโยธาหมอยาแลฝูงบิศาจทั้งปวง ให้เร่งจัดช่างมารพล เรา
 จะยกไปรบเอาเมืองตรนครนั้นจงได้ จะให้โคกระบือช่างมารพลตาย
 ให้กระดูกชาวตั้งเห็ดทั้งเมืองเราจึงจะนอนตาหลับ โขมททั้งสี่ทูลว่า
 ขอพระองค์จงทรงพระดำริห์ก่อน โขมคมาษาทูลว่าขอพระองค์จงทรงฟัง
 ข้าพเจ้าจะถวายนิยายเรื่องหนึ่งว่า

๒๒ นิทานเรื่องท้าวอำมฤตยราชสิ้นพระชนม์เพราะพระชญา

ในกาลก่อนยังมีเมืองหนึ่งชื่อไชยนคร พระมหากษัตริย์เจ้าเมือง
 นั้นทวงศค ท่านมีราชบุตรสองพระองค์ ๗ ผู้พนนชื่อเจ้าอำมฤตยกุมาร
 พระองค์ผู้หนึ่งทรงพระนามชอวริยกุมาร เสนาทั้งปวงยกเจ้าอำมฤตย
 กุมารผู้พี่เสวยราชสมบัติในเมืองนั้น ทรงพระนามท้าวอำมฤตยราช
 มีเสนาผู้ใหญ่ผู้สี่คน ๗ หนึ่งในชออินทรเสนา คนหนึ่งชอรัตนเสนา คนหนึ่ง
 ชอประหารเสนา คนหนึ่งชอเพชรเสนา สักคนนี้เป็นทหารมีความคิด

ความอ่านคดียังนัก เสนาคณหนึ่งมกกำลังมั่งคั่งยังนัก อยู่พิทักษรักษา
ท้าวอำมฤตยราช แลเจ้าวิริยกุมารให้อยู่เย็นเป็นสุขในเมืองนั้น

ยังมีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งทรงพระนามชื่อท้าวทมราช ได้
เสวยราชสมบัติเมืองประทมนคร มีนางแพศยาหลวงสี่คน ๆ หนึ่งชื่อ
นางสัทธิกมารีเป็นชาติกษัตริย์ คนหนึ่งชื่อนางเบญจกมารีชาติพราหมณ์
คนหนึ่งชื่อนางมิตรกมารีชาติแพศย์ คนหนึ่งชื่อนางจันทร์กมารีชาติสุท
นางทั้งสี่คนเป็นเวรชนเฝ้าพระมหากษัตริย์วันละคน ครั้นเวรนางจันทร์
กมารีชนเฝ้า นางนั้นมิได้ช่นเฝ้า พระมหากษัตริย์ตรัสถามนาง
นักสนมกราบทูลว่า นางจันทร์กมารีมิได้มาเฝ้า พระมหากษัตริย์ก็
ตรัสสั่งให้เพชฌัญเอนางจันทร์กมารีไปฆ่าเสีย นางรู้ตัวจึงพาเอา
บริวารหนีไปอยู่ป่า

ณกาลวันหนึ่ง ยังมีพระยาอำมฤตยราชเสด็จออกไปประพาสมฤค
ยานในป่า ทอดพระเนตรเห็นนางแพศยาไปอยู่ได้ร่วมพระไทรนั้น ท่าน
จึงใช้ให้อำมาตย์ไปดู อำมาตย์มาทูลว่า นางผู้นั้นมรูปอนงามนัก อยู่ด้วย
บริวารมาขบเล่นอยู่ได้ร่วมไทร พระองค์จึงทรงทราบเกิด พระมหากษัตริย์
จึงตรัสว่าเราจะรับนางนั้นไปอภิเษกเป็นอรรคมเหษี เสนาทงส์กราบทูลว่า
ขอพระองค์พิจารณาก่อนจึงอภิเษก ธรรมเนียมท้าวพระยาแต่โบราณว่ามา
ถ้าจะเสียดสิ่งใดอย่าเพื่อพูด ถ้าได้สิ่งใดอย่าเพื่อชม นางนคช่วยยังไม่
รู้แจ้งการ ธรรมเนียมสตรีภาพมาอยู่กลางป่าผู้เดียวลยบริวารนี้ ย่อมมี
เหตุจึงมาอยู่ ถ้าพระองค์เจามีได้ พิจารณาเหตุสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเกิดแก่

พระองค์เป็นมั่นคง ท้าวอำมฤกษ์นุราชมีพระโองการตรัสแก่เสนาทั้งสี่ว่า
 เราออกพระโอรสแล้ว เราจะรับนางเข้าไปอภิเษกเป็นอรรคมเหษีท่านจง
 รู้เดี๋ย ครั้นแล้วจึงให้รับเอานางจันทร์กุมารีเข้าไปในเมือง แล้วอภิเษกเป็น
 อรรคมเหษีให้เป็นใหญ่แก่นางนักษัตรในเมืองนั้น อยู่มานางจันทร์กุมารี
 ชาติสุทใจชั่ว คิดว่าเมื่อพระมหากษัตริย์จะรับเป็นอรรคมเหษีเสนาทั้งสี่
 ทูลทักท้วงไว้มิได้รับเข้าไป ครั้นเราจะนั่งอยู่บนเสนาจะคอยเอาผิดเรา
 บัดนี้เราจะขย่งท้าวอำมฤกษ์นุราชให้ฆ่าเสนาทั้งสี่แล้วเจ้าวริยกุมารนั้นเสีย
 เราจะว่าสิ่งไรจะสำเร็จความปรารถนาเรา ครั้นนางคิดดังนั้นแล้ววันหนึ่ง
 ใต้ช่องชอกกล นางก็ทูลท้าวอำมฤกษ์นุราชว่า บัดนี้เสนาทั้งสี่ยกเจ้า
 วริยกุมารชมผลเป็นอันมาก หักข้างมาไล่หตงบนไฟแลจกหากคนใด
 มีแห่งใด ๆ เอามาไว้เป็นอันมาก พระองค์มานั่งอยู่ตงนี้ พระองค์ก็ข
 ฆ่าพระเจ้าจะอยู่ในอำนาจเขาเป็นมั่นคง พระองค์จึงทราบเถิด พระมหา
 กษัตริย์ได้ฟังนางทูลดังนั้น มิได้พิจารณาสิ่งให้อำมาตย์คุมเจ้าวริย
 กุมารไว้ แลเสนาบดทั้งสี่ได้ ฟังดังนั้นก็คิดว่าเราจะเข้าไปจับท้าว
 อำมฤกษ์นุราชนั้นพิฆาตฆ่าเสียแล้ว เราจะยกเจ้าวริยกุมารให้เสวย
 ราชสมบัติ เพราะท้าววิไชยนุราชผู้บิดาท้าวอำมฤกษ์นุราชเป็นเจ้า
 ของเรานั้น ท่านฝากท้าวอำมฤกษ์นุราชเจ้าวริยกุมารแก่เรา บัดนี้
 จะพาเจ้าวริยกุมารกับพวกของเราหนีก่อนเถิด กว่าเจ้าวริยกุมารจะ
 ค่อยเจริญมีความคิด จึงจะไต่คิดสืบไป ครั้นเสนาทั้งสี่คิดดังนั้นแล้ว
 ก็พาเจ้าวริยกุมารแลพรรคพวกครอบครัวทั้งปวงออกไปอยู่ป่า กิตติศัพท์

ภาไปถึงท้าวสุทนต์เจ้าเมืองสุทนต์ ว่าเสนาบดีคนในเมืองอำมฤกษ์นคร
 ล้วนคนคนนั้นมิได้อยู่ในเมือง แลท้าวอำมฤกษ์นครราชพองนางอรรคมเหษี
 จะให้ฆ่าเสนาบดีทั้งสี่แสนของชายเสีย บัดนี้ออกไปอยู่ป่าแล้ว ถ้าเราไป
 รบเขาเมืองนั้นเหมือนรบด้วยสัตว์จะโตเมืองโดยง่าย ครั้นท้าวสุทนต์คิด
 ถึงนั้นแล้ว ก็สมทบพลช้างมาโตมากแล้วก็ยกมาล้อมเมืองอำมฤกษ์
 นคร ก็ให้ราชสารถ้าเข้าไปให้ท้าวอำมฤกษ์นครออกมารบกัน ท้าว
 อำมฤกษ์นครครั้นได้ พงสารทั้งนั้นเป็นทุกข์หาผู้ใดจะเป็นเพื่อนคิดมิได้
 ก็แต่งอำมาตย์หนุ่ม ๆ ออกมารบกับแพศยาจะต่อสู้มิได้ ท้าวอำมฤกษ์
 นครชุมพลทหารออกไปรบท้าวสุทนต์ ท้าวอำมฤกษ์นครขาดคอข้าง
 กลางนครก็ ก็คิดพิทภาไปถึงเจ้าวิชัยกุมารแลเสนาบดีทั้งสี่ ว่าบัดนี้
 ท้าวอำมฤกษ์นครรบกันกับท้าวสุทนต์ ท้าวอำมฤกษ์นครขาดคอข้าง
 กลางนครแล้ว ท้าวสุทนต์ยังตั้งอยู่นอกเมือง ให้แต่ไพร่พลเข้าไปจับกุม
 ไพร่พลล้วนวายอยู่ในเมือง เสนาทั้งสี่คิดกันว่าเราจะละเมืองเสียมิได้ เรา
 จะยกทัพเข้าไปล้อมเอาเมืองสุทนต์เดี๋ย ครั้นเสนาทั้งสี่คิดดังนั้นแล้ว
 จึงให้เจ้าวิชัยอยู่กลางป่าด้วยครอบครัวทั้งปวง เสนาผู้ใหญ่ทั้งสี่ยก
 ทัพเข้ามาล้อมท้าวสุทนต์ไว้ ท้าวสุทนต์ตกพระทัยนัก มีอาภัพจะต่อสู้ด้วย
 เสนาทั้งสี่คนนั้นได้ ก็พ่ายแพ้กกลางนคร เสนาบดีจับเอาท้าวสุทนต์ได้
 ให้เข้าไปจับเอานางจันทระกุมารีฆ่าเสียแล้ว ก็แต่งช้างมารปลกัยท้าว
 สุทนต์ออกไปรับเจ้าวิชัยกุมารเข้ามา อภิเษกให้เป็นใหญ่แก่ไพร่ฟ้า
 ประชากรทั้งปวงในเมืองอำมฤกษ์นครนั้น ท้าวสุทนต์เป็นเมืองชน

ถวายดอกไม้เงินทอง ก็ลาไปเมืองรัตนนคร บัดนั้นพระองค์จะไปรบทั่ว
 กฤษณราช เพราะนางอรรคมเหษีมนุษย์นั้นให้พิจารณาก่อน สตรีภาพน
 ย่อมให้เป็นอันตรายแก่บรมพระองค์จงทราบเถิด พระยาวิชาจรัสแสง
 โขมคมาว่า เป็นกระษัตริย์ที่จะไปรบเอาเมืองรัตนนครให้ ได้
 เราจะไปก่อน ถ้าจะแพ้ก็ตามแต่กรรม โขมคตารพลวงทูลว่าพระองค์
 จะไปเอาเมืองรัตนนครเหตุด้วยสตรี พระองค์เจ้าทรงพระเสนาหาแก่สตรีนัก
 มพงเสนายศกิตถานก็ย่อมจะถึงปราไชยเป็นอันตรายถึงตัว ข้าพเจ้าขอ
 ถวายนิยายอีกเรื่องหนึ่ง

๒๓ นิทานเรื่องท้าวสุขุมหาราชจะรับนางยักษ์แปลงไปเป็นมเหสี

ณกาลก่อนยังมีเมืองหนึ่งชื่อสุนทร มีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่ง
 ทรงพระนามชอท้าวสุขุมหาราช เสวยราชสมบัติเมืองนั้น พระมหา
 กษัตริย์มีพระอรรคมเหษีองค์หนึ่งทรงพระนามชอนางบริเทวี ได้เป็น
 ใหญ่แก่นางนักษัตรหมื่นหกพัน นางเป็นที่เสนาแก่พระมหากษัตริย์
 แลท่านนั้นมีเสนาคนหนึ่งชื่อสหเสนาฯ ผู้นั้นเป็นใหญ่แก่เสนาทั้งปวง

ณกาลวันหนึ่งพระมหากษัตริย์ไปประพาสอุทยาน ครั้นนั้นมี
 มหายักษ์ทั้งสี่คน ๆ หนึ่งนฤมิตรกายให้เป็นนางนารีสาวน้อย นั่งอยู่ริม
 ทางมีรูปงามกว่านางอรรคมเหษี พระมหากษัตริย์ทอดพระเนตร
 เห็นนางยักษ์นั้นก็พอพระทัยนัก จึงตรัสสั่งให้อำมาตย์เฝ้าออกไป
 รับนางนั้นมาเราจะอภิเษกเป็นอรรคมเหษี สหเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย

ทลว่าตนเป็นทอาศรัยของยกชนิ ๆ ย่อมแสวงหาทวากศพเป็นอาหาร
 บดินพระองค์จะรับนางเข้าไ้เป็นอรรคมเหษินั้น ขอจงทรงพิจารณาให้
 เห็นว่าเป็นมนุษย์ฤา ๆ เป็นยกชนิให้แจ้งประจักษ์ก่อน พระมหากษัตริย์
 ไ้ฟังเสนาบดีกราบทลดังนั้น ก็มีพระราชโองการตรัสแก่อำมาตย์ว่า
 ท่านว่ามาเราไม่เห็นด้วย ธรรมเนียมยกชนิย่อมแสวงหาทวากศพ
 แต่กลางคน นางคนนั้นเห็นประจักษ์แก่พระเนตรของเราณกลางวัน
 เป็นบุญของเราจักเราจะรับนางเข้าไ้เป็นอรรคมเหษินั้น ท่านมาทลท่าน
 มีชอบ เสนาทัลว่าถ้าพระองค์มีพวงษาพเจ้าทั้งหลายจะขอถวายนิยาย
 ธรรมเนียมหนึ่งก่อน ท้าวสุขุมหาราชตรัสว่าท่านว่าไปเถิดเราจะฟัง
 เสนาบดีจึงถวายนิยายว่า

๒๔ นิทานเรื่องท้าววิษัณนรราชหลงลูกสาวโจร

ยังมีมหากษัตริย์องค์หนึ่งทรงพระนามชื่อท้าววิษัณนรราช ไ้
 เสวยราชสมบัติในเมืองอรรคนคร ท่านชมพลทั้งปวงออกไปประพาส
 มฤคยานในป่า มีเขาอันหนึ่งเขานั้นมีถ้ำ ๆ นั้นมหาโจรอยู่อาศัยเป็น
 อันมาก พระมหากษัตริย์ออกไปประพาสไพร ครั้นถึงถ้ำมหาโจร ๆ
 หันพระมหากษัตริย์เรนช้อนอยู่ในป่า เหลือแต่ลูกสาวมหาโจรอยู่ในถ้ำ
 ครั้นพระมหากษัตริย์เสด็จไปตรงปากถ้ำ ลูกมหาโจรลอบออกมามองดู
 พระมหากษัตริย์ทอดพระเนตรเห็น ก็รีบสั่งใช้อำมาตย์ไปเอาตัวมา
 อำมาตย์ทัลห้ามาว่าตนเป็นทข่าโจร สัตว์ผู้ชั่วร้ายจะเป็นบุตรฤาภรรยาโจร
 พระองค์เจ้าจะให้รับเข้าไ้ไม่ควร พระมหากษัตริย์มีพวงให้รับนางเข้ามา ๆ
 ถึงเมืองแล้วท่านยกนางนั้นเป็นอรรคมเหษินั้น

ครั้นนางบุตรโจรได้เป็นใหญ่แล้ว ก็ให้หาบิดาของนางที่เป็น
 นายโจรเข้ามาคิดการจะฆ่าพระมหากษัตริย์เสีย มหาโจรบิธานางนั้นก็
 เข้ามาหาบุตรตน นางนั้นจึงว่าแก่บิดาว่า บิดน้าเป็นใหญ่แก่นาง
 นักสนมทั้งปวง ข้าจะใคร่ให้บิดาเสวยราชสมบัติเป็นใหญ่ในเมืองข้าง
 มหาโจรได้ฟังนางว่าดังนั้นก็คิดใจนัก มหาโจรนั้นว่าแก่นางว่าตามใจเจ้า
 จะคิดเถิด จะให้บิดาทำประการใดบิดานี้จะทำตามเจ้าทุกประการ นาง
 บุตรโจรนั้นว่าแก่บิดาว่า ถ้าณนั้นบิดาจงแต่งคนให้ถือราชสารเข้ามา
 ถึงข้า ว่าบิดน้าราชศัตรูเข้ามาถึงแดนเมืองนี้แล้ว พระองค์จึงทราบเถิด
 ข้าพเจ้าจะเอาเนือความกราบทูลพระมหากษัตริย์ ให้แต่งทหารคนดี
 ออกไปขู่ข่มราชศัตรูให้สิ้นแล้ว บิดาคูมกำกัยพวกอันกล้าแข็งเคย
 อับจนอยู่กลางป่าเถิด ข้าจะทูลชวนพระมหากษัตริย์ออกไปประพาส
 เล่นในป่า ถ้าพระมหากษัตริย์ไปถึงกลางป่าหาทหารมิได้ บิดาจงคูด
 กัยออกมาสกัดรบเอากลางคืน น้าที่จะแพ้กแก่บิดาเป็นมั่นคง เราจะให้
 ฆ่ามหากษัตริย์นั้นเสีย แล้วจะยกบิดาขึ้นเสวยราชสมบัติ

ครั้นมหาโจรได้ฟังคำลูกสาวคิดดังนั้นก็คิดใจนัก แล้วมหาโจรกลับ
 ออกไป จึงแต่งคนให้ถือราชสารเข้ามา ในราชสารนั้นว่า บิดน้ามี
 ราชศัตรูเข้ามาถึงแดนเมืองนี้ นางนักสนมจึงเอาเนือความกราบทูลนาง
 บุตรโจรนั้นว่า บิดน้าชาวป่าซาของแม่อยู่หัวเจ้าว่าศัตรูเข้ามาถึงแดนเมืองนี้
 แล้ว ครั้นนางบุตรโจรได้ฟังดังนั้น ก็ขึ้นไปมนิมนนากกราบทูลบิดาว่า
 ข้าของข้าพเจ้าอยู่บายออกราชสารเข้ามาให้กราบทูลพระองค์ว่า ราชศัตรู

เข้ามาถึงแดนเมืองแล้ว พระมหากษัตริย์ได้ฟังสารทรงพระโกรธ
 นึก ว่าทหารเสนาทั้งปวงเสียแรงเราเลี้ยงไว้เปลืองพระราชทรัพย์ แล
 แต่งตั้งให้เป็นใหญ่พากันเพิกเฉยเลยละให้ศัตรูเข้ามาถึงเมืองของเราได้
 หามผู้ใดจะบอกให้เราไม่รู้ ท่านนั้นพญาโทษสั่งให้เกณฑ์ทัพ ให้เสนา
 ผู้ใหญ่ตระเตรียมยกไป พระราชทานรางวัลแก่ชาวป่าซึ่งถอราชสาร
 เข้ามานั้นเป็นอันมาก แล้วให้พากองทัพออกไป ชาวป่าก็นำกองทัพ
 ออกไปให้ผิดทางที่ถ้ำมหาโจรอยู่นั้น พระมหากษัตริย์แต่งกองทัพ
 ให้ออกไปแล้ว นางบุตรโจรก็ชวนเชิญพระมหากษัตริย์ออกไปประพาส
 ป่าเล่นตามสบายพระไทย พระมหากษัตริย์ตรัสสั่งอำมาตย์แล้ว ก็
 เสด็จออกไปประพาสป่า ครั้นถึงกลางยามหาโจรบิดานางนั้น ก็คุมกัน
 ออกมาสกัดรบพระมหากษัตริย์ ครั้นนั้นเสนาผู้ใหญ่ทหารมิได้ไปตาม
 เสด็จจะหาผู้ใคร่ช่วยมหาโจรมิได้ มหาโจรก็จับพระมหากษัตริย์ได้
 ก็ฆ่าพระมหากษัตริย์เสียในกลางป่า นางบุตรโจรยกเอาบิดานางนั้น
 เสวยราชสมบัติในเมือง

สี่หเสนาทูลว่า วิยสะนรราชทรงพระเสนาหาแก่นางลูกโจร หา
 พิจารณามิได้กตงแก่ความตาย พระองค์จะรับนางนชงมรัจกตระกูลวงศ์
 มาอภิเษกเป็นอรรคมเหษีมิยังควร ขอพระองค์จึงพิจารณาให้แน่ถ้วนก่อน
 ท้าวสุขุมหาราชได้ฟังสี่หเสนาทูลดังนั้น ก็มีพระราชโองการตรัสว่า เรา
 ไต่ถามมีความรัก ฝ่ายท่านนั้นมาเป็นศัตรูแก่เราๆ ทรงพระเสนาหา ท่านจง

ไปรับนางมายกคืนเกิด แลพระมหากษัตริย์ร้อยเอานางนั้นมาถืองเมือง
แล้วอภิเษกเป็นอรรคมเหษี ท่านทรงพระเสนาหานางยกขึ้นยิ่งกว่านาง
อรรคมเหษีเดิม

นางยกขึ้นอยู่ช้านานมาเวลากลางคืนก็เข้าหูกคือนางนักสนมมักิน
ทุกวัน แล้วขบพระมหากษัตริย์กับนเสียบ แล้วเที่ยวกินชนชาวเมือง
เสียบเป็นอันมาก

โสมคตการพลวงทูลว่า พระองค์จะพาบริวารไปรบทำวฤกษณูราช
ข้าพเจ้าเห็นมิชอบ ถ้าแพ้เขาจะได้ความอายนัก จะได้ความยากเพราะ
สัตว์มนุษย์หาประโยชน์มิได้ ขอพระองค์เจ้าทรงพระดำริห์ก่อน พระยา
ยศาคตรัสว่าเรามีไปรบจะได้ชายแก่เพื่อนยศาคทังปวง เราได้ตรัสว่าจะ
รบแล้วเราจะไปรบให้ได้ โสมคตการพลวงกราบทูลว่าพระองค์กระทำศึก
เพราะสัตว์มีรูจักวงศ์ตระกูลหาประโยชน์มิได้ จะได้ความอายเมื่อ
ภายหลัง ขอพระองค์จงทรงดำริห์ก่อน ข้าพเจ้าจะถวายนิทานเรื่องหนึ่งเป็น
ขนบมาแต่บุราณราช

๒๕ นิทานเรื่องกระดูกแขวนคอ

ยังมีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่ง ทรงพระนามชื่อท้าวสุวรรณราช
ได้เสวยราชสมบัติในเมืองสังขนคร ท่านมีพระราชกุมารองค์หนึ่ง ชื่อ
เจ้ารสกุมาร ๆ นั้นเอาทองคำ ๓๐๐๐ ตำลึงไปให้นางแพศยาผู้หนึ่ง ชื่อ
นางเสตกุมารี แลเมื่อพระราชกุมารไปหานางนั้น นางแพศยาถาม
พระราชกุมารว่า พระราชกุมารมาหาข้าพเจ้าขอยกตัวข้าพเจ้าให้

พระราชกุมารบอกแก่นางว่าเรารัก นางจึงถามว่าข้าพเจ้าตายแล้วแล
 เจ้าก็จะตายด้วยไต่ถามมิได้ พระราชกุมารบอกแก่นางว่าตายแล้วเรา
 จะตายด้วยนางได้ ครั้นพระราชกุมารแลนางแพศยาถามกันเท่านั้นแล้ว
 ก็อยู่สโมสรสังวาสด้วยกัน ครั้นเวลารุ่งแล้วพระราชกุมารก็ไป

ณกาลวันหนึ่งยังมีบุตรเศรษฐีผู้หนึ่ง ชื่อเจ้านันทเสน แลลูก
 เศรษฐีนั้นเอาทองคำ ๓๐๐๐ คำลึ่งไปให้นางแพศยา แลนางแพศยานั้น
 ถ้ามลูกเศรษฐีว่า เจ้ากุมารมาหาขานทานรักข้าพเจ้าถามมิได้ บุตร
 เศรษฐีบอกแก่นางว่าเรารัก นางจึงถามว่า ถ้าข้าพเจ้าตายเจ้ายังจะตายด้วย
 ข้าพเจ้าไต่ถามมิได้ บุตรเศรษฐีบอกแก่นางว่าตายเราก็จะตายด้วยนางได้
 ครั้นบุตรเศรษฐีแลนางถามกันดังนั้นแล้ว ก็อยู่สโมสรสังวาสด้วยกัน
 ครั้นเวลารุ่งเช้าบุตรเศรษฐีนั้นก็ไป

อยู่มานางเสตกกุมารแพศยานั้นตาย เขาแต่งการศพสำเร็จแล้วเขา
 เอานางนั้นไปเผาเสียฆ่า ครั้นเพลิงไหม้ศพนั้นไซม เจ้ารสราชกุมาร
 ไปณบ้านนางแพศยานั้น ตามคนทั้งปวงว่านางเสตกกุมารไปไหน คน
 ทั้งหลายทูลว่า นางถึงแก่กรรมเสียแล้ว บัดนี้เขาเผาศพนางเผา
 เสียแล้ว พระราชกุมารก็ฟังก็เสด็จไปฆ่าที่ปลงศพนางนั้น ทอด
 พระเนตรเห็นเพลิงที่เผาศพนางนั้นคิดซุ่มอยู่ พระราชกุมารคิดว่าเรา
 ได้สัญญาแก่นางไว้ ว่านางตายเราจะตายด้วย เราเป็นบุรุษได้
 ออกปากแล้วจำจะตายด้วยจึงจะชอบ ครั้นมีตายด้วยนางจะเสียประเพณี
 บุรุษแลประเพณีกระษัตริย์ไป ครั้นพระราชกุมารคิดแล้ว ก็โจนเข้าไป

ในเพลิงที่เผานางอยู่นั้น เพลิงนั้นก็ไหม้พระราชกุมารแลนางแพศยานั้น
 จนไหม้ไป คนทั้งปวงก็เปลืองแล้วสมกระดูกไว้ ในป่าช้า
 ณกาลวันหนึ่งเจ้านันทเสนบุตรเศรษฐีมาหานางแพศยา คนทั้ง
 หลายเขาบอกว่านางนั้นตายแล้ว เขาเผาแล้วนั้นแล้วแลกระดูกยังสม
 อยู่ป่าชานั้น ผู้ใดยังหาเก็บได้ไม่ ครั้นบุตรเศรษฐีได้ฟังดังนั้น
 ก็ไปป่าช้าที่กระดูกนางสมอยู่นั้น บุตรเศรษฐีเห็นกระดูกสมอยู่ก็คิดว่าเรา
 ได้สัจญ์จากขนางไว้ ว่านางตายเราจะตายด้วย แลขนางตายแล้ว
 เผาเสียแล้วเรามาไม่ทัน แต่กระดูกของนางนั้นเราจะเก็บเอาไว้เถิด บุตร
 เศรษฐีก็เก็บกระดูกปลางร้องไห้ปลาง ครั้นเก็บกระดูกนางแพศยาสิ้นแล้ว
 ก็เอากระดูกสพายไปปลางร้องไห้รอกนาง ไปถึงกลางป่าจึงไปพบพระ
 ฤาษี ๆ ถามว่าเจ้ามาแต่ไหนแลมาร้องไห้อยู่ที่นี่ แลเจ้าทำอะไร
 สพายมานั้น บุตรเศรษฐีกราบไหว้พระคายนแล้วก็บอกว่า ข้าพเจ้า
 สพายกระดูกนางแพศยามา พระคายนถามว่าเช่นเหตุสิ่งใดเจ้าจึงสพาย
 มา บุตรเศรษฐีจึงบอกว่า เติมข้าพเจ้าได้สัจญ์จากขนางแพศยาว่า
 นางตายข้าพเจ้าจะตายด้วยนาง เมื่อนางตายข้าพเจ้ามาไม่ทัน เมื่อ
 เผานางข้าพเจ้าก็มาไม่ทัน ถ้าข้าพเจ้ามาทันข้าพเจ้าจะตายด้วยนางใน
 กองเพลิง ข้าพเจ้าเห็นแต่กระดูกกองอยู่ ข้าพเจ้าก็เก็บเอากระดูก
 สพายมานะเอาไปรักษาไว้ พระคายนตรายเถิด พระคายนจึงว่าเรา
 เวทนากันเราจะช่วยชุบให้นางเป็นชนมา บุตรเศรษฐีจึงกราบไหว้
 วิงวอนพระคายนแล้ว พระคายนช่วยชุบด้วยกองกุณฑลพิษ พระราชกุมาร

นางแพศยานั้นก็เป็นชนมาด้วยกัน พระทนต์จึงว่าเต็มท่านว่ากระดูก
นางแพศยาผู้เคี้ยว เหตุไฉนพระราชกุมารนี้จึงเป็นชนมาด้วยกันได้
นางแพศยาแลพระราชกุมารบอกพระทนต์ว่า ข้าพเจ้าสองคนนตาย
ด้วยกัน บัดนี้พระองค์โปรดชุบให้เป็นชนมาด้วยกันแล้ว ข้าพเจ้ากลับ
ไปเมืองจะได้เป็นผิวเมียกัน พระทนต์จึงทราบดี

บุตรเศรษฐีได้ยินนางแลพระราชกุมารบอกพระทนต์ดังนั้นก็น้อยใจนัก
จึงว่าแก่นางแพศยานั้นว่า เสียแรงเราสพายกระดูกท่านมาถึงพระทนต์
ชุบให้เป็นชนมา ท่านเป็นชนมาแล้วเราจะรับท่านไปเป็นภรรยา นางจึงว่า
แก่บุตรเศรษฐีว่า ท่านสัญญาว่าจะตายด้วยกันเจ้าก็มิได้มาตายด้วย
พระราชกุมารผิวของเรา มีความสัจย์มาตายด้วยกันตามสัญญา เราผิว
เมียพบนั่นเมืองผี ใครใช้ให้ท่านสพายกระดูกเราผิวเมียมาถึงกลางป่า
ด้วยประโยชน์สิ่งใด ท่านขาดลี้ภัยข้าพเจ้าแล้วกลับมามีน้ำใจแล้ว
ครั้นพระทนต์ชุบข้าผิวเมียเป็นชนมา เจ้าจะพาเราไปเป็นภรณานัน
หาชอยไม่ เป็นบุรุษหาความสัจย์มิได้แล้ว ๆ หากความอายมิได้เลย
เห็นว่าเราจะไปช่วยเจ้าแล้วฤา เราผิวเมียเพื่อนตายกันมีความสัจย์
คอกันจะไปด้วยกันมิคิกว่าฤา ขอเชิญเจ้าไปเถิดอย่ามาข่มขู่ ๆ พ้า ๆ
อยู่ทนเลย เราไม่ปรารถนาแล้วท่านจงรู้เถิด บุตรเศรษฐีได้ความอาย
แก่พระทนต์แลเทพารักษ์ทั้งปวงก็เค็รร้องให้ไป

โหมคการหลวงจึงกราบทูลแก่พระยาขี้คำจว่า ๐๘/๐๘ เป็นบุรุษจะมารัก
ด้วยสัตว์ล้มลงไปทำความเพียรเหมือนบุตรเศรษฐีนั้น จะได้ความอาย

แก่เทพารักษ์แลย้คำจทั้งยวง พระองค์จะไปรบเอาเมืองศรีนคร ขอ
 ไทงคอยู่ทรงพระคำรห้ก่อนจึงจะชอข พระยาย้คำจมีฟัง ว่าเราจะไปรบเอา
 เมืองศรีนครให้ไค้ โขมคทองไพรงก็กรายทูลว่า ถ้าพระองค์มีฟังข้าพเจ้า
 จะถวายนินายธรรมเนียมเรื่องหนึ่งก่อน พระยาย้คำจจึงว่าท่านเล่าไป
 เกิดเราจะฟัง

๒๖ นิทานเรื่องท้าวบรมราชหลงนางสุทธิเทวี

ยังมีพระมหากษัตริย์ของหนึ่ง ทรงนามชอท้าวบรมราช เสวยราช
 สมบคณเมืองบูรณคร นอชชายองค์หนึ่งทรงพระนามชอเจ้าสุริยกุมาร ๗
 แกล้วกล้าอาหาญมีความคึกค่านคั่นก มีอำนาจถึงพระอาทิตย์เมือ
 เวลาเที่ยง อำนาจนั้นเลื่องภาไปทุก ๗ กรุงประเทศทั้งยวง ก็ลิตกย
 ท้าวบรมราชผู้พนั้น

ครั้งนั้นนางสุทธิเทวีอรรคมเหษท้าวอุคมราชอยู่เมืองอุคมนคร นาง
 นอกใจพระมหากษัตริย์เป็นชู้ด้วยมหิศรเสนาผู้ใหญ่ แลพระมหา
 กษัตริย์ทราบถนค ให้คุมเอามหิศรเสนาตามไค้ความลิตยแลแล้ว ให้จำ
 ไล่คูกไวแลแล้วจะให้ฆ่าเสียบ จึงตรัสสั่งให้คุมเอาพระอรรคมเหษมาจะ
 ให้ฆ่าเสียบด้วยกัน นางอรรคมเหษรู้ตัวจึงเกบเอาหัวแหวนอันมีราคา
 ไค้มากแล้ว ไค้ตระกร้าเอาเพศเป็นคนยากปลอมออกมาจากเมือง ไป
 อาศรัยบ้านพรานบ้านแถบเมืองบูรณครนั้น

ณกาลวันหนึ่งท้าวบรมราชเสด็จไปประพาสมฤคยานเสด็จไปใกล้
บ้านพรานป่า ซึ่งนางสัทธาเทวีอาศัยอยู่นั้น นางสัทธาเทวีไปอาบน้ำ
ที่สระรมย์นั้นแล้วกลับเข้ามาเรือน เมื่อนางเค็รเข้ามาท้าวบรมราช
ทอดพระเนตรเห็นนางแต่ไกลให้อำมาตย์ไปดู อำมาตย์มาทูลว่า สัตริ
ผู้หนึ่งมีรูปร่างไปอาบน้ำกลับมาเรือน พระมหากษัตริย์ให้หยุดช่าง
พระที่นั่ง ให้หาตัวนางสัทธาเทวีนั้นมาถวายบังคม จึงมีพระราชโองการ
ตามนางนั้นว่า เป็นบุตรภรรยาของผู้ใดจึงมาอยู่ที่นี่ นางจึงกราบทูลว่า
ข้าพเจ้าชื่อนางสัทธาเทวีเป็นธรรคมเหษีท้าวอุดมมหาราช ท่านว่าข้าพเจ้า
เป็นชู้ด้วยเสนาผู้ใหญ่ ท่านจะให้ฆ่าข้าพเจ้าเสีย ข้าพเจ้าเอาเพศเป็นคน
เขื่องใจมาอาศัยอยู่ด้วยพรานป่า พระองค์จึงทราบเกิด ท้าวบรมราช
เห็นรูปนางงดงามเป็นที่เจริญตา ก็เกิดความปฏิพัทธ์ผูกพัน จึงให้รับ
นางเข้าไปในเมืองอภิเษกเป็นนางธรรคมเหษีอยู่ในเมือง

อยู่มานางสัทธาเทวีกราบทูลพระมหากษัตริย์ว่า ข้าพเจ้าระฤก
ถึงบิดาข้าพเจ้าท้าวอุดมมหาราชให้จำใส่ตรไว้ ท้าวบรมราชครั้นได้ฟังนาง
ทูลดังนั้น ก็ให้เจ้าสุริยกมารน้องชายของพระองค์เข้ามาคิดราชการ
ตามนางกราบทูลนั้น เจ้าสุริยกมารกราบทูลว่าจะฟังคำของนางนั้นมิได้
นางนั้นนอกใจท้าวอุดมมหาราชจริงฤาไม่จริงก็ไม่ทราบแน่ ถ้านางนอกใจจริง
เราจะไปรบบุ้งเอาบิดาของนางนั้นก็มิชอบ ถ้าท้าวอนั้นเอาเนื้อความใส่โทษ
นางควรเราจะไปหาฤาถุ ถ้าแลบิดาของนางมีมาเราจะไปรบบุ้งก็ควร
แลข้าพเจ้าจะไปสอกนมมุกก่อน ท้าวอุดมมหาราชตรัสว่าตามแต่เห็น

ชอยเถิด เจ้าสุริยกุมารมาทูลถึงนั้นแล้ว ก็แต่งตั้งกฤษฎอำมาตย์ให้ไป
 สอดแนมฟังราชการถึงเมืองอุทมนคร กฤษฎอำมาตย์ไปสืบราชการถึง
 เมืองอุทมนคร ได้เนื้อความตามจริงทุกประการ แล้วกลับมาทูลแก่
 พระสุริยกุมาร ๆ จึงทูลแก่พระมหากษัตริย์ผู้พินทุว่า ข้าพเจ้าให้กฤษฎ
 อำมาตย์ไปสืบถึงเมืองอุทมนครกลับมาบอกข้าพเจ้าว่า นางสัทธิตีเทวี
 เป็นชู้กัวยมเหศวรเสนาผู้ใหญ่ ท้าวอุทมนครให้ตามมเหศวรเสนาผู้ใหญ่ ๆ
 รัยเป็นสัจย์ ท้าวอุทมนครตรัสสั่งให้จ่ามเหศวรเสนาไว้ในครุ แล้วให้จับ
 นางสัทธิตีเทวีจะเอาไปฆ่าเสียด้วยกัน นางสัทธิตีเทวีหนีมาได้ เราจะไป
 รัยเอาเมืองอุทมนครรัยติดตามมารดาของนางมานมิกวรรณิก แลท้าวบรมราช
 ได้ฟังคดีเจ้าสุริยกุมารกราบทูลพระมหากษัตริย์ตามถ้อยคำนั้นเป็นความ
 ถึงนั้นมั่นคงอยู่ เราจะไปรัยเอาเมืองอุทมนครนั้นมิชดขย จึงให้ไปหา
 นางสัทธิตีเทวีกุมารี ๆ เห็นเจ้าสุริยกุมารมาเฝ้าก็เชิญเข้าไปหานางนั้น
 เจ้าสุริยกุมารเข้าไปหา นางก็ถามว่าเจ้าไปฟังราชการนั้นรู้สิ่งใดบ้าง
 พระราชกุมารก็บอกตามอำมาตย์ทูลนั้น นางก็ทรงพระโกรธพระราช
 กุมารหนักหนา นางก็คิดว่าจะทูลพระมหากษัตริย์ให้ฆ่าพระราชกุมาร
 เสียให้ไต่

อยู่มาวันหนึ่งนางทูลท้าวบรมราชว่า เจ้าสุริยกุมารมาหาข้าพเจ้า
 แล้วว่าแก่ข้าพเจ้าว่า เราพอใจนางมเหศวรเสนาตัวเรา ๆ จะให้ไปบอก
 ยิตามารดาทำให้ข้าพเจ้า แล้วยกหยอกออกข้าพเจ้า ๆ ได้ความเจ็บช้ำ
 แก่นกสนมทั้งหลาย ข้าพเจ้าหนีตายมาพึ่งเย็นแล้ว แต่มาได้ความ

กิตติศัพท์เลื่องลือไปถึงเมืองอุทุมนคร ว่านางสุทธิเทวีซึ่งหนี
 ไปนั้น บิดคนท้าวบรมราชได้ไปเป็นมเหสีรักกันกลมกลืนไป แลนาง
 ยุงให้เอาเจ้าสุริยกุมารผู้ซึ่งอยู่กับพระองค์นั้นไปฆ่าเสียแล้ว ฤทธิ
 เสด็จเธอมากนักทำเธอมิไต่แล้ว จึงเจ้าสุริยกุมารออกไปยวชเป็นฤาษี
 อยู่ที่เขายรรพตนั้น คนก็ไปเป็นอันมาก แลทหารพลอยู่ด้วยท้าวบรม
 ราชนั้นน้อยนักหนา ท้าวอุทุมราชได้ฟังกิตติศัพท์ดังนั้น ก็ทรงพระดำริห์
 ว่าดังนี้ ว่าเจ้าสุริยกุมารมิไต่อยู่ในเมืองอุทุมนครแล้ว เรากลัวเกรง
 อะไรเล่า เราจะไปรบเอานางสุทธิเทวีมาฆ่าเสียเถิด ครั้นท้าวอุทุมราช
 ทรงพระดำริห์ดังนั้นแล้ว ก็สั่งให้เสนาอำมาตย์ทั้งปวงชุมนุมไพร่พล
 ช่างม้าทั้งปวง ครั้นอำมาตย์มาทูลบอกชุมนุมไพร่พลช่างม้าสำเร็จแล้ว
 เธอก็กยกทัพมาล้อมเมืองอุทุมนคร แลท่านนั้นจึงให้ราชสารถ้าเข้าไปแก่
 ท้าวบรมราชว่า ให้ส่งนางสุทธิเทวีออกมา แลนางนั้นนอกใจเราจึง
 ให้ส่งนางมายังเราแล้ว ถ้าท้าวบรมราชมิส่งนางนั้นมา เร่งแต่ตั้งตัว
 ออกมารบกัน ในกลางสมรภูมิจะชยนี้ ถ้ามิออกมาเราจะเผาเมืองเข้าไป
 ครั้นราชสารถ้าเข้ามาถวายท้าวบรมราชดังนั้น ท่านก็มีส่งนาง
 ออกมา แลท่านนั้นก็ตอบราชสารถ้าออกมาว่า นางสุทธิเทวีหนีตาย
 มาพึ่งเราแล้วเรามีส่งเสีย แลให้ท้าวอุทุมราชแต่งตัวเถิด อีกเจ็ดวัน
 เราไปผจญตัวกัน ในกลางสมรภูมินั้น ครั้นตอบราชสารถ้าออกไปแล้ว
 ก็ให้ตรวจตราทหารทั้งปวงให้แต่งตัวให้ครบครัน ครั้นถึงเจ็ดวันท่านนั้น

ก็ออกมาช่วยท้าวอุคฺมราช ท้าวบรมราชชาติคอช้างในกลางคึกนั้น
 ท้าวอุคฺมราชรุกเข้าไปจับเอานางสุทฺธิเทวีนันไค ท่านก็ให้ฆ่าเสียกับ
 ้วยมหิศรเสนาผู้เป็นชู้นางนั้น แลท้าวอุคฺมราชจึงห้ามเสนาแลไพร่
 พลทั้งสน มิให้คุมเหงชาวเมืองทั้งปวง ให้ชาวเมืองทั้งปวงอยู่เย็น
 เป็นสุขทุกคน ท้าวอุคฺมราชทรงพระดำริที่ว่าเราไคเมืองแลแล้ว เราจะ
 กลับไปมิชอบ ถ้ากลับไปเกลือกเจ้าสุริยกุมารเข้ามาเมืองรูเืองว่า
 เราฆ่าพิชาย ก็จะไปรบเอาเมืองเราไม่มีผู้ไคจะสู้ไค ก็จะไปแพ้
 แก่เธอเป็นมั่นคง ้วยอานภาพเราหนักกว่าเธอนัก ครันท้าวอุคฺมราช
 ทรงพระดำริดังนั้น ก็ให้หาเสนาผู้ใหญ่ในเมืองบูรนครมาเฝ้า จึง
 ตรัสถามเสนาทั้งปวงว่า บัดนี้เจ้าสุริยกุมารนั้นไปอยู่แห่งไค เสนาทั้งปวง
 กราบทูลว่า พระสุริยกุมารออกไปบวชอยู่เขาสิหบรรพต พันแต่เมืองน
 ออกไปทางสี่ห้าวัน ท้าวอุคฺมราชก็มีพระราชโองการตรัสว่า ถ้า
 คึงนนท่านจงสมทบไพร่ เราจะออกไปรบเจ้าสุริยกุมารเข้ามาเสวยราช
 สมบัติเราจะเป็เมืองชนของเธอ ครันเสนาทั้งปวงไคฟังคึงนนั้นก็ไค
 นึก แล้วยกชุมนุมไพร่พลทั้งปวง แล้วยกกราบทูลท้าวอุคฺมราช ท้าว
 อุคฺมราชก็ยกช้างมารพลเสนาในเมืองบูรนครออกไปสี่ห้าวันถึงเขาสิห
 บรรพต เสนาอำมาตย์ทั้งปวงจึงเข้าไปทูลแก่เจ้าสุริยกุมาร ๆ จะไค
 ครันคร้ามพระไคไทยหามไคไค ทรงพระดำริที่ว่าเกิดมาเป็รูปเป็นามน
 ย่อมบุญแต่่งบาปแต่่ง ถ้าบุญแต่่งนั้นก็เป็มงคล ถ้าบาปแต่่งก็

เป็นอภัยมงคล เราจะตกใจก็จะไต่ความอายแก่ฝูงชนแลเทพารักษ์ทั้งปวง
 ยึดตนเราจะมีชัยต่อยุทธยามขุญแลยาพิษจะแต่งให้เถิด ทรงคำวิหิตนแล้ว
 เอมมิชิตเพิกเฉยอยู่บนจอมเขานั่น ครั้นทำวอคมราชไปถึงแล้วก็เสด็จ
 ขึ้นไปบนเขาสีหบรรพต ครั้นถึงที่เจ้าสุริยกุมารอยู่จึงถวายบังคม แล้ว
 ตรัสเล่าอนสนธิทั้งปวงให้พระราชกุมารฟังสิ้นทุกประการ แล้วจึงเชิญ
 พระราชกุมารเข้ามาเสวยราชสมบัติในเมืองบวรนคร แลยอมเป็นเมือง
 ขนแก่เจ้าสุริยกุมาร ครั้นเจ้าสุริยกุมารรับคำเชอเชิญแล้วก็ลาผนวช
 ทำวอคมราชแลเสนาบดีผู้ใหญ่ก็อภิเษกเจ้าสุริยกุมารในบ้านนั้น เสรีแล้ว
 ก็รับเธอเข้ามาครอบครองสมบัติในบวรนคร

โขมคทองไพโรทลพระยาบิศาว่า พระองค์อย่าคเียงทำวบรมราช
 รักสัตว์ลุ่มหลงไป เหาารพลแลตัวไปฉิบหายเสียหาประโยชน์มิได้ แล
 พระองค์จะไปรบทำวอญษณราชเพราะเหตุสัตว์นั้นมิชอบ ผิดด้วย
 ธรรมนิยมสืบ ๆ มา ขอพระองค์จงทราบเถิด ครั้นพระยาบิศาได้
 ฟังขโมคทั้งสี่ตนถวายนิยายดังนั้น ก็ตรัสแก่โขมคทั้งสี่ว่า ท่านว่าก็
 ชอบแล้ว แต่เราเป็นกระษัตริย์ก็ออกพระโอษฐ์แล้วจะให้เรากินถ้อยคำ
 เสียนั้นมิควร ประการหนึ่งก่อนโขมคทั้งสี่ อันธรรมนิยมกระษัตริย์
 ทั้งหลายตรัสเนอความสิ่งใดเหมือนงาช้างยืนออกจะถอยหลังนั้นมิได้
 ท่านจงรู้เถิด โขมคทั้งสี่จึงกราบทูลว่า ถ้าดังนั้นข้าพเจ้าจะไปรบเป็นทัพ
 หน้าก่อน ถ้าหนักเยวประการใดจะบอกเข้ามาถึงทัพหลวง พระองค์
 จงตั้งทัพหนุนข้าพเจ้าเถิด พระยาบิศาได้ฟังโขมคทั้งสี่กราบทูลดังนั้น

จึงมีพระราชโองการตรัสสั่งว่าตามแต่ท่านทั้งสี่เถิด โขมคทั้งสี่ถวาย
 บังคมลาออกมาสมทบพลทั้งปวงเสร็จแล้ว ก็ยกไปรบเมืองศรีนคร
 พระยาบิศาจยกทัพหนุนเป็นทัพหลวงไป โขมคทั้งสี่ไปถึงแคว้นเมืองชน
 เมืองศรีนครนั้น พวกเทพารักษ์อันตระเวนรักษาแคว้นเมือง เห็น
 กองทัพมากมาขึ้น ก็บอกข่าวสารสืบ ๆ กันเข้ามาถึงพระเสื่อเมือง ๆ
 จึงแต่งให้พระทรงเมืองเป็นทัพหน้า พระเสื่อเมืองเป็นทัพหลวง ก็ยก
 ออกไปตั้งอยู่แคว้นเมืองชน ครั้นโขมคทั้งสี่มาถึงทรายพระคายนทำ
 ออกไปปรายไว้นั้น เข้ามามีได้ก็หยุดอยู่ เทพารักษ์กองทัพทั้งปวงก็
 รบยั้งกันเป็นสามารททั้งสี่ทิศ โขมคทั้งสี่ตนนั้นแตกพ่ายไป กองทัพ
 เทพารักษ์จับโขมคทั้งสี่แลหมอบีศาจซึ่งแต่งมานั้นได้อีกเป็นอันมาก กอง
 ทัพเทพารักษ์ส่งเข้ามาถวายพระเสื่อเมืองทัพหลวง พระเสื่อเมืองสั่งให้
 พิทักษ์รักษาไว้จึงมั่นคง พระเสื่อเมืองให้ทหารไปสั่งพระทรงเมืองทัพหน้า
 ให้เร่งจัดเทพารักษ์อันกล้าแข็ง ให้ไปติดตามเอาไพร่พลให้ ได้จึงสิ้น
 พระทรงเมืองก็แต่งให้ไปติดตาม พระยาบิศาจรู้ว่าโขมคเสนาทั้งสี่
 นั้นเทพารักษ์จับตัวได้ก็ยกทัพตามลงมา เทพารักษ์ติดตามนั้นกรบ
 รอกันลงมาถึงทัพพระทรงเมือง ครั้นพระยาบิศาจรบมาถึงทรายทพระ
 ฤาษีให้ปรายไว้นอกแคว้น ก็เข้ามามีได้หยุดอยู่ที่กองทัพพระทรงเมือง ๆ
 ยกทัพรุกออกไปรบพระยาบิศาจ ๆ ก็แตกหนีไป พระทรงเมืองก็ยก
 ทหารติดตามไป เทพารักษ์ทหารก็จับพระยาบิศาจได้ก็ไพร่พลเป็น
 อันมาก ไพร่พลทั้งนั้นพระทรงเมืองให้จับไว้นอกแคว้นเมืองนั้น แต่ง

ให้ทหารอยู่พิทักษ์รักษาเป็นอันมาก เอาแต่ตัวพระยาบิศาจนั้นไปถวาย
 พระเสด็จเมืองทพหลวงสั่งให้รักษามันคง ก็ให้พระราชทานรางวัล
 แก่พระทรงเมืองแลทหารเทพารักษ์เป็นอันมาก พระเสด็จเมืองให้ตั้ง
 พลขันธ์พลายทเมืองชนแก่เมืองตรนครนั้น ข้างทิศอุดร
 อยู่มาวันหนึ่งเวลาเช้า พระเสด็จเมืองให้หาพระทรงเมืองแลทหาร
 เทพารักษ์ผู้ใหญ่ผู้น้อยอยู่หัวเมือง ชนแก่เมืองหลวงนั้น มาชุมนุมกัน
 ที่พลขันธ์ ให้คุมเอาพระยาบิศาจออกไปไว้ด้วย ครั้นพระองค์เสวย
 แล้วเสด็จออก พระทรงเมืองกับเทพารักษ์ทั้งปวงถวายบังคม พระเสด็จ
 เมืองจึงสั่งให้คุมเอาพระยาบิศาจเข้ามาถวายบังคมแก่ท่านนั้น พระยา
 บิศาจกล่าวอานาภาพยงนิก จะยกพระเศียรจะงายพระพักตร์ชนมโศก
 พระยาบิศาจคิดแต่ในใจว่า พระเสด็จเมืองนมิตระบะเดชะมากควรเราจะ
 เป็นข้าท่านเถิด พระเสด็จเมืองก็ทอดพระเนตรดูพระยาบิศาจแล้ว จึง
 ตรัสสั่งให้พระยาบิศาจงายหน้าชน พระยาบิศาจงายชนแล้วถวายบังคม
 ท่านจึงถามพระยาบิศาจว่าเหตุไรท่านจึงให้ทหารแต่งยาแลอาหารรพ มา
 ทำให้ไพร่บ้านพลเมืองแลช่างมาทั้งปวงล้มตายเป็นอันมาก แลยังบังอาจ
 คุมรพมารบอีกเล่า ถ้าความกึ่งสิ่งใดเราเป็นใหญ่ในเมืองนี้ ความ
 ราชสารมาถึงเรา ให้เรารู้จักหนักเบาควรเราจะปรฤกษาให้ตามผิดแล
 ชอบ ด้วยบังอาจตลกเราทั้งนด้วยเหตุอันใด ตรัสสั่งให้ถามพระยา
 บิศาจแล้ว ท่านก็เสด็จเข้าไปในพลขันธ์ พระทรงเมืองให้เทพารักษ์ผู้

ใหญ่ถามพระยาบิศาจตามพระเสื่อเมืองสิ่งนั้น พระยาบิศาจให้การตาม
 ความหนักหลังแลรับสารภาพผิดทุกประการ ครั้นเวลาเย็นพระเสื่อเมือง
 เสด็จออก พระทรงเมืองกราบทูลว่า พระยาบิศาจให้การว่า นาง
 มนุษย์ผู้หนึ่งพระยาบิศาจไปเอามาเลี้ยงไว้เป็นภรรยา ทำกฤษฎีราช
 ลอบลักนางนั้นมา พระยาบิศาจน้อยใจนัก จึงให้เสนาไพร่พลมารบแค้น
 ก็มาช่วย ทำให้ไพร่พลข้างมาตายทั้งนั้นเป็นเหตุด้วยน้อยใจพระยา
 กฤษฎีราช แลขอซึ่งมีโทษออกเข้ามาให้กราบทูลพระองค์ให้ทราบนั้น
 พระยาบิศาจรับสารภาพผิดแล้วจะไปรทเถิด พระเสื่อเมืองตรัสว่า พระยา
 บิศาจผู้นี้อาธรมนัก ตัวเป็นบิศาจมาเอานางมนุษย์เป็นภรรยาอันนี้ผิดวิสัย
 ถ้ามนุษย์ตายเป็นบิศาจแล้ว พระยาบิศาจเอานางมนุษย์ซึ่งตายไปเป็น
 ภรรยาจึงจะชอบ พระเสื่อเมืองตรัสสั่งให้พิพากษาโทษอันพระยาบิศาจ
 ทำผิด พระทรงเมืองกับเทพารักษ์ผู้ใหญ่ทั้งปวงอันมีฤทธิเดชานุภาพ
 นั้นพร้อมกันณศาลเทพารักษ์ท่ามกลางเมือง พิพากษาโทษพระยาบิศาจว่า
 ธรรมนิยมเทพารักษ์แลบิศาจทั้งหลายย่อมรักยาประเพณีโบราณสืบ ๆ มา
 ถ้าบิศาจทำผิดคลองประเพณี เทพารักษ์จึงได้ยกยอมให้ฆ่าเสีย ถ้ามีคัง
 นนริยเอาบริวารแล้วก็ขบเสียมให้เขาทชมนม พระยาบิศาจทำผิดประเพณี
 อาธรมโทษหนักเกินปรกติ ตามแต่จะบังคับให้ทำสิ่งใดก็ควรสิ้น พระทรง
 เมืองแลเทพารักษ์ทั้งปวง ครั้นพิพากษาโทษพระยาบิศาจแล้ว ก็ทูลพระ
 เสื่อเมือง ๆ ตรัสว่า โทษพระยาบิศาจผิดคังนี้ พระยาบิศาจว่าอย่างไร
 บ้าง เทพารักษ์ทูลว่าพระยาบิศาจรับผิดแล้ว ตามจะเมตตาไปรท พระ

เสื่อเมืองจึงตรัสว่าพระยาบิศาจทำผิดครั้งเดียวให้ยกโทษไว้ ให้สยด
 สาบาลอย่าให้ใครร้ายต่อไป และยกเอาเสนาภคทั้งสี่กับไพร่พลนั้นไว้
 แต่พระยาบิศาจให้ปล่อยไปเถิด พระยาบิศาจทราบดีความดังนั้นก็เห็น
 ทุกชนก จึงทูลพระทรงเมืองว่า ซึ่งจะปล่อยแต่ข้าพเจ้าเสียผู้เดียว
 ไพร่พลทั้งปวงจะเกาะเอาไว้นั้น เหมือนไม่ได้ปล่อยข้าพเจ้า อยู่มา
 เหมือนนกมีบุคคลผู้หนึ่งตีให้ขบหักแล้วปล่อยไป นกนั้นจะไปไหนก็
 มีได้ เหมือนพระองค์เจ้าปล่อยแต่ข้าพเจ้าเสีย ยกเอาแต่ไพร่พลข้าพเจ้า
 ไว้ ข้าพเจ้าเหมือนชนกขบหัก ท่านเมตตาข้าพเจ้าจงช่วยทูลขอโทษ
 ข้าพเจ้า ขอไซมคทั้งสี่คนแลไพร่พลทั้งปวงไป แลจะขอขึ้นแก่พระ
 เสื่อเมืองเจ้าต่อไป พระทรงเมืองก็ทูลแก่พระเสื่อเมือง ตามพระยา
 บิศาจให้กราบทูลขอโทษนั้น พระเสื่อเมืองได้ฟังดังนั้น ก็สั่งให้ยกทัพ
 กลับมาเมืองหลวง ให้เอาพระยาบิศาจมาด้วย ครั้นถึงเมืองหลวงแล้ว
 พระมหากระษัตริย์มาบวงสรวงพระเสื่อเมืองดั่งศาล พระเสื่อเมือง
 ก็ดำเนียงให้กระษัตริย์เห็นพระองค์ ทรงเครื่องอาภรณ์สิ่งวาฬเป็นอันงาม
 กษัตริย์นางเทพธิดาเป็นนางอรรคมเหษี ครั้นท้าวภุชฌราชเห็นดังนั้น
 ก็ตกพระทัยนัก พระมหากระษัตริย์ถวายบังคมแล้วนั่งอยู่ในที่นั่ง
 พระเสื่อเมืองจึงตรัสเรียกท้าวภุชฌราชว่า เชิญมาให้ใกล้เรา ๆ จะ
 บอกเหตุร้ายให้แจ้ง ท้าวภุชฌราชครั้นได้ฟังก็คลานเข้าไป พระเสื่อ
 เมืองตรัสว่า บัดนี้เรายกทัพเข้ามาถึงเมืองหลวงเมืองวานนี้ เราให้
 พระทรงเมืองเทพารักษ์รบพระยาบิศาจผู้เป็นสามีนางธิดาทัก ท่านได้มานั้น

จับตัวพระยาบิศาจไค กยทั้งไพร่พลอำมาตย์ทั้งปวงเป็นอันมาก ยคน
 เราเอาตัวพระยาบิศาจเข้ามาทวยแล้ว ท่านจะคิดประการใด จะให้ฆ่าเสีย
 ฤา ๆ จะให้ชยเสีย ฤาจะให้เอาทานบลไว้ ให้เลิกเอาตามพระไทยเถิด
 แล้วบอกเราว่าจะฟังขคน พระเสื่อเมืองตรัสถามท้าวภุชฌราช จะค
 พระไทยท้าวภุชฌราชว่าจะอยู่ในทศพิธราชธรรมฤาหามิไค ท้าว
 ภุชฌราชไคฟังพระเสื่อเมืองถามดังนั้น ก็ทูลขอโทษพระยาบิศาจว่า
 พระยาบิศาจผิดครั้งเดียว ขอให้พระองค์เจ้าเอาทานบลไว้ แลให้เป็น
 เมืองชนของพระองค์เถิด พระเสื่อเมืองไคฟังดังนั้นก็สาธุการ แลให้
 แก้วดวงหนึ่งแก่ท้าวภุชฌราช แง้งว่าแก้วดวงนี้ให้สำเร็จความ
 ปราถนาทุกประการ แลท้าวภุชฌราชมิไคเสด็จคนกลบเขาวัง เสด็จ
 แรมอยู่ที่ศาลพระเสื่อเมือง จึงตรัสสั่งให้ไปรับนางประภาพาลस्ताเทว
 ออกมา ครั้นนางมาถึงพระเสื่อเมืองเสด็จอยู่นั้น พระองค์ก็พาลางนั้น
 ถวายตัวให้เป็นข้าพระเสื่อเมือง พระเสื่อเมืองจึงว่าแก่ท้าวภุชฌราช
 ว่า ท่านจงรับให้แต่งศาลอันใหญ่ ๒๘ ห้อง แต่ศาล ๓๐ ห้องให้ไค ๕๐
 ศาล ให้แต่งเครื่องบวงสรวงไว้มากเราจะเลี้ยงเทพารักษ์ทั้งปวง ให้
 ปราถนุแก่มนุษย์ทั้งหลายให้เห็นทั่วกัน ท้าวภุชฌราชตรัสสั่งเสนา
 ใหญ่รับทำศาลใหญ่กลางเมือง ทำศาล ๕๐ ศาลนอกเมืองทั้งสี่ทิศ ศาล
 ใหญ่นั้นแต่งเครื่องบวงสรวง แลเครื่องประคยทั้งปวง สำหรับถวาย
 พระเสื่อเมืองพระทรงเมืองเทพารักษ์ทั้งปวง ศาลนอกเมืองนั้นแต่ง
 เครื่องบวงสรวงไว้เป็นอันมาก ให้ทำรูปช้างม้าแลเรือแพนาวาอาวสุ

ทั้งรูปคนเป็นอันมาก ครั้นอำมาตย์ทำเสร็จแล้วมาทูลแก่ท้าวฤๅษณ์
 ราช ๗ ก็ทูลพระเสื่อเมือง ๗ ก็สั่งเทพารักษ์ให้หาเทพารักษ์ผู้ใหญ่อยู่
 หัวเมือง เขามาประชุมณศาลากลางเมือง ให้เทพารักษ์ผู้น้อยลงไป
 มาชุมนุมกันที่ศาลนอกเมืองให้พร้อมกันพร้อมเช้า เทพารักษ์รับสั่ง
 พระเสื่อเมืองแล้ว ก็ไปเชิญเทวดาทั้งปวงให้รู้ทั่วกัน ครั้นเวลาเช้า
 เทพารักษ์ทั้งปวงมาอยู่พร้อมกัน เทพารักษ์ก็ทูลพระเสื่อเมือง ๗ ก็ตรัส
 สั่งให้ท้าวฤๅษณ์ราชเสด็จไปณศาลากลางเมือง พระเสื่อเมืองก็เสด็จไป
 ณศาลากลางเมืองนั้น ครั้นพร้อมแล้วพระเสื่อเมืองก็ให้เทพารักษ์ทั้งปวง
 สำแดงกายให้ท้าวฤๅษณ์ราชเห็น พระเสื่อเมืองสำแดงกายให้คนไพร่
 พลเมืองทั้งปวงเห็น คนทั้งหลายเอิกเกริกทั้งเมือง พระเสื่อเมืองให้
 พระยาบิศาจกัลปประลัยมา พระเสื่อเมืองจึงสั่งให้ท้าวฤๅษณ์ราชเอา
 เครื่องบวงสรวงทั้งปวงนั้นถวายเทพารักษ์ทั้งปวง ๗ รับเครื่องบวงสรวงก็
 ชวนกันบริโภคนั้น ครั้นบริโภคนั้นแล้วพระมหากษัตริย์เอาอาภรณ์ผ้าพรรณ
 นุ่งห่มข้างมา แลเครื่องสรวงพาวุธถวายเทพารักษ์ทั้งปวงในที่นั้น ศาลนอก
 เมืองนั้นพระองค์ก็สั่งให้เอาไปบวงสรวงเทพารักษ์ ให้เอาผ้าผอนยซาทุกๆ
 ตนครั้นสำเร็จแล้ว พระเสื่อเมืองจึงให้เอาพระยาบิศาจกัลปประลัยมาในที่
 ชุมนุมแล้ว จึงตรัสว่าขันท้าวฤๅษณ์ราชขอโทษพระยาบิศาจ เราก็คยก
 โทษพระยาบิศาจให้แก่ท่านแล้ว เราจะปล่อยให้ไปด้วยพระยาบิศาจ
 แต่ขอมตมาขา ขอมตการหลวงกับไพร่แลหมอกิ่งหนึ่ง พระยาบิศาจก็
 รับคำว่า ข้าพเจ้าจะขอขงโทษแก่ท้าวฤๅษณ์ราชแต่วันนี้ไปอย่าเป็นเวร

แก่กันเลย พระเสื่อเมืองเทพารักษ์ทั้งปวงท้าวฤๅษณ์ราชกรรองสาธุการ
 พร้อมกัน เสียงนกกิ่งไปทั้งพระนคร พระมหากษัตริย์จตุรพักตธาณ
 เสร็จของประทักษิณอย่างนี้ ให้พระยาขี้ค้ำจอกกลับประลัย พระยาขี้ค้ำจก
 รัยเคาเครื่องทั้งปวงประทักษิณกาย พระยาขี้ค้ำจอกยทนน พระเสื่อเมือง
 เทพารักษ์ผู้ใหญ่พระยาขี้ค้ำจกถวายแก้วอันประเสริฐแก่ท้าวฤๅษณ์ราช
 อรกระหวง แล้วให้พรแก่ท้าวหนั้นทุก ๆ คน พระเสื่อเมืองจึงสั่งให้ ไชมค
 สองคนหมอบไพร่พลถึงหนึ่ง ให้แก่พระยาขี้ค้ำจก ๆ ก็เป็นเมืองชนแก่
 ทานนั้น พระเสื่อเมืองก็เสด็จเข้ามา เทพารักษ์แลพระยาขี้ค้ำจกนั้นกล้า
 กลบคนยังที่อยู่ของคน ๆ แต่นั้นไปบ้านเมืองตรินครอยู่เย็นเป็นสุขหา
 ความไข่มืด

ครั้นนานมาสมเด็จพระท้าวพาลราชได้ยินข่าวไปว่า ท้าวฤๅษณ์ราช
 ได้พระราชบุตรของท่านไปไว้เป็นอรรคมเหษี จึงปฤกษาเสนามนตรี
 ทั้งปวงว่า วิชาของเราซึ่งเราให้ลงอยู่ในเรือขนานเพื่อระกันอันตราย
 เมื่อนาทวมนั้น บัดนี้ท้าวฤๅษณ์ราชได้ไปไว้เป็นอรรคมเหษี เราจะ
 ยกช้างนำรพลไปรบเอาพระราชบุตรเรากันมา ท่านทั้งปวงจะเห็นเช่น
 ประการใด มนตรหนึ่งชอฤๅษณ์ชยทูลแก่ท้าวพาลราชว่า อันพระองค์
 เจ้าม้าวาทกทั้งนี้มีชอย เพราะอยู่ทวารการเกิดชนในแผ่นดินเรา พระ
 ราชธิดาพลัดไปต่างประเทศไซ้ สมเด็จพระท้าวฤๅษณ์ราชได้ก็แยกไว้
 เป็นพระอรรคมเหษีแล้ว ถ้าท้าวฤๅษณ์ราชได้พระราชบุตรไปมิได้เลยง
 ให้สมควรแก่ศรีษะยศ พระองค์จะกรวโกรธก็ชอย ท้าวพาลราช

จึงว่า ท้าวกฤษณราชคุกเรา ได้พระราชขัตริเราไปไว้เป็นอรรคมเหษณ์แล้ว ควรจะให้มาบอกคำนับแก่เราจึงจะชอบ ซึ่งมีได้มาบอกแก่เราดังนี้เป็นเหตุหมั่นเรานัก เราจะยกพลไปรบเอาเมืองท้าวกฤษณราชให้จงได้ มนตรผู้ชอฤทธิวิชัยทูลว่า ข้าพเจ้าจะขอเล่านิทานธรรมนิยมอันหนึ่งถวายแก่พระองค์

๒๗ นิทานเรื่องท้าวมาโลยราชกับท้าวอชิตสงครามรบแย่งนกยูงกัน

กาลก่อนยังมีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าท้าวมาโลยราช เสวยราชสมบัติในเมืองมาโลยนคร ท่านนั้นเลี้ยงมยุระขกษัตริย์คนงามพิจิตรรจนา พระมหากษัตริย์ทรงพระเสนหาโปรดปรานเป็นอันมาก มยุระขกษัตริย์คนนั้นยอมไปเที่ยวหากินถึงป่าหิมพานต์แล้วคนมาจับนอนทหน้าสังหยาญชรทุกวัน

อยู่มากาลวันหนึ่งมยุระราชนั้นก็หลงไปเมืองอชิตนครท้าวอชิตสงครามขึ้นเสวยราชสมบัติในเมืองนั้น ประกอบด้วยทนต์แก้วทหารมาก พระมหากษัตริย์ได้มยุระราชกตพระไทยโปรดให้เลี้ยงไว้ ท้าวมาโลยราชมิได้เห็นมยุระราชนั้นมา ก็ให้ยาวรรจงทวงแว่นแคว้นพระราชสีมาว่า ผู้ใดได้มยุระราชไว้ มีเอามาถวายให้ ท่านจะให้ฆ่าเสียทั้งโคตร

อยู่มาพานิชผู้หนึ่งอยู่ในเมืองมาโลยนคร ไปตั้งเมืองอชิตนคร เห็นมยุระราชพานิชนั้นจำได้ กลับมาถงเมืองมาโลยนคร ก็ทูลแก่ท้าว

มาโดยราชว่า ข้าพเจ้าไปเห็นมยุระราชทั้งสองอยู่ที่เมืองอิถินคร โปน
 ท้าวมาโดยราชได้ทรงฟังดังนั้น ให้ข้าราชการมารพลทั้งปวงยกไปเมือง
 อิถินครจะรบเขามยุระราชนั้น พระมหากษัตริย์ทั้งสองก็ยกทหาร
 กันในสมรภูมิ รพลทั้งปวงล้มตายมากนักมิได้เมืองอิถินคร ท้าว
 มาโดยราชก็กลับมายังเมืองมาโดยนครนั้น อยู่มามยุระราชก็ขึ้นคืน
 มาเมืองมาโดยนคร เพราะเหตุที่พระยามาโดยราชหาความพิจารณา
 มิได้ เขาจึงไปฉิบหายเสีย ขอพระองค์พิจารณาก่อน มন্ত্রীผู้หนึ่ง
 ชื่ออรุณวิชัยเสนาว่า ข้าพเจ้าขอถวายธรรมเนียมยุระราช

๒๘ นิทานเรื่องท้าวโมรินทรหลงเชื่อนกสัตวา

ยังมีกษัตริย์พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามโมรินทรราช เสวยราช
 สมบัติในเมืองโมรินทรนคร ท่านนั้นเลี้ยงนกสัตวาตัวหนึ่ง ประกอบ
 ด้วยความรู้แจ้งภาษามนุษย์ พระมหากษัตริย์ย่อมนำให้ไปสั่งถ้อย
 ความแก่อำมาตย์มนตรีทั้งปวง

ครั้งหนึ่งนกสัตวานั้นไปคู้บ้านเมืองในประจันตประเทศทั้งปวง นก
 นั้นไปเห็นเมืองประจันตประเทศ อันประกอบด้วยสมบัติพิสดานมั่งคั่ง
 สมบูรณ์ จึงทูลชักชวนพระมหากษัตริย์นั้น ให้แต่งสำเภาจึงมาก
 เสด็จไปรบเอาเมืองประจันตประเทศนั้นเห็นจะได้ โดยง่าย ท้าวโมรินทร
 ราชไม่มีความระแวงหวาดระแวงทรงเชื่อนกสัตวา จึงให้แต่งสำเภาห้าร้อยบรรทุก
 เครื่องสรรพอาวุธทั้งปวงสรรพ แล้วพระองค์เสด็จข้ามมหาสมุทรไป จะรบ

เอาเมืองประจันตประเทศ เหตุไฉระจะไปได้ สำเภาทั้งปวงก็อ้อย่างแตก
ในท่ามกลางสมุทร ท้าวโมรินทรราชก็ทิ้งไพร่พลก็จมน้ำตายในท้อง
ทะเลสิ้น ด้วยเหตุพระมหากษัตริย์หาพิจารณาไม่ได้ ก็เสียดพระองค์
แลไพร่พลทั้งปวงนั้น มนตรีผู้หนึ่งชอชอศรีวิชัยเสนาจึงทูลว่า ข้าพเจ้า
จะขอถวายธรรมเนียมเรื่องหนึ่ง

๒๕ นิทานเรื่องท้าวเกไถยราชหลงเขื่อนกเขกเต้า

ในยวณเสนี ยังมีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่ง ชอท้าวเกไถยราช
เสวยราชสมบัติในเมืองจันทราธานี ท่านนั้นเลี้ยงนกเขกเต้าตัวหนึ่ง
ฉลาดรู้เเงรจากภาษามนุษย์ทุกประการ นกนั้นยอมบินไปเที่ยวหากินถึง
ป่าพระหิมพานต์ เวลาเย็นแล้วกลับมาทุกวัน

อยู่มากาลวันหนึ่ง สมเด็จพระเจ้าท้าวเกไถยราชถามนกเขกเต้าว่า ใน
ป่าหิมพานต์นั้นสนุกฤา นกเขกเต้าทูลว่าป่าหิมพานต์นั้นสนุกพัน
ประมาณนัก อนึ่งมีคนกลบพฤกษัตนหนึ่งเป็นต้นไม้พิเศษ ถ้าผู้ใด
แม้นชราแล้วกคิ ถ้าใครบริโภคผลไม้เหล่านั้นแล้วก็กลับหนุ่มเป็นเยาวรูปแล
ท้าวเกไถยราชถามนกเขกเต้าว่า เราจะไปบริโภคยังจะได้ฤา นกเขก
เต้าทูลว่า ข้าพเจ้าจะรับอาสาพาพระองค์ไป พระมหากษัตริย์เสด็จ
ไปด้วยนกเขกเต้า ครั้นไปถึงป่ากลางทางพยัคฆเสื่อไคร่งก็คายเอา
พระมหากษัตริย์ไปกินเป็นอาหาร พระเจ้าเกไถยราชมิได้พิจารณา
เชื่อฟังแต่เคยรฉาน จนเสียดพระองค์นั้น ล้าคายนมนตรียุหนึ่งชอมหุตร
เสนากราบทูลว่า ข้าพเจ้าจะถวายธรรมเนียมอันหนึ่ง 07/2564

๓๐ นิทานเรื่องพรานหาบัญชีญาติ

ยังมีพรานบางคนหนึ่งชอคชลกทก วันหนึ่งพรานเที่ยวไปในป่าเห็น
 ช้างพลายใหญ่ ก็ขนน้ำไม้เพื่อจะยิงช้าง พรานนั้นหาพิจารณามิได้เข้า
 แฝงข้างจอมปลวกอันหนึ่ง จอมปลวกนั้นมีอสรพิษอยู่ข้างนั้น พราน
 ย่องแต่จะยิงช้างนั้นเข้าใกล้จอมปลวก พรานจึงถูกช้าง ๆ นั้นกัดล้มลง
 วันนั้นฝนตกกลืนตัวพรานนั้นเข้าไปในรูอสรพิษ ๆ โกรธออกมากับพราน
 นั้นตายล้มลงกบฏ พรานฆ่าเมื่อตายนั้นล้มที่ขอสสรพิษลง อสรพิษก็
 ตายด้วย แลบุคคลหาความพิจารณาได้ เอาตัวไปฉีกหายเสียเหมือน
 พรานขานั้น บุคคลลอันน่าแก่โต โส่มากนั้นก็มิได้พิจารณาแล้ว ก็ยอม
 ฉีกหายเสียเหมือนอสรพิษนั้น พระองค์จึงทรงทราบเกิด

ท้าวพาลราชฟังอำมาตย์ถวายนิยายธรรมนิยม ท่านจึงมีพระราช
 โองการแก่เสนาทั้งปวงว่า เราผู้เป็นพระมหากษัตริย์ดำรงแผ่นดินต้องถือ
 จารุศุภราชนิยามพระมหากษัตริย์ ผู้ใดคบหมิ่นมิได้ขนบธรรมเนียมใด ๆ ต้องแต่งให้
 ทหารไปรบพุ่งเอาให้ ได้ ถ้าการศึกนั้นหนักเหลือกำลังทหาร เราจะ
 ไปรบเองตามประเพณีพระมหากษัตริย์แต่ก่อนสืบ ๆ มา เมื่อเป็นพระมหากษัตริย์
 แล้วหาความมิได้ พระมหากษัตริย์ผู้หนึ่งชื่อว่าละประเพณีพระมหากษัตริย์แต่โบราณ
 เสีย จะเรียกว่าสมมติเทวราชมิได้ เทวคา! ไพร่พลทั้งปวงมิได้
 สรรเสริญท่านจึงรู้เกิด ท้าวพาลราชตรัสเท่าคังนั้นแล้ว สั่งให้สมพล
 ทั้งปวง ให้ตรวจตราเครื่องสรรพาวุธพร้อมเสร็จ แล้วท้าวพาลราชก็
 ยกทัพมาถล่มแคว้นเมืองนครนคร พอลงทรายซึ่งพระดาบส์ให้เรียกรายไว้

ท้าวพาลราชก็หยุกหยิกอยู่ที่นั่น เทพารักษ์รักษาแดนเมืองบันทาลไพร่พล
ทั้งปวงให้กระหนกตกใจกลัวนักจะเกรงไปมามิได้ ให้ปวดหัวเจ็บท้อง
ให้ล้มตายเป็นอันมาก เทพารักษ์ก็บันทาลให้เห็นเป็นผู้คนช่างฆ่าเป็น
มากมาย ให้ร้องออดอองคณ้อย ช่างฆ่าไพร่พลท้าวพาลราชก็ตนเป็น
โกลาหล หลังฆ่าพนักตนเองล้มตายเป็นอันมาก

ฝ่ายผู้รักษาเมืองซึ่งชนแก่เมืองศรีนคร จึงบอกหนังสือเข้ามาถึง
เมืองหลวง ว่ามีคนท้าวพาลราชยกทัพมาถึงแดนเมืองศรีนคร เกิด
ความไข้ไพร่พลช่างฆ่าตายนักก็ยังมีอยู่ปลายเขตรแดน ยังมีได้ยกเข้า
มาในเขตรแดนเทพารักษ์ออกขอกันอยู่ หมอเทพารักษ์ให้ไพร่พลของ
ท้าวพาลราชเป็นไข้เจ็บวุ่นวาย แลบันทาลให้เห็นเป็นผู้คนช่างฆ่าให้
ร้องออดอองอยู่ ไพร่พลที่มานั้นคณ้อยวุ่นวาย หลังแทงพนักเองตาย
เป็นอันมาก ไพร่พลที่ตายไปนั้น โขมคตารหลวงให้เก็บเอาไว้เป็น
อันมาก ท้าวพระยาหัวเมืองแลเทพารักษ์ยกเข้าไปนั้น เอาเนอความ
กราบทูลแก่ท้าวภุชฌุราช ๆ ให้แต่งทัพยกออกไปขอกันเมือง ถ้า
หนักเบาอย่างไรให้ยกเข้ามา พระเสื่อเมืองพระทรงเมืองรู้เหตุแล้ว
ให้แต่งเทพารักษ์ผู้ใหญ่ ให้ออกไปช่วยเทพารักษ์ซึ่งอยู่รักษาเมือง สั่ง
ว่าอย่าให้ท้าวพาลราชเข้ามาได้ อยู่มาวันหนึ่งท้าวภุชฌุราชเสด็จมา
ยังศาลพระเสื่อเมืองทูลว่า บคนท้าวพาลราชยกทัพมาจะรบเอาเมืองเรา
พระเสื่อเมืองตรัสว่า ขงพเจ้าทราบแล้ว ข้าพเจ้าได้ให้ทหารไปค้นหา
อยู่แล้ว

ฝ่ายท้าวพาลราชเห็นหล้ากพระไทยนัก ก็ให้หาหมอภคย์ค้ำ
 ทั้งปวงให้ข้อมกัน หมอทั้งปวงข้อมกันได้ ด้วยข้อมเทพารักษ์
 มฤตยูเรียวแรงกว่าหมอมนุษย์มากนัก แลหมอมนุษย์ทำการข้อม
 กันแก้มได้ จึงเข้ามาทูลท้าวพาลราชฯ ก็หาเสนาบดีทั้งปวงเข้ามา
 ปรึกษาว่า เมื่อเหตุเกิดเช่นตงนเราจะกลบฏฯ จะคิดประการใด เสนา
 ทั้งปวงก็ทูลว่า ข้าพเจ้าเห็นว่าจะมีเหตุแล้ว ข้าพเจ้าห้ามสี่พระองค์
 มีพงแล้ว แลจะมาคิดด้วยข้าพเจ้านอกข้าพเจ้าจะคิดถวายสืบไป พระองค์
 ยิงจะฟังข้าพเจ้าฤฯ ถ้าพระองค์มีพงแล้วจะเสียความคิดข้าพเจ้าไป
 เหมือนเมื่อพระองค์หาฤฯข้าพเจ้าครั้งแรกนั้น ท้าวพาลราชตรัสว่าแต่
 ก่อนเรามีทศกัณฐ์มีพงคำท่าน บัดนี้ท่านทั้งสี่จึงช่วยคิดเถิดเราจะฟัง
 เสนาผู้ใหญ่ทั้งสี่คนก็ทูลว่า วันนี้เป็นเวลาแล้วขอพรุ่งนี้เช้าข้าพเจ้า
 จึงจะเข้ามากราบทูลความคิดข้าพเจ้า

ครั้นรุ่งเช้าเสนาผู้ใหญ่ทั้งสี่เข้าเฝ้าท้าวพาลราชฯ ตรัสถามว่าท่าน
 ทั้งสี่คิดราชการเป็นประการใด เสนาทั้งสี่ทูลว่าข้าพเจ้าคิดแล้ว ใน
 ความคิดข้าพเจ้าว่า ถ้าจะยกกองทัพกลับไปนั้นตนเห็นโทษข้อมประกบ
 ไพร์พลทั้งปวง ขอให้แต่งราชสารให้คนถือเข้าไปถึงท้าวภฤษณราช
 ในพระราชสารนั้นให้ว่า บัดนี้เรารู้จักศัพท์แล้วฤฯไปตั้งเมืองจันทรพรวทิ
 นคร ว่าท้าวภฤษณราชไถนางวรประภาพาลสุตาเทวี อันเป็นราช
 บุตรีของเรามาเป็นอรรคมเหษณ์เรากันตนนัก บัดนี้เรามลเยื่อนพระราช
 บุตรีของเราฯ มาตั้งทัพอยู่แดนเมืองจันทรนครขอเข้ามาให้ทราบ เสนา

ทลว่าอนนความคคคของข้าพเจ้าทงส พระองค์จึงทรายเถก ท้าวพาลราช
 ไ้ฟังเสนาทลทงนนี้ตรสว่าค้แล้ว ท่านจงแต่งพระราชสารให้อำมาตย์
 ถอเขาไปเถก เสนาทงสก็มาประชุมกันแต่งราชสารให้เสนาถอเขา
 ไปในเมืองทรนคร ท้าวพระยาอัยรักษามืองนน ครั้นเ้ตราชสาร
 อำมาตย์ท้าวพาลราชถอมานัน ก็ยกส่งเขาไปถงเมืองหลวง อำมาตย์
 ก็ตามไปด้วย ราชสารถงเมืองหลวงแล้ว เสนาผู้ใหญ่เอาราชสาร
 กรายทลท้าวภฤษณูราช ๆ ตรสถามนางพระยา ๆ ก็ทลว่า ชอนเป็นชอ
 พระราชขิตกข้าพเจ้า แต่ความไกลตาข้าพเจ้าจะว่าด้วยเป็นอันยาก จะ
 ขอให้พานรอกไปสยคททพมาตงอยทหวเมืองนน นางกรายทลทงน
 แล้ว ก็มากำชัยส่งพานรให้ออกไปสยค พานรก็ไปถงกองทพท้าว
 พาลราช พานรก็เขาไปในพลับพลาท่านนนก็เห็นท้าวพาลราช ท้าว
 พาลราชทอทพระเนตรเห็นพานรจึงตรสถามว่า เหตุไ้จึงรู้ว่ากมาอยู่
 นมจงมาหาก นางเจ้าของมจนนอยคกนเคออยู่ถา พานรนนทลว่า
 เมอเรือขนานลอมมานัน มาเกยอยทหากทรายพระยาที่ค้ำจกสยประลย
 เคนางไปไว้เป็นอรรคมเหย ปลุกเรือนนไว้ให้อยู่ในถลางทว ท้าว
 ภฤษณูราชไปประพาสทเห็นนางจรงรบนางมา พระยาขี้ค้ำจตามมารย
 ทำให้ไพร่พลตายเป็นอนนมาก ขคนพระเสอเมืองจกทวพระยาขี้ค้ำจเ้
 เขาทานพล แล้วให้พระยาขี้ค้ำจออกโทษแก่ท้าวภฤษณูราช แล้วกรย
 เขาไพร่พลพระยาขี้ค้ำจไว้บางให้ไปบ้าง พระยาขี้ค้ำจก็ลไปเมืองแล้ว
 การสงครามกบพระยาขี้ค้ำจพงสำเรจลง ก็เคย็นข่าวว่าพระองค์ยกทัพ

มาเขยอนสมเด็จพระราชบุตร ก็ยกคนยังมีได้ไว้ ใจกลัวเกลือกกว่าจะมีใช้
 พระองค์ จึงให้ข้าพเจ้ามาสอดแนมค้ำให้แน่นนอน แลท้าวภฤชณูราชชนน
 ท่านทรงเสนาหาในพระนางเจ้าของข้าพเจ้านยงนิก บัดนี้ข้าพเจ้ารู้ว่าพระ
 องค์มั่นคงแล้ว ข้าพเจ้าจะลาเขาไปทูลสมเด็จพระราชบุตร ท้าว
 พาลราชก็ตรัสว่า มึงเขาไปเถิดบอกว่าคุณมา ครั้นพานรลาไปแล้วท่านจึง
 ให้หาเสนาทางสี่เข้ามาแล้วตรัสแก่เสนาว่า ท่านห้ามมิให้เรายกมานชอย
 นิก บัดนี้พานรเล่าให้เราฟังว่า นางนั้นพระยายศราชได้ไปท้าวภฤชณูราช
 ได้มาแล้ว พระยายศราชตามมารบทำให้ไพร่พลตายเป็นอันมากพึงสำเร็จ
 ศักกลง เราว่าท้าวภฤชณูราชตลกเรานั้น เรามีความผิด ชึ่งให้
 ราชสารเขาไปบอกคน ท่านทรงสนคิดชอยแล้ว พระยาพาลราชพระ
 ราชทานรางวัลให้แก่เสนาทางสี่นั้นเป็นอันมาก

ฝ่ายพานรเขาไปถึงทูลแก่นางทุกประการ นางก็ทูลแก่ท้าว
 ภฤชณูราช ๆ ได้ฟังดังนั้นเสด็จไปทูลแก่พระเสื่อเมือง ว่าจะลาออกไป
 รัยท้าวพาลราชฝากสมบัตไว้แก่พระเสื่อเมือง พระเสื่อเมืองตรัสว่า
 เชิญเถิด พระองค์ก็ทรงอยู่ในประเพณีชอยแล้ว ท้าวภฤชณูราช
 จึงให้หาเสนาผู้ใหญ่มาสั่งให้เร่งจัดรงค์เสนาทางสี่หมื่น ให้พร้อมครบ
 ครั้น ให้แต่งคานหามทั้งวอทรงสำหรับนางพระยาชวามแม่สนมทั้งปวง
 จะออกไปรัยท้าวพาลราชณแคว้นเมืองชุนนั้น เสนาผู้ใหญ่นี้ให้ชมไพร่พล
 ตามรัยสั่ง ก็กลัษมาทูลท่าน ๆ ก็ยกทัพไปณแคว้นเมืองชุนให้อำมาตย์
 ทอดสารมานนนำทาง แลมีหมื่นจตุรงค์คนกรห้อมล้อม ท่านเสด็จ

เป็นพยุหยาตราออกไป พระเสลเมืองจึงแต่งให้พระทรงเมืองไปด้วย
 ท้าวภฤชณูราช ให้ไปย่องกันอยู่มิให้เป็นอันตรายได้ ท้าวภฤชณูราช
 ก็แต่งเครื่องถวายพระทรงเมืองตลอดเวลาเสวย เภพารักษห้อมล้อมท่าน
 นั้นไปเป็นอันมาก พระทรงเมืองก็สั่งเทพารักษภูตย์ค้ำจึ่งสน ออย่า
 ให้หลอกหลอนไพร่พลท้าวพาลราช ออย่าให้เป็นไซ้เจ็บเลย ท้าว
 ภฤชณูราชเสด็จไปถึงทัพท้าวพาลราช ก็ตั้งทัพไว้แต่ไกล ให้แต่ง
 นางวรประภาพาลสุภาเทวี เข้าไปเฝ้าท้าวพาลราชก่อน นางนั้นเสด็จ
 เข้าไปหาท้าวพาลราช ๆ ถามว่าเจ้าพลท้พระราชบิดามารคามาไหน บิดา
 หากความสุขมิได้เลย บิดนบดาทราวยว่าท้าวภฤชณูราชได้เจ้ามาไว้ บิดา
 จึงมาเยี่ยมเจ้า บิดนให้เกิดความไซ้แก่ไพร่พลทั้งปวงเป็นอันมาก บิดน
 ยิ่งไซ้เจ็บอยู่มาก นางจึงทูลพระราชบิดาว่า ท้าวภฤชณูราชมิฤทก
 มากเรียกบ้ศาจมาใช้ไต่ ความไซ้ทงนบศาจทงหลายทำให้ไซ้เจ็บ ด้วย
 เขาไม่รู้ว้บิศาจมาเยี่ยมข้าพเจ้า บิดนพระทรงเมืองสั่งบ้ศาจแล้ว มิให้
 ทำให้เป็นไซ้เจ็บแก่ไพร่พลของพระราชบิดาแล้ว ที่ไพร่พลตายไยนั้น
 ไปเป็นข่าวพระยาบ้ศาจทงสิ้น ถ้าพระราชบิดาจะไต่ว้เห็นบ้ศาจข้าพเจ้า
 ก็ะทูลแก่ท้าวภฤชณูราช ให้ส่งบ้ศาจให้สำแดงให้พระราชบิดาเห็นตัว
 ท้าวพาลราชได้พงทงนั้นจึงครัสแก่นางว่าคินถหนาแล้ว ครงนั้นความไซ้
 ทงงเกิดแก่ไพร่พลทงปวงนนักบนเทาหาย ด้วยบ้ศาจรู้ว่านางเข้าไป
 เฝ้าพระบิดา ท้าวภฤชณูราชก็เสด็จเข้าไปถวายบังคมท้าวพาลราช ๆ
 ก็ครัสปราไต่กันเป็นสุขานุสุข ท้าวภฤชณูราชก็เชิญท้าวพาลราชเสด็จ

เขาเมืองนคร ท้าวพาลราชเสด็จมาด้วย ท้าวกฤษณราชเป็นทัพหน้า
 นำท้าวพาลราชเข้ามาเมืองแล้ว ท้าวกฤษณราชก็ไปทูลแก่พระเสื่อเมือง
 แล้ว ก็ตรัสสั่งให้เลี้ยงไพร่พลทั้งปวงว่าท้าวพาลราชจะเสด็จไป ท้าว
 นั้นเชิญพระเสื่อเมืองเทพารักษ์ทั้งปวงมาประชุมกันเป็นอันมาก ท่านเชิญ
 ท้าวพาลราชเสด็จขึ้นบนพระมหาปราสาท พระเสื่อเมืองพระทรงเมือง
 เทพารักษ์อุทัยคำทั้งหลาย แลไพร่พลท้าวพาลราชซึ่งตายไปนั้น ก็
 สั่งแกลงให้ท้าวพาลราชเห็นสิ้นทุก ๆ คน ท้าวพาลราชเห็นดังนั้นก็
 ครั้นคร่ำในพระไถยนัก แลท้าวพาลราชก็ถวายเครื่องบูชาแก่พระ
 เสื่อเมืองพระทรงเมืองเป็นอันมาก สรรเสริญท้าวกฤษณราช ว่าท้าว
 กฤษณราชนี้ทรงทศพิธราชธรรมมาก มีพระเศษานภาพยงนัก พระ
 เสื่อเมืองพระทรงเมืองจึงตรัสแก่ท้าวพาลราช ว่าบพิตรท่านมานอนก
 หนาแล้ว เชิญท่านอภิเษกท้าวกฤษณราช ก็ขนางวรประภาพาลสุภาเทวี
 บุตรีบพิตรนั้นให้เป็นมงคลเถิด ท้าวพาลราชได้ฟังดังนั้นท่านก็อภิเษก
 พระราชบุตรกับท้าวกฤษณราช ให้เป็นมงคลในเมืองนคร ให้
 สมโภชมิ่งามหรรศพ พระเสื่อเมืองพระทรงเมืองเทพารักษ์อุทัยคำ
 ทั้งปวง ก็ร้องสั่งสาธุการให้พรแก่ท่านนั้น แล้วยุซาด้วยแก้วเจ็ด
 ประการ ท้าวพาลราชทำขวัญท้าวกฤษณราช พระราชธิดาคือแก้ว
 แหวนผ้าผ่อนข้างมาไพร่พลเป็นอันมาก แลท้าวพาลราชก็ลาเสด็จ
 กลับไปเมืองจักรพรรดินคร ท้าวกฤษณราชถวายเครื่องบรรณาการแก่
 ท้าวพาลราชเป็นอันมาก พระองค์ฝากสมบัติไว้แก่พระเสื่อเมือง ท่าน

ยกทัพตามไปส่งท้าวพาลราชถึงเมืองจักรพรรดินคร พระทรงเมือง
 เทพารักษ์ทั้งหลายก็ตามขงกันรักษาไปด้วย ครั้นไปถึงเมืองท้าว
 พาลราช ๆ ให้แต่งบ้านเมืองรับท้าวภุชฌราช แลพระราชธิดาเข้าไป
 ในเมือง แลให้แต่งเครื่องขวงสรวงแก่พระทรงเมืองเทพารักษ์ทั้งหลาย
 แลทำขวัญท้าวภุชฌราชพระราชธิดาอีกครั้งหนึ่ง ก็ย่ระทานแก้วแหวน
 เครื่องทั้งปวงแก่ท้าวภุชฌราชพระราชธิดาเป็นอันมาก ท่านบุชา
 พระทรงเมืองทวยเครื่องอาหารณวิสุต แล้วยกเชิญพระเสื่อเมืองพระ
 ทรงเมือง อยู่นอยู่ในเมืองจักรพรรดินครมาเป็นมิตรกับพระทรงเมือง ซึ่ง
 ตามมารักษาท้าวภุชฌราช ๆ ก็ทูลลาท้าวพาลราชกลับมาเมืองพระองค์
 ท้าวพาลราชจึงตรัสสอนท้าวภุชฌราชว่า เจ้าจงเสวยราชสมบัติใน
 เมืองนครนครเป็นสุขเถิด เจ้าอย่าไว้พระไทยแก่เสนาอำมาตย์ทั้งปวง
 เจ้าจะรักผู้ใดอย่าให้ปรากฏ เจ้าจะชังผู้ใดอย่าให้เห็น จะให้พูดบ้างเห็นจ
 ึ่งให้ตามสมควรอย่าสรรเสริญ ถ้าเจ้าจะผจญข้าศึกให้หาที่ไชยภูมิ
 แต่งเครื่องอาหารหัดช่างมาการศึกเนือง ๆ ให้อยู่คึกคักมีความรู้ตาม
 รัมาก่อนยรักษาไว้เมื่อมีการ เมื่อเจ้าเสวยอาหารถ้าเทียบชวาลาด้วย
 ให้หยุด ถ้าจุดเทียบมากก็อย่าให้เสวยสลับไปเลย เจ้าจะผจญด้วยโจร
 ให้ผจญด้วยวาจาอ่อนแกลให้ทรัพย์ ผจญด้วยนกกสนมสัตว์ทั้งปวงผจญ
 ด้วยความสัตย์ ผู้โกรธให้ผจญด้วยใจดี ฟังพิจารณาก่อนอย่าไว้พระไทย
 ผจญด้วยน้ำลมไฟฝนให้ผจญด้วยความสัตย์ แลรักษาดีลอย่าได้ย่ระมาท

ผู้มียศจะเล่นสิ่งใดให้พิจารณาคุณเทพนิมิตร์ร้าย ครั้นท้าวพาลราชสั่งสอน
 ท้าวกฤษณราชแล้ว ก็สั่งให้กลับไปเมือง ท้าวกฤษณราชก็เสด็จกลับถึง
 เมืองแล้ว พระคายนัสจะลาออกไปป่าหิมพานต์ จึงสั่งสอนท้าวกฤษณราช
 ว่าคอยอยู่เป็นสุขเถิด จงรักษาทศพิธราชธรรม บพิตรคอยรักษาพระ
 อักษรสยามตัวประจำ คืออะ คือยา คือมา ถ้ายพิตรรักษาได้เป็นคุณ
 พระมหากษัตริย์ถามพระคายนัสว่า อักษรสยามตัวนี้ให้คุณเป็นประการใด
 พระคายนัสถวายพระพรว่า พระอักษรวคือ อะ นให้บังเกิดพระบะเศษะ พระ
 อักษร ยา นห้ามการทั้งปวง พระอักษร มา นเรียกการทั้งปวง บพิตร
 จงทราบเถิด พระมหากษัตริย์ถามคายนัสว่า พระอักษรสยามตัวนี้ยังเป็น
 สิทธิมงคลฤๅ พระคายนัสถวายพระพรว่า ถ้ายพิตรรักษาอักษรเหมือนรัก
 พระอรรคมเหษีแล้ว อักษรสยามตัวนี้จะเป็นที่พึ่งอยู่เป็นสิทธิมงคลมั่นคง
 พระองค์จงแจ้งเถิด อนึ่งบพิตรจะทำการสิ่งใด ให้ประกอบด้วยพิจารณา
 เห็นควรจึงทำ แลพระเวทพระมนต์มากกิติ อันจะให้สำเร็จการได้
 ก็แต่อักษรวรกรรมชำนานาญอันประจำตัวอยู่ ถ้าจะทำการทั้งปวง เมื่อ
 จะเกิดการทั้งนั้นมิไต่ว่าพระเวทพระมนต์เลย ว่าแต่อักษรซึ่งประจำตัว
 ถอนมั่นคงแล้วการนั้นสำเร็จได้ทุกอย่าง อนึ่งบพิตรอาตมาจะถวายพระพร
 ไว้ให้แจ้ง ถ้ายพิตรอยู่ในวาจาของบพิตรว่าจะให้เป็นสิ่งใดสิ่งนั้นก็เป็น
 เหมือนวาจานั้นเป็นมั่นคง บพิตรถือเอาวาจานั้นเถิด ว่ากล่าวสิ่งใด

มิใช่จะว่าเปล่าไป มีอักษรประจำทุกวาจา บพิตรถือเอาอักษรที่ออกมา
แต่ว่าจានั้นเกิด อนึ่งถอวารักษาวาจาของตน มีความสัตย์เป็นมั่นคง
ให้สำเร็จความปรารถนาได้ อาตมาจะกล่าวนิยายกรรมเนี้ยมให้ยพิตรฟัง

๓๑ นิทานเรื่องบุรุษถือสัตย์

ยังมีบ้านแห่งหนึ่งเป็นปรจันตประเทศ บ้านนั้นอยู่แดนเมืองกลิง
คราฐ ในบ้านนั้นมีบุรุษสี่คนมีชื่อกับบุตรคนหนึ่งสามคนเป็นคนเชื้อใจ
พื่อนชื่อนายสุทธขรุษ แม่นชื่อยายกล้าพะ บุตรนั้นชื่อสัจขรุษ ๆ นั้น
อยู่แก่ความสัตย์ อยู่มาวันหนึ่งนายสุทธขรุษไปฆ่าหาพนขายเลี้ยงชีวิต
ไปตกพนกลางบ้านนั้นขาดตกกลงมาถูกปล่อง อสรพิษ ๆ มาขบขรุษนั้น
ตายในทันนั้น เวลาบ่ายยายกล้าพะมีไต่เห็นผัวกลับมา จึงร้องว่าแก่
สัจขรุษผู้บุตรว่ายคนมีไต่เห็นบิดาท่านเข้ามา ท่านจงออกไปดูบิดาท่าน
ที่กลางบ้านนี้เกิด สัจขรุษออกไปในกลางบ้านก็เห็นบิดาอสรพิษขบตายอยู่
สัจขรุษตั้งสัจจาธิษฐานว่า บิดามารดาท่านเป็นทพมมีคุณแก่ข้าพเจ้า
เป็นมั่นคง ถ้าเป็นสัตย์ตั้งข้าพเจ้าว่ามานี้ ขอให้บิดาข้าพเจ้ากลับเป็นชน
มาขคนเกิด ครั้นสัจขรุษตั้งสัจจาธิษฐานดังนั้น บิดาของสัจขรุษ
ก็เป็นชนมาในทันใดนั้น บิดากับบุตรก็ชวนกันมาบ้านของตน บพิตรจง
ทราบเกิด อันบุรุษรักษาความสัตย์นี้ เป็นวาจาสิทธิทำสิ่งใดเป็นประสิทธิ
ทุกประการ ครั้นพระดาบสสั่งสอนพระมหากษัตริย์แล้ว ก็ลาไป
ฆ่าหิมพานต์ตามสาส์กแล้ว ทำวฤกฤษณราชกรวย โอวาทความสั่งสอน

พระทนายส รักษาพระองค์ตามโอวาทความสั่งสอนพระทนายส รักษา
 พระองค์ตามโอวาททุกประการ ท่านนั้นก็บวงสรวงบูชาพระเสด็จเมือง
 พระทรงเมืองเทพารักษ์ทั้งปวงอยู่มิได้ขาด ถึงขทานกเสยเคราะห์เมือง
 ทุกข์ ๆ มีเมืองออกเอาตอกไม้ทองเงินมาถวายท่านนั้นทุกข์ พาฝนก็
 ตกตามระดู เข้าปลาในเมืองก็บริบูรณ์ทั่วไป ในเมืองชนของเมืองตร
 นครทุกประเทศก็อยู่เย็นเป็นสุขสำราญทุกเมื่อแล
